

Plan de Abordaxe do Senfogarismo dende os Servizos Sociais Comunitarios de Compostela

2026-2030

CONCELLO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

PLAN DE ABORDAXE DO SENFOGARISMO DESDE
OS SERVIZOS SOCIAIS COMUNITARIOS DE
COMPOSTELA

Elaborado por:

- ◆ **Eva Mª González Santiago**, xefa de sección de Servizos Sociais Comunitarios Básicos
- ◆ **Teresa Furelos Toral**, xefa de servizo de Servizos Sociais
- ◆ **Clara Ortega Fernández**, directora de Área de Políticas Sociocomunitarias

Coa colaboración de:

- ◆ **Beatriz Sixto Solar**, traballadora social dos Servizos Sociais Comunitarios.
- ◆ **Eva Rama Liste**, traballadora social dos Servizos Sociais Comunitarios.
- ◆ **Ana Caamaño Vilar**, traballadora social dos Servizos Sociais Comunitarios.
- ◆ **Ana Ares Quintáns**, traballadora social dos Servizos Sociais Comunitarios.
- ◆ **Elena González Cid**, psicóloga dos Servizos Sociais Comunitarios
- ◆ **Mónica González Outón**, axente de desenvolvemento local dos Servizos Sociais Comunitarios.

María Rozas Pérez, concelleira de Dereitos e Servizos Sociais

Decembro de 2025.

PRESENTACIÓN

Segundo os datos da ONU, máis de 100 millóns de persoas viven na rúa en todo o mundo e uns 1.800 millóns residen en vivendas inadecuadas. En España, estímase que máis de 8,5 millóns de persoas viven nunha situación de exclusión residencial e entre 30.000 e 40.000 persoas poden estar en situación de senfogarismo. Son cifras alarmantes que non deixaron de medrar nos últimos anos por mor da pandemia, da crise económica e do encarecemento da vivenda.

Santiago de Compostela non é alleo a este fenómeno, que é multicausal e que, como tal, debe ser abordado de maneira transversal, coa implicación de todos os sistemas públicos do benestar e das diferentes administracións públicas.

O papel das administracións locais é tamén fundamental e, no caso do concello compostelán, o traballo nesta materia e o compromiso dos Servizos Sociais Municipais na súa abordaxe ven sendo intenso e evidente.

Este Plan é un paso máis nunha longa traxectoria na atención ás situacións de senfogarismo desde o Concello de Santiago de Compostela, que tivo un punto de inflexión no ano 2017. Foi nesa altura cando se impulsou unha mesa de traballo sobre o senfogarismo; cando se puxeron en marcha o programa de pensións e as vivendas de transición coa colaboración de diferentes entidades sociais; cando arrincou o equipo de rúa para atender ás persoas sen fogar e tamén cando se empezou a traballar no proxecto do Centro Municipal de Atención Integral ás Persoas sen Fogar que será fundamental na aplicación desta estratexia.

Presentamos un Plan de Abordaxe do Senfogarismo desde os Servizos Sociais Comunitarios con seis liñas de acción e 30 medidas concretas, que van desde a prevención ata a inclusión das persoas sen fogar, pasando tamén pola sensibilización social.

É un documento que reforza o noso compromiso coa abordaxe dun problema que é a máxima expresión da exclusión social e que amosa as costuras dun Estado do Benestar no que non todas as persoas teñen garantidos os seus dereitos fundamentais. Formulamos esta estratexia desde o convencemento de que as administracións públicas, tamén a municipal, temos a obriga de promover e desenvolver políticas públicas de inclusión, para combate a desigualdade, a pobreza e a exclusión. Tamén para loitar contra a estigmatización das persoas sen fogar, nun contexto no que os delitos de aporofobia seguen en aumento en todo o Estado.

Os Servizos Sociais Municipais son peza clave para o desenvolvemento deste Plan, e son tamén o garante da súa efectiva implementación. Quede constancia do recoñecemento do Concello de Santiago de Compostela ao compromiso e á profesionalidade do persoal técnico deste servizo.

Da man dos Servizos Sociais Municipais, é fundamental o traballo das entidades sociais coas que este Concello vén colaborando na abordaxe do senfogarismo, pero tamén na abordaxe de moitas outras situacións de exclusión e inxustiza social. O noso agradecemento tamén polo seu papel, moitas veces invisible.

Con este Plan de Abordaxe do Senfogarismo damos un novo paso para situar a Santiago de Compostela na vangarda das políticas públicas de atención a este fenómeno, desde un novo enfoque centrado na prevención, na desinstitucionalización e no modelo *housing first*.

Porque defendemos unha Compostela verdadeiramente inclusiva e porque os dereitos humanos son innegociables.

María Rozas Pérez

*Tenenta de alcaldesa de Santiago de Compostela
Concelleira de Dereitos e Servizos Sociais, Promoción Económica e Xuventude*

INDICE

	<i>Páxs.</i>
I.- Marco teórico e aproximación conceptual	6
I.1.- A tipoloxía europea do senfogarismo e a exclusión social	6
I.2.- Unha aproximación á análise conceptual do senfogarismo	10
I.3.- A evolución do senfogarismo en España segundo o INE	19
II.- Fundamentación xurídica e marco planificador:	21
II.1. Marco normativo internacional na loita contra o senfogarismo	21
II.2. E no nivel estatal, con que marco normativo nos atopamos?	31
II.3. Un maior afondamento nas Estratexias Nacionais Integrals para as Persoas sen Fogar en España 2015-2020 e 2023-2030	34
II.4. E Galicia, que marco normativo e planificador ten sobre o senfogarismo?	44
II.5. O Plan de Atención a Persoas sen Fogar de Galicia (2019-2023)	50
II.6 Os concellos..., teñen algo que dicir na intervención coas persoas sen fogar?	51
II.7 Axenda urbana en Santiago de Compostela	54
II.8 Santiago de Compostela..., os primeiros documentos planificadores na intervención coas persoas sen fogar a nivel municipal	56
III.- As persoas sen fogar en Santiago de Compostela:	62
III.1. Breve análise poboacional do municipio	62
III.2.- As persoas sen fogar en Santiago de Compostela	68
III.3.- Como se intervén coas persoas sen fogar en Compostela?	72
III.4.- Os recursos existentes na atención ás persoas sen fogar no termo municipal compostelán	83
IV.- Obxectivos	95

	<i>Páxs.</i>
V.- Liñas estratéxicas e medidas:	97
Liña de acción 1: Coordinación e traballo en rede	97
Liña de acción 2: Prevención do senfogarismo	99
Liña de acción 3: Concreción de dereitos	101
Liña de acción 4: Concreción da protección social e atención integral	104
Liña de acción 5: Establecemento ou restauración de proxectos vitais. Enfoque inclusivo e de promoción da autonomía	114
Liña de acción 6: Transparencia, sensibilización, loita contra a discriminación e os delitos de odio	117
VI.- Organización e coordinación	123
VII.- Período de implementación do Plan	129
VIII.- Seguimento e avaliación	129
IX.- Bibliografía	136
Anexos:	
1. Prestacións reguladas pola ordenanza de garantía básica cidadá	141
2. Empadramento de persoas sen fogar no termo municipal de Santiago de Compostela	144
3. Desenvolvemento da medida 14 (continuidade do SEMUS)	152
4. Desenvolvemento da medida 18 (apoio psicolóxico)	159
5. Desenvolvemento da medida 19 (implementación do SAF)	161
6. Desenvolvemento da medida 20 (implementación do programa inclusión social)	163
Agradecementos	165

I.- MARCO TEÓRICO E APROXIMACIÓN CONCEPTUAL.

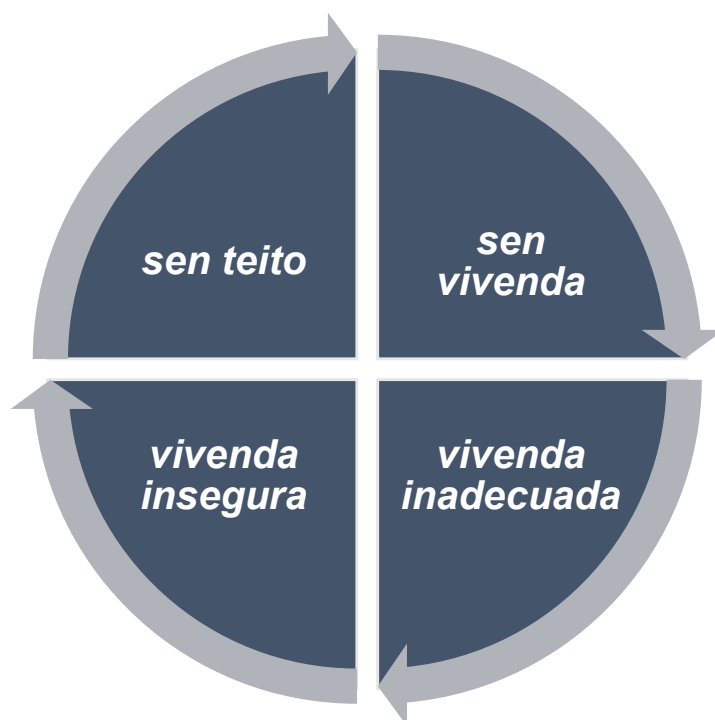
1.1. A Tipoloxía Europea do Senfogarismo e Exclusión Residencial

Dende finais do século pasado, a Federación Europea de Organizacións Nacionais que traballan con Persoas sen Fogar (FEANTSA) e o Observatorio Europeo do Senfogarismo (EOH) desenvolveron unha ampla investigación que se materializou no ano 2005 na *Tipoloxía Europea de Senfogarismo e Exclusión Residencial* (tipoloxía ETHOS). Esta tipoloxía é o resultado dos esforzos de elaboración teóricos e conceptuais para desenvolver un marco comprensivo común que permita “coñecer” (sobre a base de definicións e procedementos) o alcance do senfogarismo no contexto europeo. Ademais, xorde co obxecto de permitir o desenvolvemento de políticas e procedementos adecuados para a atención e prevención desta realidade social en función das diversas situacións de exclusión residencial que poidan darse nun momento dado. Para tratar de definir o senfogarismo de maneira operativa, ETHOS parte da identificación de tres dominios sobre o cal se debe constituír un fogar: o dominio físico, o dominio legal e o dominio social. Vexamos conceptualmente cada un deles:

Así, ter un fogar suporía ter unha vivenda adecuada na que unha persoa e a súa familia poidan exercer a posesión exclusiva da mesma, sendo capaces de gozar satisfactoriamente das súas relacións sociais e da privacidade, á vez que posúen un título legal de ocupación (Edgar et ao., 2004). Da combinación destes tres espazos sobre os cales se constitúe un fogar, e en base á ausencia ou presenza dos mesmos, perfílanse catro amplas categorías conceptuais: “*sen teito*”

(rooflessness), “*sen vivenda*” (houselessness), “*vivenda insegura*” (insecure housing) e “*vivenda inadecuada*” (inadequate housing).

Pódese entender facilmente esas catro categorías do seguinte xeito:

- ☞ **Sen teito:** sen aloxamento de ningún tipo.
- ☞ **Sen vivenda:** vivindo nun aloxamento temporal, en albergues ou outros dispositivos de media ou longa estancia.
- ☞ **Vivenda insegura:** vivindo baixo ameaza de desafiuzamento, en situacións de arrendamento precario ou de violencia de xénero.
- ☞ **Vivenda inadecuada:** vivindo en chabolas, en aloxamentos que incumpren a normativa sobre habitabilidade ou en situación de amontoamento.

Neste enfoque, que enraíza coa Estratexia Europea da Exclusión Social, a complexidade do fenómeno social da exclusión residencial xa non se explica unicamente por motivos de privación e accesibilidade económica. Este marco permite modular as situacións, transitando desde as formas máis graves de exclusión residencial (sen teito, sen vivenda) ata outras modalidades máis

“*suaves*” (vivenda insegura, vivenda inadecuada), nas que algúns dos dominios anteriormente enunciados estarían ausentes ou limitados.

Á súa vez, ditas categorías conceptuais veñen concretadas en 13 categorías operativas que recollen e detallan o *contínuum* de situacións residenciais que definen a realidade “*sen fogar*” e que van de vivir literalmente na rúa para vivir en condicións de extremo amontoamento. Esta definición asenta a idea do senfogarismo como un complexo proceso de situacións de precariedade residencial que non se limita á vida á intemperie (Amore et ao., 2011). Ademais, incorpórase a perspectiva de xénero ao introducir nas conceptualizacións outros espazos nos que o senfogarismo feminino adoita estar mais presente, como é o caso da vivenda insegura ou da vivenda inadecuada. Isto leva a superar a comprensión deste fenómeno dende as formas tradicionais nas que a realidade “*sen fogar*” tende a manifestarse, principalmente na vía pública ou nos centros de atención.

Pese ao indubidable valor de achegas como a que se acaba de presentar, a tipoloxía ETHOS (Amore, 2013) tamén expón certas limitacións vinculadas á necesidade de operativizar a realidade “*sen fogar*”:

- ☞ En primeiro lugar, límtase o senfogarismo ao problema do aloxamento. Aínda que as dificultades ao redor da vivenda constitúen un elemento básico e central da realidade desta veciñanza, non é o único. Existen outros factores e procesos que tamén determinan a situación na que estas persoas sobreviven; no senfogarismo existe unha confluencia de factores e elementos, e iso non é unha novidade. Véxase a importancia do emprego, do acceso ao sistema sanitario, aos sistemas de protección social, ou, como sinala Sánchez Morais (1999), a presenza de “... *outros déficits e carencias que se derivan de non participar nas relacións comunitarias que se establecen no marco do fogar*”. En definitiva, considérase que tras o afán por operativizar a realidade “*sen fogar*”, córrase o risco de esquecer o verdadeiro significado do fenómeno; a saber, a profunda exclusión social na que a ausencia da dimensión residencial é só una das múltiples dificultades ás que estes cidadáns e cidadás enfróntanse. Só una delas, porque a súa realidade é multicausal e complexa!
- ☞ En segundo lugar e canto máis ampla sexa a mirada coa que se advirte esta realidade social, maior será o número de persoas que aparezan vivindo nunha *vivenda* inadecuada ou noutras das situacións sinaladas por ETHOS (Baptista e Marlier, 2019).

Segundo o contexto xeral e os informes de FOESSA, o senfogarismo é pois un fenómeno complexo e multidimensional, que vai máis aló da simple ausencia de vivenda e abarca, tal como se indicou con anterioridade, un *continuum de ítems* de exclusión residencial con múltiples causas (estruturais, individuais, comunitarias) e consecuencias interconectadas entre si, afectando a persoas con distintas situacións de vulnerabilidade e non a un colectivo homoxéneo.

FOESSA sinala como características do senfogarismo as seguintes:

Vexamos brevemente cada una delas:

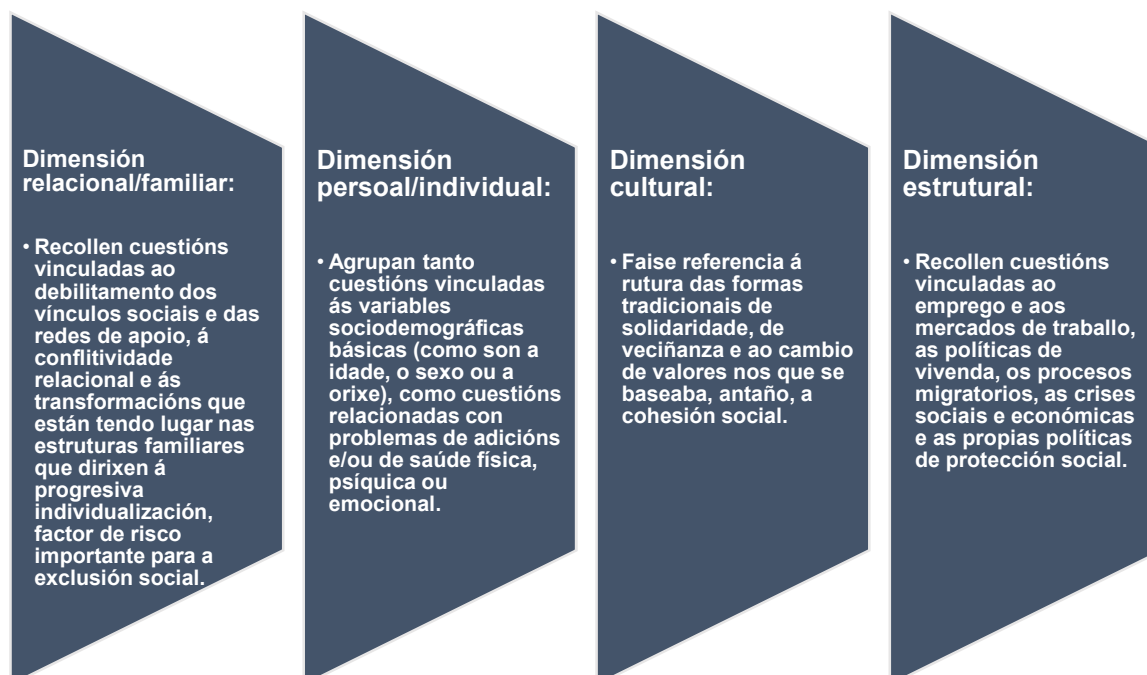
- ☞ **Multidimensionalidade:** Non só trátase da falta dun teito, senón que se atopan involucradas outras variables como a saúde a nivel orgánico, a saúde mental e emocional, as condutas adictivas, a desestruturación familiar, as traxectorias vitais disfuncionais, os elementos de #estrés vital, a falta de ingresos, a idade, a orixe, o xénero, a soidade e o illamento, entre outros factores.

- ☞ **É o máximo expoñente de exclusión:** O senfogarismo enténdese como un abano de situacións que van desde a falta de vivenda ata a imposibilidade de acceder ou manter unha vivenda digna e adecuada nun contexto sociocultural determinado.
- ☞ **Pluralidade e diversidade de causas:** Existen causas individuais (como poden ser os problemas psicosociais) e causas estruturais (como a exclusión das persoas do acceso ás estruturas económicas, sociais e políticas que garantan un fogar).
- ☞ **Heteroxeneidade das persoas sen fogar:** As persoas en situación de senfogarismo son un colectivo diverso cunha gran variedade de características individuais e sociais; falar de “*perfil*” sería unha visión simplista dunha situación tan complexa e tal plural como é o máximo expoñente da exclusión social.
- ☞ **Vulneración de dereitos fundamentais:** A vivenda é un dereito fundamental, polo que a exclusión residencial non é só unha privación material, senón unha vulneración deste dereito. A situación das persoas sen fogar é un reflexo directo de fallas estruturais na garantía dos dereitos sociais. Non se trata só dunha carencia económica, senón dunha exclusión múltiple que compromete dereitos esenciais como a vivenda, a saúde, o traballo e a propia participación social.
- ☞ **Visión ampliada:** Recoñécese a importancia de ir máis aló da imaxe tradicional do home na rúa con problemas de adicións para entender o senfogarismo como un fenómeno que inclúe outras formas de exclusión residencial, mesmo se existe un teito, pero que non é digno nin seguro.

1.2.- Unha aproximación á análise conceptual do senfogarismo

O emprego da tradución practicamente literal do concepto anglosaxón *homelessness* por senfogarismo non é froito da casualidade, senón que responde os esforzos realizados dende o ámbito académico e profesional para dar conta con maior claridade e amplitude das verdadeiras dimensións e significado de realidade social. O debate ao redor dos factores que interveñen no senfogarismo foi un dos temas máis recorrentes nas aproximacións a esta situación. Existen múltiples aproximacións explicativas, aínda que hoxe en día, o senfogarismo é unha realidade multifactorial que se ve atravesada polos tres eixos aos que fai referencia a Fundación Fomento de Estudos Sociais e de Socioloxía Aplicada (FOESSA; Laparra e Pérez Eransus, 2008) na súa análise da exclusión social: o económico, o político e o sociorrelacional.

Nesta liña, Sánchez Morales (2010) sinala que existen polo menos catro dimensións ao redor das cales se agrupan os factores que interveñen na exclusión social extrema: estruturais, familiares/relacionais, persoais/individuais e culturais.

Pese ao recoñecemento da diversidade de factores e variables que operan para facer xurdir e manter o senfogarismo, un dos aspectos máis estudados foi o relativo ás cuestións de carácter persoal e relacional desde unha perspectiva microsocial. Ademais, aínda que parece existir un certo consenso que sitúa nos aspectos socioestructurais as principais causas da situación sen fogar, moitos estudos sitúanse só nun nivel individual e descritivo (así o recolle Gould e Williams, 2010). A análise das condutas adictivas, a vinculación entre senfogarismo e enfermidade, a traxectoria disocial como detonante da situación “*sen fogar*”, o efecto dunha ruptura familiar ou o feito de contar con relacións familiares conflitivas desde a infancia foron unha constante da actividade investigadora, tal e como mostra a revisión bibliográfica sobre esta realidade social. Esta práctica, aínda que relevante, incorpora importantes limitacións teórico-analíticas. En primeiro lugar, obvia a relación entre as devanditas problemáticas e os factores socioeconómicos do contexto no que esta realidade se produce. En segundo lugar e vinculado ao anterior, esta

perspectiva de investigación tivo importantes consecuencias na aproximación a esta situación social ao resaltar os aspectos que contribúen a xerar unha visión negativa e estereotipada das persoas afectadas polo senfogarismo: persoa con problemas de saúde mental, consumo de substancias e dificultades familiares que trae como consecuencia o feito de que “*decida*” construír a súa vida no espazo público. Esta visión, un tanto simplista e imprecisa, asenta o que foi o perfil maioritario do senfogarismo –os homes adultos–, invisibilizando outras realidades como, por exemplo, a das persoas mozas e, de maneira fundamental, a das mulleres (nos últimos tempos, con tendencia á alza). Así, este reduccionismo impide profundizar nos factores que operan para que as traxectorias do senfogarismo aparezan e se manteñan en homes, pero tamén, na especificidade do senfogarismo feminino. Os movementos migratorios, a violencia, a aporofobia e a discriminación, as dificultades para a satisfacción das necesidades básicas, a precariedade e segmentación laboral, a inestabilidade residencial, a insalubridade e a cohabitación forzosa, o acceso limitado ás prestacións sociais e a pobreza económica, entre outras, son algunhas das dimensións que contribúen a definir o senfogarismo feminino (tal como recollen Sánchez-Moreno e de la Fuente-Roldán, 2021). Que estas dimensións e as traxectorias que constrúen sexan obxecto de abordaxes específicas será a única forma de responder a outras realidades que, aínda que non se vexan tanto, impactan diariamente a moitas mulleres.

A pesar de asumir a multidimensionalidade que orixina e mantén a realidade “*sen fogar*”, considérase que os factores socioestructurais teñen un papel central, especialmente aqueles vinculados aos procesos de reestruturación económica e produtiva, á non adecuación das prestacións sociais coa realidade actual e á situación do mercado e políticas de vivenda (emprego, Estados de benestar e vivenda); hoxe en día pódese observar cal é o custo que supón cubrir as necesidades básicas das persoas e cal está a ser os importes das prestacións sociais (pódese observar como hai unha maior tipoloxía de prestacións, pero como existe unha dicotomía coa realidade social ao estar vinculadas a inmensa maioría delas a un índice económico, IPREM, que permanece “conxelado” durante anos); igualmente, pódese observar o incremento do número de persoas en situación de irregularidade documental, sobre as cales moitas Administracións pechan os seus ollos para non ver e para non incluír en prestacións socioeconómicas que o único que garanten é un mínimo vital de supervivencia. Desde esta perspectiva, en base ás formulacións de Tezanos (2001), considérase que do mesmo xeito que a exclusión social en xeral, a orixe e a explicación parcial do senfogarismo descansa, principalmente, na existencia dun mercado laboral precarizado, nun catálogo de recursos ou prestacións que non van en consonancia co custo vital, nun mercado de vivenda dificilmente

accesible ou na debilidade dos sistemas de benestar, entre outros factores que, no seu conxunto, transforman ou cronifican incluso os procesos de exclusión social e polarizan as desigualdades sociais.

Este tipo de aproximacións aumentan o seu valor ante o escenario social actual e os procesos de cambio que aconteceron nos últimos anos. Se a crise de 2008 supuxo no seu día un punto de inflexión fundamental para a comprensión das desigualdades sociais, o impacto socioeconómico da crise sociosanitaria xerada pola COVID-19 non se vai a quedar atrás. Aínda que se botan de menos a existencia de estudos que o aborden en profundidade, diferentes entidades de iniciativa social (como pode ser Cáritas, 2020), así como algunhas investigacións (Sánchez Moreno e de la Fuente-Roldán, 2021), viñeron a evidenciar as dificultades que afronta a veciñanza afectada polo senfogarismo e a exclusión residencial. Non en balde, as crises socioeconómicas incrementan as traxectorias vitais que conducen a esta realidade, ante as dificultades que impiden afrontar os pagos da vivenda cada vez máis elevados, o desemprego de longa duración, o incremento da dependencia de prestacións sociais cada vez máis precarizadas pola súa non actualización ou adecuacións ás realidades sociais actuais e a debilidade dos sistemas de protección social para facer fronte a estas dificultades. Isto é especialmente certo para aquela poboación que xa estaba inmersa nos procesos de exclusión social (refírese a aqueles colectivos poboacionais nos que, dalgunha maneira, xa é “*frecuente*” a presenza de diversos factores de vulnerabilidade), pero tamén, para aquela veciñanza que vive nunha situación de risco; está a falarse desas persoas afectadas pola incerteza biográfica, pola inestabilidade laboral, pola insuficiencia dos seus salarios e por unha individualización da desigualdade social que escapan das definicións arquetípicas e nos perfís tradicionais.

Fronte á gran variedade de termos cos que se tratou de facer referencia aos cidadáns e cidadás que se atopan en situación “*sen fogar*”, o concepto de senfogarismo asentouse para facer referencia a todas aquelas persoas que ademais de carecer dun espazo no que vivir, atópase nunha situación de exclusión social extrema pola que se ven desposuídas das posibilidades e medios necesarios para desenvolver os seus proxectos de vida acorde aos niveis de dignidade que se esperan na contorna sociocultural no que viven. É dicir, non se está falando só en criterios de “*pobreza absoluta*”, senón que se contemplan outros factores inherentes á “*pobreza relativa*”. Pódese aclarar a diferenciación de ambos conceptos na seguinte táboa explicativa:

Aspecto a analizar	POBREZA ABSOLUTA	POBREZA RELATIVA
Definición	Falta de recursos para cubrir as necesidades básicas para a supervivencia.	Falta de recursos en comparación co nivel de vida medio da comunidade na que se asenta.
Natureza	Universal, comparable entre países.	Contextual, depende do nivel de desenvolvemento da comunidade.
Enfoque	Supervivencia física.	Inclusión social e benestar
Exemplo	Persoa que carece de alimentación e de teito.	Persoa que ten alimentación e teito, pero que non pode acceder a outros servizos como a media.

Con iso, a través da aclaración conceptual sobre o senfogarismo débese dirixir a mirada á necesidade de repensar a forma de aproximarse e estudar esta realidade social, complexa e difícil para todos. A pesar de ser a imaxe máis extrema que a exclusión social adquire e pese ao consenso xeral en considerar a exclusión social como un fenómeno de carácter estrutural e multidimensional, parece que se tende a esquecer ese compoñente básico e transversal das desigualdades sociais. Unha implicación importante deste paradigma de análise do senfogarismo ten que ver coa importancia de que a aproximación á realidade “*sen fogar*” se faga dende unha perspectiva ampla que non só considere, como se dixo anteriormente, as formas máis visibles deste fenómeno. Isto é especialmente relevante para incorporar a perspectiva de xénero. Que o senfogarismo sega sendo unha realidade maioritariamente masculina (e iso é unha evidencia) non implica que as mulleres sexan inmunes aos procesos de exclusión social. Igualmente, reducir este fenómeno ao consumo de substancias ou aos problemas de saúde mental impide comprender e recoñecer que ditas situacións teñen lugar en escenarios onde operan forzas máis complexas que modelan estas experiencias persoais. As traxectorias vitais están enmarcadas en contextos espaciais e temporais concretos, que deben ser explicitados e analizados, sen limitalos exclusivamente a mecanismos de corte psicolóxico.

En definitiva, a revisión e a análise realizada apunta a que aínda que non existe unha definición común nin a nivel europeo nin no marco de moitos dos Estados, se hai un acordo implícito a nivel académico sobre os contidos que a realidade “*sen fogar*” engloba (Muñoz et ao., 1998) e que na actualidade dirixen a mirada ao marco analítico da exclusión social. Con iso, a pesar do papel que xogan variables de tipo persoal, son as condicións sociais, económicas e políticas as que

definen e sitúan ás persoas, grupos e poboacións na encrucillada da exclusión social. Polo tanto e tal como se indicou con anterioridade, si ben non hai un concepto universal estandarizado de “*persoa sen fogar*”, en Europa existe un amplo consenso, aínda que non oficial, en usar a categorización denominada ETHOS (*European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*), proposta pola Federación Europea de Asociacións Nacionais que traballan coas Persoas sen Fogar (FEANTSA). A clave da devandita categoría é a exclusión de vivenda digna, en base á cal identifica trece perfís diferentes agrupados en catro tipos:

TIPOLOXÍA EUROPEA DE PERSOAS SEN FOGAR E EXCLUSIÓN RESIDENCIAL (categoría ETHOS)	
A. SEN ALOXAMENTO (ROOFLESS: SEN TEITO)	1. Persoas que viven nas rúas ou nun espazo público ou exterior, sen albergue que poida ser definido como “<i>aloxamento</i>”. 2. Persoas en aloxamentos de emerxencia (albergues).
B. SEN VIVENDA (HOUSELESS)	3. Persoas en aloxamentos para persoas sen fogar: persoas que viven con intervalos curtos en hostelería para persoas sen fogar, aloxamentos temporais ou aloxamentos transitorios con apoio). 4. Mulleres aloxadas en refuxios por curtos intervalos por mor de situacións de violencia de xénero ou de violencia doméstica. 5. Persoas en aloxamentos para inmigrantes. 6. Persoas dependentes de institucións penitenciarias, sanitarias ou tuteladas, que carecen de vivenda a onde ir. 7. Persoas maiores sen fogar en residencias.
C. VIVENDAS INSEGURAS	8. Persoas que viven en aloxamentos inseguros, sen dereitos legais ou en condicións de ocupación). 9. Persoas con requirimento de abandono da vivenda. 10. Persoas que viven baixo ameaza de violencia por parte de persoas coas que convive.

TIPOLOXÍA EUROPEA DE PERSOAS SEN FOGAR E EXCLUSIÓN RESIDENCIAL (categoría ETHOS)	
D. VIVENDAS INADECUADAS	11. Persoas que viven en aloxamentos móbiles (que non poden ser considerados como vivenda habitual), construcións que non constitúen vivendas convencionais ou estruturas semitemporais (chabolas ou cabanas). 12. Persoas que viven en aloxamentos sen posible permiso de habitabilidade. 13. Persoas que viven en vivendas amontoadas ou sobreocupadas.

As Enquisas ás persoas sen fogar, elaboradas polo Instituto Nacional de Estatística (INE), son unha das principais fontes de información en España para o fenómeno do senfogarismo. Por iso é tamén importante especificar a definición de persoa sen fogar do propio INE, que di: *“considérase persoa sen fogar aquela que ten 18 anos ou máis, que na semana anterior á da entrevista foi usuaria dalgún centro asistencial ou de aloxamento e/ou de restauración e durmiu polo menos unha vez nalgún dos seguintes aloxamentos situados en municipios de máis de 20.000 habitantes: albergue, residencia, centro de acollida, centros de acollida a mulleres maltratadas, centros de axuda ao refuxiado, centros para demandantes de asilo, piso facilitado por unha Administración pública, unha ONG ou organismo, piso ocupado, pensión pagada por unha Administración pública, unha ONG ou organismo, espazo público (estación de ferrocarril, de autobuses, metro, aparcadoiro, xardín público, escampado...), aloxamentos de fortuna (hall dun inmovble, cova, coche...)”*.

O fenómeno do senfogarismo é complexo e multicausal. A miúdo non hai unha soa causa que leve a unha persoa para atoparse sen fogar, senón un conxunto de situacións, simultáneas ou sucesivas. Á súa vez, a combinación de factores detrás de cada historia persoal é diferente. Con todo, a pesar destas diferenzas e desta complexidade, si existen puntos en común que permiten realizar unha descrición das principais causas e factores de vulnerabilidade do senfogarismo. É importante sinalar que a gran maioría dos factores de vulnerabilidade mencionados non son por si sos unha causa de senfogarismo. Por exemplo, o illamento, como a falta de apoio familiar e social, pode xogar un papel clave en moitos camiños que conducen senfogarismo. Con todo, existen tamén moitas persoas que sofren de illamento sen atoparse en risco de senfogarismo.

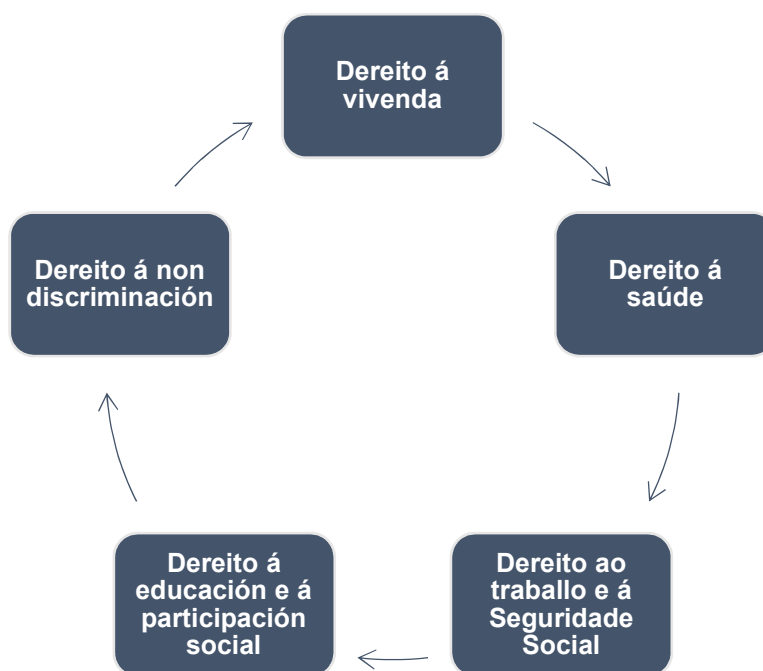
Non obstante, estas persoas, en caso de verse afectadas por outros factores de vulnerabilidade, como problemas co emprego ou coa vivenda, si se atoparían nunha situación moito máis vulnerable que outras cunha sólida rede de apoio familiar e social.

Fonte: Plan de atención ás persoas sen fogar en Galicia 2019-2023; Xunta de Galicia.

En definitiva, as persoas sen fogar representan un dos grupos máis vulnerables e marxinados da sociedade. A súa situación non só reflicte a falta de vivenda, senón tamén a vulneración sistemática de múltiples dereitos sociais que deberían garantir a súa dignidade, benestar e participación na vida social. A ausencia dunha vivenda adecuada adoita ir acompañada da

negación doutros dereitos fundamentais como a saúde, a educación, o traballo e a seguridade social. Vexamos:

Afondando un pouco en cada un deles, poderíase dicir:

- ☞ **Dereito á vivenda:** O dereito a unha vivenda digna e adecuada é un dos piares dos dereitos sociais, recoñecido no artigo 25 da Declaración Universal dos Dereitos Humanos e no Pacto Internacional de Dereitos Económicos, Sociais e Culturais (PIDESC). Con todo, as persoas sen fogar non gozan deste dereito de forma evidente. Moitos viven na rúa, en albergues temporais ou en condicións insalubres. A falta de políticas públicas efectivas, os altos custos da vivenda e a exclusión do mercado laboral agravan esta vulneración.
- ☞ **Dereito á saúde:** A vida na rúa conleva altos riscos físicos e mentais, enfermidades respiratorias, alimentación non adecuada, problemas emocionais, condutas adictivas, entre outras. A pesar diso, moitas persoas sen fogar teñen dificultades para o acceso e a atención en centros sanitarios, limitándose a unha atención de urxencia ou meramente

asistencial, sen que interveñan equipos interdisciplinares que incidan na prevención e na promoción da súa saúde.

- ☞ **Dereito ao traballo e á seguridade social:** Sen unha dirección fixa ou documentación, as persoas sen fogar enfrontan grandes obstáculos para conseguir emprego formal ou acceder a programas de seguridade social. Isto perpetúa un círculo de pobreza e exclusión. Ademais, moitos sobreviven na economía informal ou mediante actividades precarias sen protección laboral algunha.
- ☞ **Dereito á educación e á participación social:** No caso das persoas sen fogar con fillos, a falta de estabilidade habitacional adoita impedir a asistencia escolar regular. Tamén, a estigmatización social exclúeos de espazos culturais e comunitarios, vulnerando o dereito á educación, a cultura e a participación social.
- ☞ **Dereito á non discriminación e a non criminalización:** En moitos contextos, as persoas sen fogar sofren discriminación institucional e social. Algunhas cidades adoptan medidas que penalizan durmir na vía pública ou pedir esmola, o que criminaliza a pobreza en lugar de resolvela. Isto supón unha violación ao principio de dignidade humana e ao dereito a non ser discriminado.

1.3.- A evolución do senfogarismo en España segundo o INE.

O Instituto Nacional de Estatística (INE) realiza dous tipos de enquisas:

 ENQUISA ÁS PERSOAS SEN FOGAR (EPSH): É un estudo estatístico que se realiza para coñecer a situación social, económica e persoal das persoas que viven sen fogar en España. O seu obxectivo principal é por cifras e contexto a un problema social que habitualmente está invisibilizado. A enquisa está dirixida a persoas maiores de 18 anos que, durante o período de referencia, carecen de vivenda e utilizar servizos de aloxamento ou restauración (albergues, comedores sociais, entre outros) en municipios de mais de 20.000 habitantes. A enquisa reúne datos sobre moitos aspectos da vida das persoas sen fogar:

- ☞ Características sociodemográficas: idade, sexo, nacionalidade, nivel educativo.
- ☞ Causas da situación de senfogarismo (desemprego, ruptura familiar, desafiuzamentos, movementos migratorios, etc.).
- ☞ Condicións de saúde física e mental.
- ☞ Situación laboral e fontes de ingresos.

- ☞ Uso dos Servizos Sociais e de entidades de iniciativa social.
- ☞ Percepción de prestacións socioeconómicas.
- ☞ Tempo que levan nunha situación de senfogarismo e uso de aloxamentos de urxencia.

ENQUISA DE CENTROS E SERVIZOS DE ATENCIÓN A PERSOAS SEN FOGAR (ECAPSH): É un estudo complementario á enquisa anterior. En lugar de encuestar directamente ás persoas sen fogar, o INE recolle información das entidades e centros que lles prestan atención. Entre a información que recolle está:

- ☞ Número de persoas atendidas e prazas dispoñibles.
- ☞ Tipo de servizos ofrecidos (aloxamento, restauración, orientación laboral, atención sanitaria etc.)/ etc.).
- ☞ Recursos económicos e persoal do centro.
- ☞ Titularidade (pública ou privada) e especialización (mulleres, inmigrantes, familias etc.)/ etc.).
- ☞ Capacidade de resposta fronte á demanda.

Si se aplican de xeito resumido ambas as dúas enquisa, obtemos que a evolución do senfogarismo en España, segundo o INE, se pode sintetizar do seguinte xeito:

📅 Evolución do senfogarismo en España (INE)			
ANO	PERSOAS SEN FOGAR ATENDIDAS POR CENTROS ASISTENCIAS OU DE RESTAURACIÓN	VARIACIÓN CON RESPECTO Á DÉCADA ANTERIOR / ANO BASE	OBSERVACIÓNS
2012	22.938 persoas		Datos base para comparativa posterior
2022	28.522 persoas	+ 24,5 % con respecto ao anterior	Neste ano actualizouse a enquisa; datos clave: 7.277 persoas en situación de rúa, resto en albergues, pensións, etc.

📅 Evolución do senfogarismo en España (INE)			
ANO	PERSOAS SEN FOGAR ATENDIDAS POR CENTROS ASISTENCIAS OU DE RESTAURACIÓN	VARIACIÓN CON RESPECTO Á DÉCADA ANTERIOR / ANO BASE	OBSERVACIÓNS
2024	Unha media diaria de 33.758 persoas aloxadas en centros de atención	+ 55,7 % respecto ao ano 2022	Datos da “ <i>Enquisa de centros e servizos a persoas sen fogar ano 2024</i> ”. Este número reflexa prazas de atención diaria, non exactamente o mesmo que a enquisa de persoas sen fogar de 2022 que medía usuarios/-as en centros de aloxamento e restauración

II.- FUNDAMENTACIÓN XURÍDICA E MARCO PLANIFICADOR.

2.1. Marco normativo internacional na loita contra o senfogarismo

O senfogarismo, tal como se ven dicindo, constitúe unha das expresións máis graves de exclusión social e vulneración dos dereitos humanos no mundo contemporáneo. Máis aló da carencia material de vivenda, este fenómeno reflicte desigualdades estruturais, discriminación, pobreza e debilidades nas políticas públicas.

Dende a segunda metade do século XX, a comunidade internacional recoñeceu a vivenda adecuada como un dereito humano fundamental, impulsando unha serie de normas, tratados e mecanismos de supervisión destinados a garantir o seu cumprimento.

A década dos noventa, coincidindo coa firma do Tratado da Unión Europea (en diante UE) en 1992 en Maastricht (que entraría en vigor o 1 de novembro de 1993), é un período de impulso no desenvolvemento da política social europea. Nese mesmo ano, a Comisión Europea aprobou

dúas Recomendacións importantes referidas á loita contra a exclusión que terán unha importancia notable no desenvolvemento de dispositivos de prestacións asistenciais:

- ☞ Por unha banda, é crucial a *Recomendación 92/ 441 CEE*, xa que recoñece a importancia da exclusión social e a pobreza nos países da UE e como a veciñanza con insuficiencia de recursos non pode materializar plenamente os seus dereitos sociais nin se pode falar de integración social nas súas comunidades de referencia. Expón loitar contra as causas multidimensionais da exclusión social. Esta recomendación é un paso positivo, xa que alenta aos diferentes países da UE para que establezan o dereito social básico a recursos suficientes e á asistencia social compatibles coa dignidade humana.
- ☞ Doutra banda, hai que destacar a *Recomendación 92/442 CEE* sobre converxencia nas políticas e obxectivos de protección social. Este marco normativo sinala a necesidade de desenvolver unha estratexia para fixar criterios comúns de forma que poidan coexistir os sistemas nacionais de protección social xunto a progresos de converxencia e harmonización.

Respecto ás políticas sobre senfogarismo, estas experimentaron un importante impulso nos últimos anos, colocando ao colectivo de persoas sen fogar na axenda política europea. Entre outras declaracións e resolucións, pódese citar:

- ☞ *A Declaración do Parlamento Europeo 61/2010*, do 16 de decembro de 2010, sobre a estratexia da UE en relación ás persoas sen fogar, na que se pedía á Comisión Europea que desenvolvese unha ambiciosa estratexia para abordar súa situación.
- ☞ *A Resolución do Parlamento Europeo, do 14 de setembro de 2011*, instaba os Estados membros a que avansasen cara ao obxecto de “resolver” o problema das persoas sen fogar instaladas na vía pública e pedía ao mesmo tempo unha estratexia da Unión, apoiada polas iniciativas nacionais e rexionais, co fin, a longo prazo, de “resolver” o problema das persoas sen fogar no marco máis amplo da inclusión social.
- ☞ *A Resolución do Parlamento Europeo, do 11 de xuño de 2013*, sobre a vivenda social na Unión Europea, pedía a preparación de programas específicos para as persoas sen fogar baseados en diagnósticos territoriais a escala local, tendo en conta o modelo da tipoloxía

europaea da exclusión asociada á vivenda (ETHOS) para medir o alcance de exclusión social relacionada coa vivenda, vinculados a medidas sociais de acompañamento e adaptados á situación real, favorecendo as solucións de vivenda e seguimento a longo prazo das persoas en situación de vulnerabilidade sobre as medidas de aloxamento provisional.

- ☞ *O Ditame do Comité das Rexións, do 19 de agosto de 2014, sobre a Estratexia europea para as persoas sen fogar* considera totalmente inaceptable que, nos entes territoriais, aínda haxa persoas que vivan na rúa, poñendo en perigo a súa saúde e a súa vida. Indica tamén que cada Estado membro debería dispoñer dunha estratexia nacional de loita contra o problema das persoas sen fogar. Insiste, igualmente, na necesidade de que estas estratexias globais para combater o problema das persoas sen fogar tamén definan o papel dos entes locais, rexionais e a sociedade civil e especifiquen a repartición das tarefas e a distribución de recursos entre os diferentes niveis de goberno.
- ☞ Este reforzo e dinamización das políticas para persoas sen fogar inscríbese na *Estratexia Europa 2020 de crecemento intelixente, sostible e integrador*. Un dos seus obxectivos é reducir en 20 millóns o número de persoas en exclusión social, o que sen dúbida implica a necesidade de introducir melloras cualitativas na atención ás persoas sen fogar a medio prazo.

Neste sentido, diferentes países europeos adoptaron estratexias para loitar contra o senfogarismo e a exclusión residencial a nivel nacional. Isto permitiu mellorar a coordinación no deseño das políticas e a súa implementación nos devanditos países. As diferentes estratexias baséanse na vontade de:

Previr a exclusión residencial, en particular, establecer medidas orientadas ao seguimento das persoas que deixan as prisións ou institucións de saúde despois dun longo período e tamén á prevención dos desafiuzamentos		
Acabar coas formas máis explícitas de exclusión residencial, en base aos Dereitos Humanos: situacións de sen teito, chabolismo, infravivenda, etc.	Reducir a duración do senfogarismo (en particular o tempo en recursos de aloxamento de emerxencia).	Mellorar a calidade dos servizos para as persoas en situación de exclusión residencial e a oferta de vivenda alcanzable.

Existe pois un amplo consenso en considerar o senfogarismo como unha das formas máis graves de exclusión social e unha violación directa do dereito humano a unha vivenda adecuada (aínda que, como se dixo anteriormente, reducir o esta problemática social exclusivamente ao problema de vivenda, sería unha visión errónea e un tanto simplista, porque de todos e todas é coñecido que na súa existencia e na súa prevalencia conflúen múltiples factores que o condicionan). A maiores das recomendacións sinaladas con anterioridade debemos lembrar que a nivel internacional, este fenómeno foi abordado mediante un conxunto de normas, tratados, declaracións e programas de acción impulsados polas propias Nacións Unidas, o Consello de Europa, a Unión Europea e outros organismos multilaterais. Vexamos, de forma sintética, cada un deles:

a).- Fundamentos no Dereito Internacional dos Dereitos Humanos:

a.1.- Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH, 1948): O artigo 25.1 establece que: “Toda persoa ten dereito a un nivel de vida adecuado que lle asegure, así como á súa familia, a saúde e o benestar, e en especial a alimentación, o vestido, a vivenda, a

asistencia médica e os servizos sociais necesarios.” Este marco normativo recoñece o dereito á vivenda como parte esencial do dereito a un nivel de vida digno, situando a súa garantía dentro dos deberes fundamentais dos Estados.

a.2.- Pacto Internacional de Dereitos Económicos, Sociais e Culturais (PIDESC, 1966): O artigo 11.1 reafirma o dereito a unha vivenda adecuada. O Comité de Dereitos Económicos, Sociais e Culturais (Comité DESC), órgano supervisor do Pacto, desenvolveu este dereito a través de Observacións Xerais, especialmente a n.º 4 (1991) e a n.º 7 (1997), que interpretan:

- ☞ A vivenda debe ser adecuada, segura, habitable, accesible e alcanzable.
- ☞ Os desaloxos forzosos sen garantías constitúen violacións do PIDESC.
- ☞ Os Estados teñen a obrigaón de adoptar medidas lexislativas, orzamentarias e administrativas para garantir progresivamente o acceso á vivenda.

Por tanto, o senfogarismo enténdese como unha manifestación extrema da vulneración deste dereito.

a.3.- Outras normas internacionais relevantes:

- ☞ *Convención sobre os Dereitos do Niño (1989):* recoñece o dereito de toda persoa menor a un nivel de vida adecuado (art. 27).
- ☞ *Convención sobre a Eliminación de todas as Formas de Discriminación contra a Muller (CEDAW, 1979):* garante o acceso igualitario á vivenda e aos recursos económicos.
- ☞ *Convención sobre os Dereitos das Persoas con Discapacidade (CDPD, 2006):* obriga aos Estados para asegurar vivendas accesibles e inclusivas.

b).- Mecanismos e programas das Nacións Unidas.

b.1.- ONU-Hábitat: O Programa das Nacións Unidas para Asentamentos Humanos (ONU-Hábitat) promove políticas urbanas sostibles e a “*erradicación*” do senfogarismo con:

- ☞ Iniciativas de vivenda alcanzable e urbana inclusiva.
- ☞ Programas de rehabilitación de barrios marxinais.
- ☞ Informes globais sobre o estado das cidades e a vivenda.

ONU-Hábitat considera o senfogarismo como unha violación de dereitos humanos e non como un mero problema social ou de pobreza.

b.2.- Relatoría Especial sobre o Dereito a unha Vivenda Adecuada: Creada polo Consello de Dereitos Humanos da ONU en 2000, esta figura supervisa o cumprimento do dereito á vivenda nos Estados. Nos seus informes máis recentes, a Relatora Especial subliñou que:

- ☞ O senfogarismo debe considerarse unha violación estrutural dos dereitos humanos.
- ☞ As políticas que criminalizan ás persoas sen fogar son contrarias ao dereito internacional.
- ☞ Os Estados deben adoptar plans nacionais de vivenda baseados en dereitos humanos, con metas verificables e non eternas no tempo (necesidade de seguimento e avaliación continua).

c).- O marco propiamente europeo:

c.1.- Consello de Europa: Carta Social Europea (1961, revisada en 1996): O artigo 31 recoñece explicitamente o dereito á vivenda, e compromete aos Estados a:

- ☞ Promover o acceso a unha vivenda adecuada.
- ☞ Previr e reducir o senfogarismo.
- ☞ Facer o custo da vivenda accesible ás persoas con recursos limitados.

O Comité Europeo de Dereitos Sociais (CEDS) supervisa o seu cumprimento, e ditaminou que a falta de políticas efectivas para reducir o senfogarismo constitúe unha violación do artigo 31.

c.2.- Unión Europea (UE): Aínda que a UE non ten competencias directas en política de vivenda, desenvolveu un marco de coordinación e apoio financeiro para os Estados membros:

- ☞ *Estratexia Europa 2020:* loita contra a pobreza e a exclusión social.

- ☞ *Fondo Social Europeo (FSE) e Fondo de Axuda Europea ás Persoas máis Desfavorecidas (FEAD)*: financian programas de inclusión de persoas sen fogar.
- ☞ *Plataforma Europea de Loita contra o Senfogarismo (2021)*: acordo político entre institucións europeas, Estados membros e organizacións civís para “erradicar” o senfogarismo antes de 2030.

A UE impulsa un enfoque baseado no modelo “*Housing First*”, que prioriza o acceso inmediato á vivenda estable como punto de partida para a “reintegración social” (termo un tanto discutible pois semella que se está falando de procesos de asimilación social, cando o que se pretende é falar de inclusión, de convivencia positiva nun marco dunha sociedade plural e diversa, dende o respecto á diferenza de cadaquén pero tamén dende o respecto á lexislación vixente en prol do benestar comunitario, que vai mais alá da suma de individualidades).

En definitiva, o marco normativo internacional establece que o senfogarismo constitúe unha violación dos dereitos humanos. A loita contra este fenómeno require:

- ☞ Políticas públicas integrais de vivenda e servizos sociais.
- ☞ Programas de prevención e reintegración (no sentido de convivencia plural e de inclusión).
- ☞ Cooperación internacional entre Estados, organismos multilaterais e sociedade civil.

A comunidade internacional —a través da ONU, o Consello de Europa e a UE— coincide nun obxectivo común: “*garantir*” que ninguén viva sen un fogar para o ano 2030, en cumprimento dos compromisos asumidos na Axenda 2030. Así, no marco da *Axenda 2030 para o Desenvolvemento Sostible*, aprobada polas Nacións Unidas en 2015, os Estados europeos comprometéronse a garantir unha vida digna e o “*acceso universal á vivenda*” como parte do desenvolvemento humano sostible. A Axenda 2030 europea, adoptada pola UE, traduce estes compromisos globais en políticas concretas que buscan “*erradicar*” o senfogarismo antes de 2030. Esta problemática social vincúlase directamente con varios Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS), especialmente cos seguintes:

Este compromiso constitúe o núcleo da acción europea contra o senfogarismo, integrando o dereito á vivenda no modelo de desenvolvemento urbano sostible.

A Unión Europea adoptou pois a Axenda 2030 ao seu propio contexto mediante estratexias sociais, financeiras e normativas. Entre elas pódense destacar:

- ☞ **Pilar Europeo de Dereitos Sociais (2017):** Este documento define o acceso á vivenda e a asistencia ás persoas sen fogar como dereitos fundamentais dentro da política social europea. Os seus principios 19 e 20 establecen que toda persoa ten dereito a unha vivenda social ou unha axuda á vivenda de calidade e que deben ofrecerse servizos de apoio a quen o necesite.
- ☞ **Estratexia Europea de Dereitos Sociais e Plan de Acción (2021):** Esta estratexia converte os principios do Pilar en obxectivos concretos da Axenda 2030 europea. Inclúe a meta de reducir o senfogarismo de forma significativa antes de 2030, aliñándose co ODS 11.

☞ *Plataforma Europea de Loita contra o Senfogarismo (2021)*: Lanzada en Lisboa baixo a presidencia portuguesa do Consello da UE, esta plataforma é o principal instrumento político da Unión para coordinar esforzos nacionais. Os seus obxectivos son:

- Reforzar a cooperación entre os Estados membros.
- Promover políticas baseadas no enfoque “*Housing First*” (vivenda primeiro).
- Mellorar a recompilación de datos sobre senfogarismo en Europa.
- Facilitar o intercambio de boas prácticas entre gobernos e organizacións sociais.

A Declaración de Lisboa que acompaña esta iniciativa establece o compromiso común de “*acabar*” co senfogarismo antes de 2030.

Para alcanzar os obxectivos da Axenda 2030, a UE destinou fondos específicos para combater a pobreza e a exclusión habitacional:

A loita contra o senfogarismo na Axenda 2030 europea baséase nos seguintes principios:

Enfoque de dereitos humanos: o acceso á vivenda é un dereito, non unha asistencia.

Prevención: evitar a perda do fogar mediante políticas de apoio temperán.

Modelo “Housing First”: garantir primeiro unha vivenda estable antes de abordar outros problemas sociais ou de saúde.

Integración de políticas públicas: coordinación entre emprego, saúde, educación e vivenda.

Colaboración multinivel: participación activa de autoridades locais, nacionais e europeas xunto coa sociedade civil.

E tampouco esquece os principios reitores que están inherentes en todo os marcos normativo internacional:

Universalidade: toda persoa, sen discriminación, ten dereito a unha vivenda adecuada.

Indivisibilidade: o dereito á vivenda está vinculado a outros dereitos (saúde, educación, traballo, dignidade).

Non criminalización: o senfogarismo en sí mesmo non pode tratarse como un delito.

Obrigación estatal tripartita: os Estados deben respectar, protexer e cumprir o dereito á vivenda.

Participación e inclusión: as persoas afectadas deben participar na elaboración de políticas públicas.

A pesar dos avances normativos, a UE enfrenta varios desafíos para cumprir os seus obxectivos; entre eles, pódense mencionar:

- ☞ Aumento dos prezos da vivenda e escaseza de vivenda social.
- ☞ Impactos da crise económica e enerxética que agravan a exclusión.
- ☞ Falta de datos comparables e actualizados sobre a magnitude real do senfogarismo.
- ☞ Desigualdade territorial entre Estados membros respecto a as políticas de vivenda.

O éxito da Axenda 2030 europea dependerá da capacidade dos gobernos para traducir os compromisos políticos en accións concretas e sostibles, garantindo recursos suficientes e sistemas de seguimento eficaces. Require vontade política sostida, cooperación entre Estados e a participación activa da sociedade civil. A diminución significativa do senfogarismo só será posible se se consolida un enfoque integral, baseado nos dereitos humanos, a xustiza social e a sustentabilidade urbana.

2.2. E no nivel estatal, con que marco normativo nos atopamos?

O senfogarismo tamén constitúe unha das manifestacións máis visibles da exclusión social en España. A súa orixe, tal como se indicou en reiteradas ocasións é multidimensional: pobreza, desemprego, desafiuamentos, traxectorias vitais disfuncionais, problemas de saúde, condutas adictivas ou ruptura de vínculos familiares, entre outras. A nivel xurídico e político, España recoñece o dereito á vivenda como un dereito constitucional e un principio reitor das políticas públicas, mais non como un dereito fundamental de aplicación directa.

Neste contexto, o marco normativo estatal contra o senfogarismo estrutúrase arredor de tres piares principais:

a).- O dereito á vivenda na Constitución Española: A Constitución Española de 1978 establece no artigo 47 que: *“Todos os españois teñen dereito a gozar dunha vivenda digna e adecuada. Os poderes públicos promoverán as condicións necesarias e establecerán as normas pertinentes para facer efectivo este dereito, regulando a utilización do solo de acordo co interese xeral para impedir a especulación.”*

Este artigo sitúa o dereito á vivenda como un principio reitor da política social e económica, o que significa que require desenvolvemento lexislativo e políticas activas por parte dos poderes públicos. Aínda que non é directamente reclamable ante os tribunais como un dereito

fundamental, serve de base xurídica para todas as leis e plans en materia de vivenda e inclusión social. Outros artigos constitucionais de interese relacionados son:

- *Artigo 9.2:* obriga aos poderes públicos a promover a igualdade real e efectiva.
- *Artigo 10.1:* recoñece a dignidade da persoa como fundamento da orde política e da paz social.
- *Artigo 41:* establece o deber de manter un sistema público de seguridade social.

Estes principios sustentan a responsabilidade do Estado fronte ao fenómeno do senfogarismo.

b).- Leis estatais e plans en materia de vivenda e inclusión:

b.1.- Lei 12/2023, do 24 de maio, polo Dereito á Vivenda

É a primeira lei estatal en España que regula de forma integral o dereito á vivenda. Recoñece que a vivenda é un ben de interese social e establece medidas concretas para garantir o acceso a vivenda digna, especialmente para colectivos vulnerables. Entre os seus obxectivos principais destacan:

- Fomentar o alugueiro social e asequible.
- Regular os prezos do alugueiro en zonas tensionadas.
- Reforzar a protección fronte a desafiuamentos de persoas en situación de vulnerabilidade.
- Crear parques públicos de vivenda e promover políticas de acceso prioritario para persoas sen fogar.

Esta lei supón un avance decisivo, xa que introduce por primeira vez o termo “*persoas en situación de senfogarismo*” no marco xurídico estatal.

b.2.- Plans estatais de vivenda.

O Plan Estatal de Acceso á Vivenda 2022-2025, aprobado polo Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana, inclúe medidas específicas de apoio a colectivos vulnerables, como:

- Axudas ao alugueiro para persoas sen fogar ou en risco de exclusión.
- Programas de vivenda temporal e de transición.
- Cooperación con entidades do terceiro sector (Cruz Vermella, Cáritas, Fundación RAIS, etc.) para facilitar o acceso á vivenda estable.

Este plan continúa a liña de políticas que xa se iniciaran en programas anteriores (2013-2016 e 2018-2021, respectivamente).

c).- Estratexias nacionais de inclusión social: A nivel estatal, o Ministerio de Dereitos Sociais e Axenda 2030 coordina a aplicación de plans específicos de inclusión, entre os cales destacan:

c.1.- Estratexia Nacional Integral para Persoas Sen Fogar 2015-2020

Foi o primeiro documento de planificación global para abordar o senfogarismo en España e de capital importancia para a intervención con este colectivo poboacional. Os seus obxectivos eran:

- Previr a perda da vivenda.
- Reducir o número de persoas que viven na rúa.
- Fomentar o acceso á vivenda estable mediante o modelo “*Housing First*”.
- Mellorar a coordinación institucional entre administracións e entidades sociais.

Esta estratexia merece un maior desenvolvemento que se vai realizar de seguido.

c.2.- Estratexia Nacional 2023-2030:

O Goberno de España traballou na actualización desta estratexia, aliñada coa Axenda 2030 das Nacións Unidas e coa Plataforma Europea para Combater o Senfogarismo (2021). O seu obxectivo central é “*erradicar*” o senfogarismo antes de 2030, en consonancia cos compromisos europeos e internacionais. Esta estratexia vaise desenvolver a continuación.

O marco normativo estatal español contra o senfogarismo, en definitiva, baséase nun conxunto de dereitos e políticas públicas orientadas a garantir o acceso á vivenda e a inclusión social. A Constitución Española, a Lei polo Dereito á Vivenda (2023) e os plans estatais de vivenda e inclusión social constitúen os piares fundamentais desta loita. Porén, o senfogarismo continúa sendo un problema estrutural que require coordinación entre administracións, financiamento sostido e un enfoque integral de dereitos humanos, tal e como recollen a Axenda 2030 e a Plataforma Europea de Loita contra o Senfogarismo. O obxectivo último é garantir que ninguén viva sen fogar en España antes de 2030.

2.3. Un maior afondamento nas Estratexias Nacionais Integrais para as Persoas sen Fogar en España 2015-2020 e 2023-2030

a).- Estratexia Nacional Integral para as Persoas sen Fogar 2015-2020:

O Goberno aprobou, o 6 de novembro de 2015, a primeira Estratexia Nacional Integral para Persoas Sen Fogar 2015-2020. Nela expónse que no noso país non había ata a data unha formulación global e coordinada territorialmente nas políticas sobre senfogarismo, polo que desde diferentes ámbitos expúxose a necesidade dunha estratexia integral que establecese un marco xeral para estas políticas. Por unha banda, o Goberno, a través do Plan Nacional de Acción para a inclusión social do Reino de España 2013-2016, incluíu entre as medidas para realizar a elaboración e posta en marcha dunha Estratexia Nacional Integral para as Persoas sen Fogar. Doutra banda, o Congreso dos Deputados aprobou en abril de 2014 unha Proposición non de Lei na cal se instaba ao Goberno a que puxese en marcha unha estratexia nacional integral para persoas sen fogar. En ambas as iniciativas incídese en que neste proceso ha de levarse a cabo en colaboración con todos os axentes implicados, isto é coas Comunidades Autónomas, as administracións locais e o Terceiro Sector de acción social.

No desenvolvemento desta Estratexia, creouse por parte do Ministerio de Sanidade, Servizos Sociais e Igualdade, un Grupo de cooperación técnica coas comunidades autónomas e administracións locais. E entre os traballos deste grupo cabe destacar o documento *Configuración dunha rede local de atención a persoas sen fogar integrada no Sistema Público de Servizos Sociais: 100 argumentos e propostas*, cuxa finalidade fundamental era orientar a política estratéxica de atención a este colectivo e servir de guía para os responsables políticos e técnicos

das administracións locais e autonómicas ou a creación do subgrupo de traballo co Instituto Nacional de Estatística para a mellora das súas Enquisas sobre Persoas sen Fogar.

A estratexia inspirouse nos seguintes principios, que orientaron e enmarcaron a futura planificación e programación na atención ás persoas sen fogar:

- a) Os *dereitos* que teñen todas as persoas, incluídas por tanto as persoas sen fogar, e o compromiso dos poderes públicos para poder exercelos con efectividade: Dereito á seguridade de vida, dereito á vivenda, dereito á protección da saúde e axuda sociais.
- b) Un enfoque desde a *unidade de acción*, considerando urxente unha nova dinámica de traballo das Administracións Públicas para axudar a superar o senfogarismo, baseada nos seguintes aspectos:
 - ☞ *Personalización*. Metodoloxías adaptadas ás especiais circunstancias que rodean a estas persoas.
 - ☞ *Cooperación*. Entre distintos servizos, departamentos e niveis competenciais e territoriais para que haxa unha coherencia na intervención, tendo en conta ademais a alta mobilidade xeográfica desta poboación.
 - ☞ *Desenvolvemento dunha rede territorial* na que as cidades ou mancomunidades contén cunha estratexia formal e estrutura suficiente de medios para axudar ás persoas das súas localidades que se atopen sen vivenda.
 - ☞ *Participación* para o desenvolvemento das actuacións.
 - ☞ *Prevención e atención temperá* das situacións de senfogarismo, como primeiro paso para evitar e reducir este fenómeno.
- c) Un enfoque orientado á vivenda. A Estratexia expón unha implantación progresiva do *método Housing First*, en paralelo co conxunto plural dos outros recursos: vivendas semituteladas, residencias, centros especializados, centros de acollida e aloxamentos de baixa esixencia.
- d) Un *enfoque centrado nas persoas*. Trátase de reorganizar a dinámica administrativa para que a intervención social goce de unidade, evite solapamentos, aforre gastos innecesarios e transmita confianza á persoa sen fogar. Deféndese o modelo de “*xestión de caso*” cun ou dous profesionais psicosociais de referencia, capaces de

acompañar á persoa sen fogar ao longo do seu itinerario e axudarlle a dotar de coherencia á rede de servizos que precisa.

e) *Perspectiva de xénero.* Contemplan a visibilización e resposta ás necesidades especiais das mulleres sen fogar.

f) *Mellora do coñecemento e formación.* Un enfoque baseado en evidencias e na satisfacción de necesidades e resolución de problemas, esixe investigación continua, innovación metodolóxica e organizativa, desenvolvemento de novas competencias e ferramentas e a formación adecuada dos profesionais que teñen que aplicalas.

Que propoñía esa primeira Estratexia Nacional Integral para Persoas Sen Fogar 2015-2020?, en síntese o seguinte:

OBXECTIVOS	LIÑAS ESTRATÉXICAS
Prevención do senfogarismo	1º. Previr as causas do senfogarismo en situacións e/ou en colectivos de risco. 2º. Establecer protocolos de detección e intervención temperá.
Sensibilización da sociedade e defensa contra a discriminación e os delitos de odio dirixidos ás persoas sen fogar	3º. Promover o dereito a unha imaxe veraz e respectuosa cara as persoas sen fogar. 4º. Eliminar barreiras que obstaculizan o acceso aos servizos e ás prestacións sociais. 5º. Combater a violencia exercida contra as persoas sen fogar.
Garantir a seguridade de vida das persoas sen fogar	6º. Ofertar un sistema plural de aloxamento dirixido a que a persoa poida normalizar a súa vida e “reincorporarse” á sociedade. 7º. Aplicación do método Housing First. 8º. Mellora dos recursos dirixidos ás persoas sen fogar.

OBXECTIVOS	LIÑAS ESTRATÉXICAS
Restaurar ou construír un proxecto de vida	9º. Aplicación do método de “xestión do caso”. 10º. Mellorar a empregabilidade das persoas sen fogar. 11º. Establecer medidas de arraigo na comunidade.
Reforzar o sistema público de atención ás persoas sen fogar, mellorar o coñecemento, o intercambio de información e a avaliación	12º. Reforzar o sistema público de atención ás persoas sen fogar. 13º. Mellorar o coñecemento, o intercambio de información e os sistemas de avaliación.

Fonte: *Proposta de plan integral para as persoas sen fogar de Zaragoza (2018)*, páx. 20

Cales foron os resultados da avaliación da Estratexia Nacional Integral para Persoas Sen Fogar 2015-2020?; en síntese poderíase indicar os seguintes:

- En 2020, o Instituto para a Avaliación de Políticas Públicas (IEPP) realizou unha avaliación intermedia, encargada polo Goberno, para ver como se executaron as actuacións entre 2015 e 2019, avaliar deseño, despregue e implementación.
- Houbo tamén un informe intermedio de seguimento, accesible no portal da transparencia, que analiza indicadores, achados preliminares e recomendacións.
- Resultados e logros. Algúns dos aspectos positivos identificados foron:
 - Incremento da visibilidade institucional do problema do senfogarismo, coa creación dunha estratexia nacional, e o inicio de políticas públicas específicas.
 - Mellora da coordinación entre administracións e o terceiro sector para certas actuacións (servizos sociais, entidades locais) en varias comunidades.
 - Introducción de novos programas e iniciativas, como as de Housing First, que comezan timidamente a ser exploradas como modelos alternativos fronte ao modelo tradicional de albergues.
 - Desenvolvemento de mecanismos de seguimento: definición de indicadores, compromisos para informes intermedios e finais, participación de distintos niveis administrativos.

A avaliación intermedia tamén detectou diversas debilidades ou retos que limitaron o impacto da Estratexia:

a) Falta de definición clara e de datos confiables

- Non existe unha definición consensuada de “*persoas sen fogar*” ou “*senfogarismo*” en España, o que dificulta medir o problema con precisión.
- Os datos existentes non permitían dimensionar con certeza o número de persoas afectadas, nin todas as tipoloxías de exclusión residencial.

b) Desaxustes entre obxectivos, medidas e indicadores

- Algúns obxectivos cuantitativos non foron plenamente coherentes coas medidas implementadas, nin cos recursos asignados.
- Os indicadores previstos non sempre eran medibles ou harmonizados entre comunidades autónomas.

c) Limitacións na financiación, territorialidade e competencias

- A Estratexia dependía en moitos casos da coordinación entre niveis administrativos, pero as competencias en vivenda, servizos sociais, emprego etc. están descentralizadas, o que provocou diferenzas importantes entre territorios no grao de implementación.
- Non sempre houbo dotación orzamentaria clara ou suficiente para todas as actuacións previstas.

d) Modelo de atención aínda centrado en albergues temporais

- A avaliación subliñou que, pese ás innovacións, o recurso máis utilizado seguiu sendo o albergue ou solucións temporais, en lugar de acceso á vivenda directa. Isto limita a restauración dun proxecto de vida estable.
- A inclusión social e laboral das persoas sen fogar estaba menos desenvolvida do que outras dimensións (servizos básicos, atención social).

e) Colectivos en risco pouco específicos

- O informe sinala que certas colectividades vulnerables (mulleres, vítimas de violencia, persoas con enfermidades mentais, persoas migrantes, ex reclusos) quedaron en “sombra” ou non tiñan atención específica suficiente.

O informe de avaliación intermedia propón varias recomendacións para mellorar unha nova estratexia ou plan posterior:

1. Definir claramente unha definición operativa de senfogarismo / exclusión residencial, para que se coñezan con precisión os colectivos obxectivo.
2. Harmonizar os datos e metodoloxías nas comunidades autónomas, mellorar os sistemas de recollida de información e sistema de indicadores.
3. Incrementar a coordinación interministerial, especialmente coas áreas de vivenda, servizos sociais, saúde, emprego.
4. Dotar de orzamentos suficientes e estables para as accións previstas, evitar dependencia de proxectos puntuais.
5. Potenciar modelos que garantan acceso inmediato á vivenda, acompañados de apoio social, en lugar de só albergues e solucións temporais. (Housing First)
6. Deseñar intervencións específicas para grupos vulnerables ou menos visibles.

b).- Estratexia Nacional para a Loita contra o Senfogarismo en España 2023-2030:

A *Estratexia Nacional para a Loita contra o Senfogarismo en España 2023-2030* foi aprobada polo Goberno español o 11 de xullo de 2023 e ten como obxectivo a erradicación do senfogarismo en España, especialmente nas rúas, para o ano 2030. Esta estratexia aborda un problema crecente, exacerbado por diversas crises económicas e sociais, como a crise financeira de 2008 e a pandemia de COVID-19.

A estratexia pon o foco en mellorar as condicións de vida das persoas sen fogar, baseándose na idea de que o acceso a unha vivenda digna é a chave para a inclusión social. Este documento propón un enfoque integral que involucra tanto medidas preventivas como de intervención, e

establece un marco estratéxico para guiar as políticas públicas de loita contra o senfogarismo nos vindeiros anos.

b.1.- Orixe do problema e contexto

O senfogarismo é un fenómeno complexo e multicausal. As crises económicas, a perda de emprego, o aumento dos prezos da vivenda, as dificultades para acceder a recursos e a falta de apoio social contribúen ao aumento das persoas sen fogar. A situación vese agravada por factores como a perda de ingresos das familias máis vulnerables e a escaseza de vivendas adecuadas. Estes factores agravan a exclusión social e a falta de oportunidades para mellorar a calidade de vida das persoas afectadas. Desde a crise de 2008, a situación empeorou, e a pandemia de COVID-19 tamén tivo un impacto negativo no acceso a vivenda e servizos sociais.

b.2.- Compromisos internacionais e marco europeo

A estratexia española tamén se inscribe dentro dun marco máis amplo, adoptando principios do Pilar Europeo de Dereitos Sociais e da Plataforma Europea para Combater o Senfogarismo. O documento reflicte a adhesión de España aos compromisos da Unión Europea para erradicar o senfogarismo e garantir dereitos básicos como o acceso á vivenda e á inclusión social. A Estratexia tamén se alíña cos Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS), especialmente co ODS 11 (Cidade e comunidades sostibles), que promove a vivenda digna, e co ODS 8 (Traballo decente e crecemento económico), que subliña a importancia do emprego e a mellora das condicións laborais como factores que tamén inflúen no acceso á vivenda e na inclusión.

b.3.- Eixos estratéxicos

A Estratexia Nacional para a Loita contra o Senfogarismo 2023-2030 estrutura as súas accións en catro eixos principais:

🔑 Prevención

A prevención é un dos principios centrais da estratexia. Implica actuar antes de que as persoas cheguen a unha situación de senfogarismo, identificando os factores de risco (como a pobreza extrema, o desemprego e a exclusión social) e implementando medidas de intervención precoz. A estratexia promove políticas de acceso á vivenda que eviten o desafiuzamento, mellorando as condicións de vida das persoas en situación de vulnerabilidade.

🔑 Promoción da autonomía

Este eixo busca apoiar ás persoas sen fogar para que recuperen a súa autonomía e independencia. A estratexia inclúe accións para mellorar as habilidades e capacidades das persoas, facilitando o acceso a recursos educativos, formativos e laborais que lles permitan

reintegrarse na sociedade e ter un proxecto vital sostible. A clave está en personalizar as respostas, adaptando os servizos ás necesidades específicas de cada persoa.

☛ **Respostas adaptadas e personalizadas**

As intervencións deben ser flexibles e adaptarse ás necesidades individuais de cada persoa. Isto significa proporcionar apoio emocional, social e material segundo as circunstancias concretas, e facendo un seguimento dos casos para garantir que as persoas sen fogar reciban a axuda adecuada para saír da súa situación. A estratexia tamén promove a creación de vivendas de apoio e solucións a longo prazo, como a *vivenda apoiada* e os programas de "*vivenda primeiro*", que se centran en ofrecer vivenda antes que outras formas de asistencia.

☛ **Gobernanza e coñecemento**

Este eixo reflicte a importancia de mellorar a xestión e a coordinación das políticas públicas. A estratexia fai énfase na *gobernanza inclusiva*, fomentando a colaboración entre as administracións públicas, as entidades do terceiro sector, as universidades e as persoas con experiencia directa no senfogarismo. Tamén se destaca a importancia de recoller datos de calidade sobre a situación do senfogarismo, mellorar o coñecemento das políticas e prácticas máis eficaces e facilitar a avaliación e seguimento dos avances conseguidos.

b.4.- Implementación e financiamento:

A implementación da estratexia require de recursos financeiros e de colaboración entre diferentes niveis de goberno e actores sociais. A estratexia incorpora medidas específicas para garantir a financiación dos programas, como a utilización de fondos europeos, así como a mobilización de recursos nacionais e locais. A través de plans operativos e instrumentos de financiamento, o Goberno de España asegura que as actuacións previstas poidan levarse a cabo de forma eficaz.

b.5.- Participación e consulta:

A Estratexia foi elaborada a través dun proceso de participación ampla, involucrando a administracións públicas, entidades do terceiro sector, persoas con experiencia directa en situacións de senfogarismo e expertos na materia. Este proceso inclúe diferentes fases de

consulta, desde a fase de diagnóstico ata o contraste e validación do borrador final. A participación das persoas afectadas é un aspecto clave, xa que se considera fundamental para garantir que a estratexia sexa efectiva e adaptei a realidade das persoas sen fogar.

b.6.- Desafíos e obxectivos:

A Estratexia identifica os principais desafíos a afrontar, como a falta de vivenda accesible e asequible, a estigmatización das persoas sen fogar, e a necesidade de mellorar os servizos sociais. A través dunha serie de obxectivos concretos, a Estratexia establece as prioridades para o período 2023-2030, entre elas:

- *Redución significativa do senfogarismo nas rúas:* A meta principal é que, ao final do período, o senfogarismo nas rúas se erradique.
- *Mellora do acceso á vivenda:* Asegurando que todas as persoas teñan acceso a vivenda digna, e que se lles garanta a protección fronte a desafiuzamentos e a exclusión.
- *Aumento dos recursos sociais e a mellora dos servizos:* Potenciar os recursos de acollemento, apoio e reintegración social para as persoas que se atopan en situación de senfogarismo.

b.7.- Cooperación Internacional:

España tamén se compromete a compartir os seus avances e prácticas con outros países, como parte dunha colaboración internacional para erradicar o senfogarismo. A estratexia española alíñase cos compromisos internacionais de dereitos humanos e coas directrices establecidas por organismos como a ONU, que consideran a vivenda adecuada como un dereito fundamental para todas as persoas.

En definitiva, a *Estratexia Nacional para a Loita contra o Senfogarismo 2023-2030* representa un cambio significativo na forma de abordar o problema do senfogarismo en España, facendo fincapé na prevención, na integración social e na accesibilidade á vivenda. Ao centrarse nun modelo integral e adaptado ás necesidades das persoas, a estratexia busca non só eliminar o

senfogarismo, senón tamén mellorar a calidade de vida e promover a plena integración das persoas afectadas na sociedade. A súa implementación dependerá dunha colaboración eficaz entre o Goberno, as comunidades autónomas, os gobernos locais, as organizacións sociais e as propias persoas afectadas.

2.4. E Galicia, que marco normativo e planificador ten sobre o senfogarismo?

De acordo con a Lei 13/2008, do 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia, a atribución de competencias ás administracións públicas de Galicia en materia de servizos sociais, estrutúrase en dous niveis: Xunta de Galicia (con competencia nos Servizos Sociais Especializados) e entidades locais (con competencia nos Servizos Sociais Comunitarios Básicos e Específicos, estes últimos de ámbito municipal), que haberán de actuar conforme aos principios de coordinación e cooperación. Segundo o devandito texto lexislativo, entre outras, son competencias da Xunta de Galicia (art. 59):

(...)

b) A planificación e programación xeral dos servizos sociais no ámbito territorial de Galicia mediante a elaboración do Plan estratéxico de servizos sociais e os plans e programas sectoriais.

h) A supervisión e avaliación da calidade na prestación dos servizos sociais establecendo mecanismos de control obxectivo e continuo dos mesmos.

i) A creación, mantemento e xestión dos servizos sociais especializados, así como dos centros e programas dos servizos sociais comunitarios específicos que, pola súa natureza, ámbito supramunicipal ou outras circunstancias, debidamente xustificadas no marco do Plan estratéxico de servizos sociais, asuma a Xunta de Galicia.

(...)

E dos concellos (art. 60.1, apartados a e b), entre outras:

a) A creación, xestión e mantemento dos servizos sociais comunitarios básicos.

b) A creación, xestión e mantemento dos servizos sociais comunitarios específicos, sen prexuízo do establecido no artigo 59 i).

Respecto ás entidades de iniciativa social, a Lei 13/2008 establece que os poderes públicos fomentarán os servizos das devanditas entidades (art. 31), as cales teñen carácter complementario:

- 1. O cumprimento dos fins das entidades de iniciativa social promoverase mediante o outorgamento de subvencións, que se concederán atendendo ao interese social dos distintos servizos e proxectos, a súa complementariedade...*
- 2. Por razóns de interese público, debidamente xustificadas, poderanse subscribir convenios singulares con entidades de iniciativa social.*

No ámbito autonómico, a nivel regulamentario, o Decreto 99/201225, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios, establece que no marco do establecido no artigo 13 da Lei 13/2008, son funcións propias dos servizos sociais comunitarios específicos (art. 26) as seguintes:

- a) A xestión de centros de inclusión e emerxencia social tipificados regulamentariamente, tales como albergues, centros de acollida, comedores sociais, centros de atención continuada e centros de día de inclusión social.*
- b) A xestión de programas enfocados á prevención e á atención de persoas en risco de exclusión mediante equipos de inclusión sociolaboral e proxectos específicos enfocados, entre outros, a persoas perceptoras de rendas mínimas de inserción, persoas sen fogar, inmigrantes, emigrantes retornados, comunidade xitana e outras minorías socialmente vulnerables.*

Ademais, é necesario ter en conta a Lei 10/201326, do 27 de novembro, de inclusión social de Galicia, e o Decreto 61/2016, do 11 de febreiro, polo que se define a Carteira de servizos sociais de inclusión, así como o Decreto 176/2015, do 3 de decembro, polo que se establece a estrutura orgánica da Consellería de Política Social.

A modo de recopilación, as principais normas autonómicas que poden estar relacionadas coa intervención social no senfogarismo son:

Norma	Contido relevante / conexión co senfogarismo	Observacións
Lei 13/2008, de 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia	Establece o sistema galego de servizos sociais, recoñece dereitos de acceso aos servizos sociais, define estrutura, competencias, formas de prestación, mecanismos de control, participación cidadá, etc.	É a lexislación base para que persoas en situación de exclusión (incluído senfogarismo) poidan acceder aos servizos sociais
Decreto 246/2011, de 15 de decembro	Desenvolve aspectos da Lei 13/2008 relativos aos órganos consultivos e de participación (por exemplo, o Consello Galego de Benestar Social, Observatorio de servizos sociais)	Permite canal para participación, control e seguimento das políticas sociais
Lei 8/2012, de 29 de xuño, de vivenda de Galicia	Regula o dereito ao uso dunha vivenda digna, define as modalidades de vivenda protexida, actuacións de rehabilitación, condicións mínimas, intervención pública, inspección, sancións, etc.	Fundamental para garantir opcións residenciais estables para persoas en risco ou exclusión residencial
Lei 8/2016, de 8 de xullo, pola que se modifica a Lei 13/2008	Introduce melloras, entre outras, no papel das entidades da iniciativa social e mecanismos de concertos sociais na prestación de servizos sociais galegos.	Serve para reforzar o involucramento do terceiro sector (ONG, entidades sociais) nas respostas sociais
Decreto 128/2023, de 7 de setembro	Modifica o Decreto 29/2010, que establece as normas de habitabilidade das vivendas de Galicia, incluíndo novas condicións, permitir conversión de locais baixos ou entreplantas en vivendas se cumpren requisitos.	Axuda a flexibilizar o parque de vivenda dispoñible, o que pode favorecer instrumentos de inserción habitacional

Norma	Contido relevante / conexión co senfogarismo	Observacións
Código da de Vivenda Galicia	Agrega normativa sobre vivenda autonómica, criterios de acceso, regulación do aluguer protexido, solo, e outros aspectos normativos e fiscais da vivenda.	Útil para ter unha visión integrada da normativa autonómica de vivenda

Si se pretende construír un mapa xurídico sobre o tratamento do senfogarismo en Galicia, pódese subliñar o seguinte:

BLOQUE I. FUNDAMENTOS XERAIS DE POLÍTICAS SOCIAIS E INCLUSIÓN

Ano	Norma / Instrumento	Contido clave	Observacións
2008	Lei 13/2008, de 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia	Crea o Sistema Galego de Servizos Sociais, regula dereitos e prestacións, e define instrumentos de planificación social autonómica.	Norma básica sobre a que se constrúen os servizos de atención ás persoas sen fogar.
2011	Decreto 246/2011, de 15 de decembro	Desenvolve a Lei 13/2008: crea órganos de participación e planificación (Consello Galego de Benestar Social, Observatorio Galego de Servizos Sociais).	Aporta coordinación institucional.
2013	Lei 10/2013, de inclusión social de Galicia (RISGA)	Marco normativo da <i>Renda de Inclusión Social de Galicia</i> , como prestación económica e itinerario de inserción.	Fundamental para persoas en situación de exclusión residencial.

Ano	Norma / Instrumento	Contido clave	Observacións
2016	Lei 8/2016, de modificación da Lei 13/2008	Introduce o sistema de concertos sociais: permite á Xunta contratar servizos con entidades do terceiro sector.	Facilita que ONG e entidades sociais xestionen albergues e recursos para persoas sen fogar.
2019	Decreto 14/2019, de 31 de xaneiro	Regula a tramitación da RISGA e das axudas de inclusión social.	Complementa a Lei 10/2013, simplificando procedementos administrativos.

BLOQUE II. POLÍTICAS DE VIVENDA E HABITABILIDADE

Ano	Norma / Instrumento	Contido clave	Observacións
2010	Decreto 29/2010, de 4 de marzo	Aproba as normas de habitabilidade das vivendas de Galicia.	Define condicións mínimas de habitabilidade.
2012	Lei 8/2012, de 29 de xuño, de Vivenda de Galicia	Recoñece o dereito a unha vivenda digna, regula vivenda protexida, promoción pública, rehabilitación e inspección.	É a norma autonómica principal en materia de vivenda.
2023	Decreto 128/2023, de 7 de setembro	Modifica as normas de habitabilidade para permitir o aproveitamento de baixos e entreplantas como vivenda.	Amplía o parque habitacional, facilitando alternativas residenciais.
2023-2030	Estratexia Nacional para a Loita contra o Senfogarismo (ámbito estatal, con aplicación	Marco de coordinación entre o Estado e as Comunidades Autónomas, con enfoque de	Galicia adáptase a este marco mediante plans propios.

Ano	Norma / Instrumento	Contido clave	Observacións
	na Comunidade Autónoma de Galicia)	dereitos e vivenda primeiro (“Housing First”).	

BLOQUE III. PLANIFICACIÓN AUTONÓMICA E INSTRUMENTOS ESPECÍFICOS

Ano	Plan / Estratexia	Contido clave	Observacións
2019-2023	Plan de Atención ás Persoas sen Fogar en Galicia	Primeiro plan autonómico integral: 108 medidas en 6 eixos (prevención, atención, inclusión, vivenda, coordinación, coñecemento).	Referencia principal na loita contra o senfogarismo en Galicia.
2020-2023	Plan Galego de Inclusión Social	Complementa o Plan de Senfogarismo, centrado en loitar contra a pobreza e a exclusión social.	Reforza medidas de acompañamento e integración laboral.
2021-2027	Programas de Vivenda e Rehabilitación (Fondos FEDER e FSE+)	Liñas europeas e autonómicas para mobilización de vivenda pública e rehabilitación social.	Empregados para crear vivenda social e pisos tutelados.

BLOQUE IV. POLÍTICAS LOCAIS E CONCERTACIÓN

Ano	Instrumento	Contido clave	Observacións
2016-en adiante	Concertos sociais (Lei 8/2016)	Permiten á Xunta contratar entidades sen ánimo de lucro para xestionar servizos de inclusión.	ONG como Cáritas, Padre Rubinos ou Boa Vida, entre outras, están acollidas a este modelo.
2016- 2025	Programas municipais de atención ás persoas sen fogar	Albergues, pisos de transición, equipos de rúa e acompañamento social en concellos como A Coruña, Vigo, Santiago de Compostela, Ourense, Lugo, Ferrol.	Desenvolven a política autonómica a nivel local, cofinanciados algún deles pola Xunta de Galicia.

Coa anterior información pódese deducir e evidenciar que na Comunidade Autónoma de Galicia non existe unha lexislación propia e específica sobre o senfogarismo, limitándose a regular esta complexa situación de forma transversal ao tratar outras temáticas como pode ser o ámbito competencial dos Servizos Sociais, as estratexias autonómicas de vivenda ou de inclusión social. É evidente que urxe unha fundamentación xurídica galega sobre este eido, que sexa quen de incorporar a perspectiva de dereitos humanos, co enfoque de “vivenda primeiro” e cun intervención integral dende unha óptica interdisciplinar. A coordinación interinstitucional entre Xunta de Galicia, concellos e terceiro sector é básica e imprescindible para construír unha estratexia fiable, eficaz e viable.

2.5. O Plan de Atención a Persoas sen Fogar de Galicia (2019-2023).

O Plan de atención a Persoas sen Fogar de Galicia foi un plan autonómico aprobado pola Xunta de Galicia para articular unha resposta global ao senfogarismo no período temporal que abarca desde o ano 2019 ao ano 2023. O seu obxectivo principal situábase en aumentar o impacto das políticas de atención ao senfogarismo e orientalas cara á súa eliminación, combinando medidas preventivas con atención ás carencias habitacionais e acompañamento social. O plan artículase en 6 eixos estratéxicos, con 22 obxectivos específicos e 108 medidas concretas; vexamos o seu contido de forma resumida:

Eixo estratéxico	Que pretende abordar / enfoque xeral
1. Prevención	Diminuír o número de persoas que entran en situación de senfogarismo: detección temperá, evitar perdas de vivenda, situacións económicas críticas etc.
2. Vivenda	Asegurar que as persoas sen fogar teñan acceso a vivenda estable como paso fundamental para a inclusión. Facilitar vivenda social, rehabilitación de vivendas, apoio ao alugueiro etc. (aínda o gran reto social e público)
3. Intervención social e acompañamento	Ofrecer servizos de apoio social, psicolóxico, de saúde, emprego, para acompañar á persoa sen fogar no seu proceso de inserción. Itinerarios personalizados.
4. Coordinación institucional e participación	Mellor coordinación entre niveis administrativo (autonómico, municipal), con entidades sociais, ONG; participación de entidades de iniciativa social.
5. Sensibilización e dereitos	Combater estigmas, asegurar que os dereitos das persoas sen fogar sexan recoñecidos, fomentar a conciencia social.
6. Información, datos e seguimento	Mellorar o coñecemento sobre o problema: estatísticas, seguimento de casos, avaliación de medidas.

Este documento, importante na nosa Comunidade Autónoma para poñer encima da mesa a unha das situacións máis graves de exclusión social, quedouse un tanto esvaecido, ao carecer dunha dotación específica e especializada de medios e recursos, e ao non existir como tal un documento avaliativo amplo, que recollese o seu impacto social.

2.6 Os concellos..., teñen algo que dicir na intervención coas persoas sen fogar?.

Como se explicou con anterioridade, a propia Estratexia Nacional Integral para Persoas Sen Fogar aposta por un liderado do sector público e en especial das Administracións Locais, que son quen ostenta e exercen a responsabilidade máis directa na atención ás persoas en situación de exclusión social.

A Lei 7/1985, do 2 de abril, Reguladora do Réxime Local sinalaba no seu artigo 17.1 que “a relación dos residentes e transeúntes no termo municipal constitúe o Padrón municipal, que ten carácter de documento público e fidedigno para todos os efectos administrativos”. E, no seu artigo 15, que “os españois que, circunstancialmente, áchense vivindo nun Municipio que non sexa o da súa residencia habitual, poderán inscribirse nel como transeúntes”.

Na redacción actual da Lei de Réxime Local, tras as súas diferentes modificacións, desapareceu toda referencia ao termo transeúnte. Aínda que entre as competencias dos municipios aparece desde a reforma do 31 de decembro de 2013, no seu artigo 25.2.e, a “*avaliación e información de situacións de necesidade social e a atención inmediata a persoas en situación ou risco de exclusión social*”, ampliando no artigo 26.1.c, que dita prestación é, polo menos obrigatoria nos municipios con poboación superior a 20.000 habitantes, como é o caso de Santiago de Compostela.

En Galicia existen tres textos normativos que se deben ter como referencia á hora de falar dos Servizos Sociais Comunitarios e na loita contra a exclusión social: a Lei 13/2008, do 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia, o Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os Servizos Sociais Comunitarios e a Lei 10/2013, do 27 de novembro, de inclusión social de Galicia. Segundo estes normativos, os Servizos Sociais Comunitarios Básicos teñen un carácter local, aberto e polivalente a toda a poboación. Constitúen a vía norma do acceso ao sistema galego de Servizos Sociais e garanten, dalgunha maneira, a universalidade do sistema e a proximidade coas persoas usuarias e a súa contorna familiar ou comunitaria. Aínda que as persoas sen fogar non sempre se mencionan expresamente, si hai funcións dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos que implican accións moi relevantes para este colectivo poboacional. A continuación, o que legalmente deben facer e como se traduce na práctica na súa intervención:

Función legal dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos	Aplicación directa ou pertinente con persoas sen fogar
Diagnóstico social da comunidade: detección e análise de necesidades explícitas e implícitas.	Identificar cantas persoas sen fogar hai, onde se sitúan, que características (idade, problemas de saúde, condutas adictivas, migracións, ...), cales son as súas principais barreiras (vivenda, emprego, saúde) en cada municipio ou zona.

Función legal dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos	Aplicación directa ou pertinente con persoas sen fogar
Elaboración de plan de intervención comunitario acorde coas necesidades detectadas.	Desenvolver programas locais de atención a persoas sen fogar: recursos de emerxencia, itinerarios de inclusión social, acceso a prestacións sociais, mediación de vivenda, coordinación con servizos de saúde, entre outros.
Identificación de grupos vulnerables e detección precoz de situacións de risco para previr, promover inclusión.	Detectar persoas en risco de quedar sen fogar, por exemplo, tras desafiuzamentos, abandono de vivenda, institucionalización, crises económicas ou de saúde. Intervir preventivamente para evitar que a perda de vivenda prodúzase.
Atención de situacións individuais: información, valoración técnica, orientación, intervención, e se fai falta derivación ao recurso máis adecuado.	Cando unha persoa sen fogar acode aos servizos municipais sociais: facer valoración da súa situación, orientala cara a recursos dispoñibles (aloxamento, saúde, emprego, prestacións), tramitar prestacións económicas, axudar nos trámites legais etc.
Xestión de prestacións económicas e seguimento de proxectos personalizados de intervención (incluíndo inclusión social).	Poden consistir en axudas económicas para cubrir necesidades básicas: alimentación, hixiene, roupa, ademais de pagos para alugueiro ou mediacións con propietarios; seguimento de itinerarios de inserción socio-laboral.
Servizo de axuda no fogar / autonomía persoal e dependencia nos termos que aplique.	No caso de persoas sen fogar, pode aplicarse se unha vez que teñen vivenda requiren apoios para mantela.
Información, orientación e asesoramento para acceder a recursos sociais.	Incluír orientación para prestacións sociais, vivenda, saúde etc.; asesoramento legal se hai barreiras administrativas ou de estranxeiría; apoio psicolóxico se é necesario.

Función legal dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos	Aplicación directa ou pertinente con persoas sen fogar
Fomento de participación activa da cidadanía , de accións de solidariedade e redes comunitarias.	Implicar entidades sociais, Ong, voluntariado; coordinar con organizacións que traballen con persoas sen fogar; programas de sensibilización cidadá; autoaxuda se procede.

Os Concellos teñen así a responsabilidade de planificar e coordinar esta atención no seu territorio, desenvolvendo actuacións da propia entidade local, como son os servizos de aloxamento permanente e temporal, e coordinando as actuacións das entidades sen ánimo de lucro nesta materia.

2.7 Axenda urbana en Santiago de Compostela.

A Axenda Urbana 2030 é o marco de referencia para a planificación estratéxica de Santiago de Compostela para a próxima década. Un plan de acción feito por e para a veciñanza. Tras unha labor de diagnose, os desafíos de futuro que se deben atender para o logro da Axenda Urbana de Santiago de Compostela 2030, xurdiron da achega de todos os axentes implicados neste proceso. Só así se poderá elaborar un roteiro en favor das persoas, da cidade, do planeta e da prosperidade apropiada.

Na cidade de Santiago de Compostela, a implementación da Axenda Urbana 2030 de Santiago de Compostela, que se enmarca dentro da Axenda 2030 para o Desenvolvemento Sostible da Nacións Unidas, contempla diversos instrumentos, liñas de acción e programas que coadxuvan a dar resposta —polo menos parcialmente— á problemática do “*senfogarismo*” (persoas sen vivenda ou en vivenda moi precaria).

Este documento estratéxico está baseado, como se indicou anteriormente, nas directrices marcadas pola Axenda 2030 de Nacións Unidas, que propón 17 Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS). Dentro deles, Santiago de Compostela puxo en marcha a creación da Axenda Urbana dentro do ODS 11, Cidades e Comunidades Sostibles, co fin de alcanzar unha urbe inclusiva, segura e resiliente.

A Axenda Urbana 2030 de Santiago parte do diagnóstico previo, fase propositiva e plan de acción para o municipio. No seu Plan de Acción inclúese a dimensión “*Diversidade, cohesión social e inclusión*” (Dimensión 4) que recolle obxectivos como: “*Atender a vulnerabilidade, evitar a discriminación e eliminar a exclusión social*” (OB 4.1) e “*Garantir o apoio aos colectivos máis vulnerables a través do reforzo das políticas sociais*”.

O Observatorio da Axenda Urbana de Santiago recolle entre os seus indicadores, para a Dimensión 4 (“*Diversidade, cohesión social e inclusión*”), variables como “*acceso á vivenda*” e “*inclusión*” que poden nutrir a información sobre senfogarismo. Deste xeito, Santiago de Compostela conta xa con ferramentas de seguimento que permiten visibilizar a situación social e de vivenda no municipio, o cal é un punto crave para a actuación sobre senfogarismo.

A análise detectou tres tipos de vulnerabilidade en Santiago: feminina (cunha media de idade máis envellecida e maior nivel de dependencia); territorial (coa zona norte illada e con máis porcentaxe de poboación maior), e de vivenda (cun amplo número delas en mal estado, ás que se suman a redución do tamaño medio do fogar, o encarecemento da vivenda e o envellecemento poboacional). Con todo, Santiago conta cuns servizos sociais ben definidos e en constante adaptación aos cambios. Tamén dispón de plans de actuación sobre igualdade, emprego e servizos sociais que poden servir para paliar as problemáticas con respecto á igualdade de xénero e ao incremento da violencia de xénero.

Dentro da dimensión 4 (“*diversidade, cohesión social e inclusión*”), contéplase como unha liña estratéxica básica o “*programa de acceso á vivenda*”, que debe implementar en si mesmo as seguintes accións:

- ☞ Garantir o acceso á vivenda por parte da poboación máis vulnerable, fomentando a existencia dun parque de vivenda adecuado e a prezo asumible, á vez que se facilita a convivencia coas vivendas turísticas, tratando de evitar que a súa proliferación acabe por expulsar á poboación local do centro da cidade
- ☞ Recuperación da empresa pública municipal co obxectivo de facilitar o dereito a unha vivenda adecuada para a poboación compostelá, tendo en conta as súas necesidades actuais
- ☞ Fomento das cooperativas para a construción de vivendas, con especial interese naquelas orientadas a facilitar solucións de cohousing para persoas maiores

- ☞ Plan de impulso do alugueiro de vivenda de propiedade municipal, consistente en poñer en contacto a persoas que necesiten unha vivenda neste réxime con aquelas que a posúen e están interesadas en arrendala, prestándolles asesoramento profesional e achegándolles garantías
- ☞ Programa de mobilización de vivendas baleiras
- ☞ Programa de axudas á rehabilitación e mellora enerxética de vivendas, especialmente centrados nos parques de vivendas en mal estado ou moi antigos
- ☞ Impulso ao rexistro de solares para garantir a conservación e o uso de inmobles xa construídos
- ☞ Programa especial de resposta ás necesidades das persoas que integran os colectivos máis vulnerables
- ☞ Desenvolvemento de medidas de control para evitar a proliferación de vivendas de uso turístico no núcleo urbano

2.8 Santiago de Compostela..., os primeiros documentos planificadores na intervención coas persoas sen fogar a nivel municipal.

Nos anos 2017-2018, o concello de Santiago de Compostela, preocupado pola existencia de persoas inmersas na casuística mais grave de exclusión social (o senfogarismo), encarga á redacción dun documento que se converta na folia de ruta da intervención social municipal dos próximos anos nesta materia; o devandito documento denominábase ***Plan Integral de Atención ás Persoas en situación de Senfogarismo*** e foi elaborado por Miguel Vieta. Este documento, que foi estudado e valorado no ámbito do Consello municipal de Saúde, non foi aprobado definitivamente por considerarse que presentaba debilidades en canto á exposición formal do mesmo, aínda que existen achegas que aínda hoxe en día poden resultar de interese a nivel práctico e de intervención social.

O documento evidencia xa a preocupación municipal existente no devandito momento temporal, a intención de impulsar políticas a favor das persoas mais desfavorecidas da nosa comunidade e a necesidade de tecer unha armazón cohesionada, conformada por servizos públicos, entidades de iniciativa social e tecido asociativo, que axuntasen esforzos para a “*erradicación*” do senfogarismo no municipio. Por ser un “*documento marco*”, de interese como antecedente do plan que se está a expoñer, a modo de resumo do seu contido pódese indicar:

- ☞ O documento parte do recoñecemento de que o senfogarismo é unha manifestación extrema da exclusión social, que se dá cando as persoas carecen dunha vivenda adecuada, estable e segura, e ademais sofren rupturas nas súas redes familiares, laborais e sociais.
- ☞ Santiago de Compostela, como cidade universitaria e de “tránsito”, presenta unha problemática visible e persistente de persoas sen fogar, con presenza tanto de persoas locais como migrantes, algunhas de paso polo Camiño de Santiago.
- ☞ O documento defende un enfoque integral, baseado en dereitos humanos.
- ☞ O plan busca situar ao senfogarismo na axenda pública municipal, recoñecendo que non é só un asunto asistencial, senón unha cuestión estrutural que require coordinación interinstitucional e corresponsabilidade cidadá.
- ☞ O documento ofrece unha primeira aproximación ao número de persoas que podían estar en situación de senfogarismo en Santiago de Compostela, estimando naquel entón a existencia de 70 a 90 persoas sen fogar nesta cidade, con variacións estacionais.
- ☞ O perfil predominante era o de homes, de entre 35 e 55 anos, con traxectorias laborais interrompidas, problemas de saúde mental ou condutas adictivas, e rupturas familiares ou migratorias. E en aumento: mulleres sen fogar, mozos extutelados, migrantes e persoas maiores con pensións baixas.
- ☞ Doutra banda, plasma a existencia de moitas persoas que podían atoparse en situacións de senfogarismo oculto, aloxadas temporalmente (amizades, pensións, etc.).
- ☞ Miguel Vieito consideraba que, aínda que existía unha rede de recursos institucionais neste ámbito, esta se presentaba un tanto fragmentada e cun enfoque de emerxencia, con pouca capacidade de aloxamento permanente ou con certa estabilidade, escasa oferta de vivenda de transición e carencia de itinerarios estables de inclusión.

O plan que se estaba a presentar naquel entón asentábase sobre varios principios crave, que se atopan vixentes aínda a día de hoxe:

Enfoque de dereitos humanos

Centralidade da vivenda

Intervención integral
e personalizada

Proximidade e
coordinación local

Prevención e
sensibilización

Participación e
corresponsabilidade
social

- a. **Enfoque de dereitos humanos:** as persoas sen fogar son titulares de dereitos, non beneficiarias pasivas de axuda.
- b. **Centralidade da vivenda:** o acceso a un fogar digno e estable é a base da inclusión (aínda que non a única).
- c. **Intervención integral e personalizada:** cada persoa require un itinerario propio que combine vivenda, saúde, emprego, educación e relacións sociais.
- d. **Proximidade e coordinación local:** os servizos comunitarios básicos son o eixo da resposta, en cooperación coa Xunta e as entidades sociais.
- e. **Prevención e sensibilización:** o senfogarismo debe abordarse desde a raíz, non só con solucións de emerxencia.
- f. **Participación e corresponsabilidade social:** búscase implicar á cidadanía, o tecido asociativo e as empresas locais.

No plan redactado entón articulábase a intervención en catro eixos estratéxicos, con obxectivos operativos e medidas concretas.:

Eixo 1: Prevención e detección temperá	Obxectivo: Evitar que novas persoas caian en situación de senfogarismo. Medidas: ☞ Protocolos de detección de risco (desafiuzamentos, rupturas familiares, saída de prisión ou tutela). ☞ Coordinación coa área de vivenda para aplicar medidas de intermediación e axudas ao alugueiro. ☞ Creación dunha unidade móbil de detección e acompañamento en rúa. ☞ Programas de sensibilización en barrios e centros cívicos sobre exclusión residencial.
Eixo 2: Atención e acompañamento integral	Obxectivo: Asegurar atención integral e personalizada. Medidas: ☞ Deseño de itinerarios individualizados de inclusión, cun referente profesional por persoa. ☞ Atención en saúde física e mental, adiccións, asesoramento xurídico e social. ☞ Formación prelaboral, talleres ocupacionais e mediación. ☞ Convenios con entidades para acompañamento psicosocial.
Eixo 3: Acceso a vivenda e recursos residenciais	Obxectivo: Garantir alternativas habitacionais estables. Medidas: ☞ Vivendas municipais de inclusión social (10-15 prazas iniciais). ☞ Convenios coa Xunta para uso temporal de vivenda pública. ☞ Aplicación do modelo “<i>Housing First</i>”: ofrecer vivenda estable con apoio profesional. ☞ Programas de rehabilitación e axudas ao alugueiro social. ☞ Protocolo de empadramento sen domicilio fixo.

**Eixo 4:
Coordinación,
sensibilización e
avaliación**

Obxectivo: Aumentar a eficacia e transparencia da rede.

Medidas:

- ☞ Creación dunha Comisión Local de Coordinación (Concello, Xunta, ONG).
- ☞ Campañas de sensibilización cidadá e formación do persoal.
- ☞ Creación dun Observatorio Local de Senfogarismo, encargado de recompilar datos, elaborar informes e coordinar indicadores.

Este borrador de plan de Santiago constituíu un primeiro marco integral local contra o senfogarismo, cun enfoque participativo. Supón un avance significativo respecto a políticas anteriores baseadas nun modelo puramente asistencial de urxencias e albergues, orientándose cara á inclusión real mediante o aloxamento, o acompañamento e a coordinación. Con todo, alcanzar os seus obxectivos día depender de:

- ☞ Ter un compromiso orzamentario estable.
- ☞ A colaboración efectiva entre administracións.
- ☞ A creación de vivendas suficientes e sostibles.
- ☞ A implementación rigorosa dos itinerarios personalizados de inclusión.

No mesmo período temporal (anos 2017-2018) e tamén de carácter municipal se traballa para a elaboración e a posterior publicación do **proxecto de Centro de Atención Integral para Persoas sen Fogar de Santiago de Compostela**; este documento foi deseñado pola Doutora Lucía del Río e ía formar parte esencial do *Plan de Atención Integral ás Persoas en Situación de Senfogarismo* do Concello.

Lucía del Río, como asesora técnica do Concello, elaborou unha proposta pioneira en Galicia para crear un Centro de Atención Integral ao Senfogarismo, co obxectivo de ofrecer unha resposta pública e estable ás necesidades das persoas sen fogar en Santiago de Compostela.

O proxecto buscaba superar o enfoque asistencialista tradicional —centrado en albergues de urxencia— e substituílo por un modelo integral e inclusivo, que combine atención básica, acompañamento psicosocial e programas de inserción, integrándose coa rede de Servizos Sociais Comunitarios do concello. O Centro de Atención Integral estaba pensado como un

recurso de media estadía, é dicir, un espazo de transición cara a solucións habitacionais estables a longo prazo. As funcións que establecía naquel entón eran as seguintes:

1. *Centro de baixa esixencia*: acceso libre e flexible, sen requisitos estritos para facilitar a entrada de persoas en situación de rúa.
2. *Centro de atención e/ou estabilización*: para ofrecer apoio sanitario, social e psicolóxico ás persoas con situacións cronificadas.
3. *Centro de día*: servizo diúrno de atención e acompañamento.
4. *Espazo de formación educativa e laboral*, promovendo itinerarios de inclusión social e ocupacional.
5. *Servizo de xestión de casos e acompañamento persoal*, con profesionais de referencia que dean seguimento a cada persoa.
6. *Lugar de tránsito cara á vida independente*, promovendo autonomía e empoderamento.

O proxecto de centro deseñado por Lucía del Río abrangue todas as categorías ETHOS (tipoloxía europea de senfogarismo):

1. Persoas sen teito (en situación de rúa).
2. Persoas sen vivenda (en albergues, pensións, etc.).
3. Persoas en vivenda insegura (ameaza de desafiuzamento, violencia, etc.).
4. Persoas en vivenda inadecuada (infrahabitacións, ocupacións, etc.).

Dirixíase a persoas maiores de idade que vivan ou teñan vínculos estables con Santiago de Compostela.

O centro ía ser a peza central da estratexia municipal contra o senfogarismo. Complementaríase con:

- O Programa Housing First, que ofrece vivenda estable con apoio profesional.
- A coordinación co Plan AVIVA de mobilización de vivenda baleira.
- O Foro Técnico de Senfogarismo, que seleccionará persoas usuarias e avaliará casos.
- Os convenios coas entidades sociais (Cáritas, Albergue Xoan XXIII, Cociña Económica, Cruz Vermella, FEAFES, etc.) para atención en rúa e derivacións.

E co modelo de centro deseñado por Lucía del Río pretendíase acadar os seguintes obxectivos:

O proxecto de Lucía del Río representou, pois, un avance estrutural e metodolóxico para Compostela, que introduce un modelo público de atención integral ata entón inexistente, promove unha visión moderna, centrada na persoa e non na urxencia e constitúe un nó central na rede local de inclusión, chamado a converterse en referente para outras cidades galegas.

III.- AS PERSOAS SEN FOGAR EN SANTIAGO DE COMPOSTELA.

3.1. Breve análise poboacional do municipio.

Se hai unha palabra que mellor define a realidade social de Compostela, esa é a de "*diversidade*". Unha cidade que xa acadou os 100.000 habitantes de dereito e que incluso chega a superar, con moito esa cifra, si temos en conta ás persoas que residen de feito neste termo municipal. Unha cidade caracterizada, como a inmensa maioría dos municipios galegos, polo seu envellecemento poboacional e por non ter garantido o reemprazo poboacional. Unha cidade que cada vez mais se preocupa polo número de persoas maiores que viven nunha situación de soidade non desexada. Unha cidade na que se van asentando progresivamente un número importante de

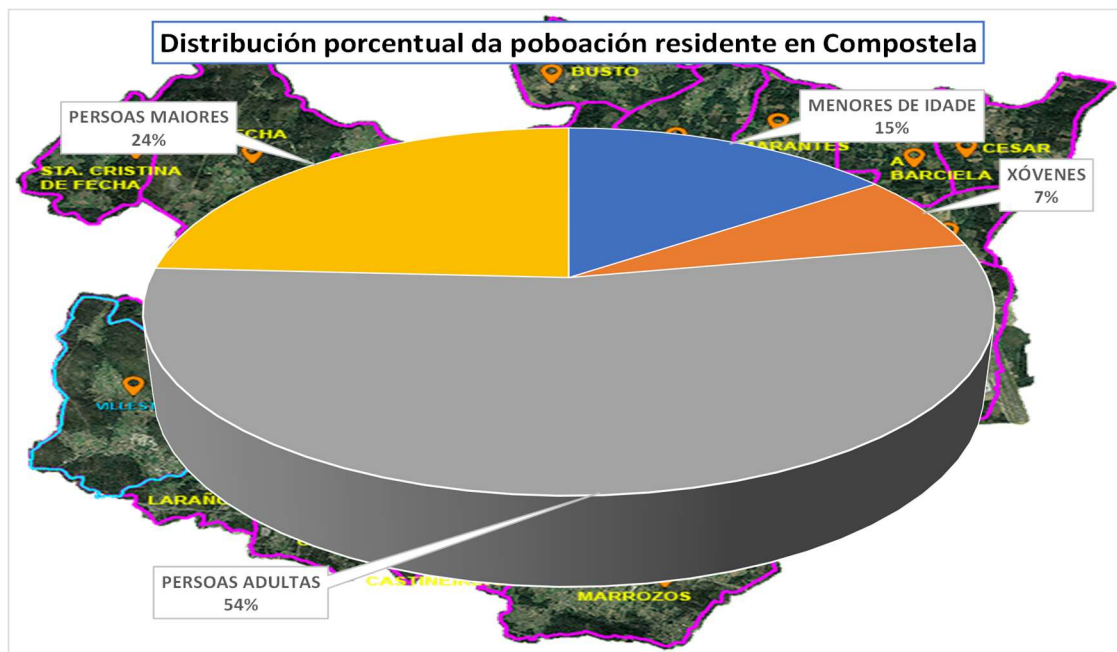
persoas pertencentes a outras nacionalidades que buscan en Compostela unha forma e un modo de vida. Unha cidade, que por diversos motivos, resulta ser un lugar de paso ou de asentamento de persoas que se atopan nunha situación de “*senfogarismo*”. Polo tanto, unha realidade diversa, plural e, por que non dicilo, complexa na súa intervención social. Para constatar esta información, basta con ollar os datos poboacionais do ano 2024:

Táboa: Distribución da poboación de Santiago de Compostela, pola variable SEXO, por UTS e PASS de referencia.

				VARIABLE SEXO			
				HOMES		MULLERES	
PASS	UTS QUE ABRANGUE	TOTAL POBOACIÓN PASS	TOTAL DE POBOACIÓ N DE CADA UTS	Nº	% con respecto á pob. total da UTS	Nº	% con respecto á pob. total da UTS
PASS CABES	UTS 1.- VITE	17.033	12.423	5.819	46,84%	6.604	53,16%
	UTS 7.- RURAL NORTE		4.610	2.230	48,37%	2.380	51,63%
PASS FONTIÑAS	UTS 2.- FONTIÑAS	19.628	9.630	4.421	45,91%	5.209	54,09%
	UTS 8.- SAN LÁZARO		5.744	2.823	49,15%	2.921	50,85%
	UTS 14.- SAR		4.254	2.045	48,07%	2.209	51,93%
PASS CONXO	UTS 3.- CONXO	22.375	11.210	5.277	47,07%	5.933	52,93%
	UTS 4.- CASTIÑEIRIÑO		8.619	4.005	46,47%	4.614	53,53%
	UTS 13.- PONTEPEDRIÑA		2.546	1.149	45,13%	1.397	54,87%
PASS ENSANCHE	UTS 11.- ENSANCHE 1	16.408	6.937	3.013	43,43%	3.924	56,57%
	UTS 12.- ENSANCHE 2		9.471	4.216	44,51%	5.255	55,49%
PASS GALERAS	UTS 5.- PORTA DO CAMIÑO	25.940	10.123	4.677	46,20%	5.446	53,80%
	UTS 6.- MONUMENTAL		8.028	3.819	47,57%	4.209	52,43%
	UTS 9.- RURAL OESTE		4.883	2.379	48,72%	2.504	51,28%
	UTS 10.- SAN LOURENZO		2.906	1.381	47,52%	1.525	52,48%
TOTALS			101.384	47.254	46,61%	54.130	53,39%

Fonte: Información facilitada polo Padrón Municipal e polo servizo de Informática; adaptación realizada dende o Departamento municipal de Servizos Sociais, ano 2024.

Gráfica: Distribución da poboación residente en Santiago de Compostela, pola variable IDADE.

Fonte: Información facilitada por Padrón Municipal e polo servizo de Informática; adaptación realizada por Servizos Sociais, 2024

Táboa: Distribución poboación maior de 65 anos residente en Compostela, pola variable VIVIR SÓAS, por UTS e PASS

PASS	UTS QUE ABRANGUE	TOTAL POBOACIÓN PASS	TOTAL POBOACIÓN DE CADA UTS	PERSOAS MAIORES		
				De 65 anos ou mais		
				Nº empadroadas	Nº viven soas	% viven soas / empadroadas
PASS CABES	UTS 1.- VITE	17.033	12.423	2.973	531	17,86%
	UTS 7.- RURAL NORTE		4.610	1.538	198	12,87%
PASS FONTIÑAS	UTS 2.- FONTIÑAS	19.628	9.630	2.471	534	21,61%
	UTS 8.- SAN LÁZARO		5.744	1.384	172	12,43%
	UTS 14.- SAR		4.254	976	159	16,29%
PASS CONXO	UTS 3.- CONXO	22.375	11.210	2.091	461	22,05%
	UTS 4.- CASTINEIRINO		8.619	1.710	261	15,26%
	UTS 13.- PONTEPEDRIÑA		2.546	472	133	28,18%
PASS ENSANCHE	UTS 11.- ENSANCHE 1	16.408	6.937	2.068	563	27,22%
	UTS 12.- ENSANCHE 2		9.471	2.758	692	25,09%
PASS GALERAS	UTS 5.- PORTA DO CAMIÑO	25.940	10.123	2.288	515	22,51%
	UTS 6.- MONUMENTAL		8.028	1.853	432	23,31%
	UTS 9.- RURAL OESTE		4.883	1.257	188	14,96%
	UTS 10.- SAN LORENZO		2.906	637	100	15,70%
TOTAIS		101.384	101.384	24.476	4.939	20,18%

Fonte: Información facilitada polo Padrón Municipal e polo servizo de Informática; adaptación realizada dende o Departamento municipal de Servizos Sociais, ano 2024.

Resulta preocupante e considérase como un factor de vulnerabilidade importante a ter en conta dende os Servizos Sociais Comunitarios o elevado número de persoas maiores que residen soas no termo municipal, que supón nin mais nin menos, o 20,18 % das persoas maiores que viven no noso municipio. Por zonas de residencia, destacan as zonas do Ensanche e de Pontepedriña (que representan mais do 25 % dos maiores desas zonas), Monumental e Porta do Camiño (próximas ao 23 %) e Fontiñas (que está preto do 22 % dos seus maiores). Pola contra, as zonas do rural compostelán, que se atopan envellecidas, presentan as porcentaxes mais baixas das persoas maiores que residen soas.

Táboa: Distribución da poboación residente en Santiago de Compostela, pola variable POBOACIÓN ESTRANXEIRA e PASS de referencia.

PASS	UTS QUE ABRANGUE	TOTAL POBOACIÓN PASS	TOTAL POBOACIÓN DE CADA UTS	POBOACION ESTRANXEIRA	% POBOACION ESTRANXEIRA
PASS CABES	UTS 1.- VITE	17.033	12.423	814	6,55%
	UTS 7.- RURAL NORTE		4.610	105	2,28%
PASS FONTIÑAS	UTS 2.- FONTIÑAS	19.628	9.630	498	5,17%
	UTS 8.- SAN LÁZARO		5.744	487	8,48%
	UTS 14.- SAR		4.254	236	5,55%
PASS CONXO	UTS 3.- CONXO	22.375	11.210	853	7,61%
	UTS 4.- CASTINEIRIÑO		8.619	389	4,51%
	UTS 13.- PONTEPEDRIÑA		2.546	253	9,94%
PASS ENSANCHE	UTS 11.- ENSANCHE 1	16.408	6.937	622	8,97%
	UTS 12.- ENSANCHE 2		9.471	1.291	13,63%
PASS GALERAS	UTS 5.- PORTA DO CAMIÑO	25.940	10.123	1.340	13,24%
	UTS 6.- MONUMENTAL		8.028	1.047	13,04%
	UTS 9.- RURAL OESTE		4.883	371	7,60%
	UTS 10.- SAN LOURENZO		2.906	206	7,09%
		101.384	101.384	8.512	8,40%

Fonte: Datos facilitados polo Padrón Municipal de Habitantes e polo Departamento Informática; análise estatístico realizado pola Sección de Servizos Sociais, ano 2024.

Tamén é importante ter presente a porcentaxe de poboación de orixe estranxeiro que reside en Santiago de Compostela, si temos en conta que esta variable está moi presente no número de persoas beneficiarias das prestacións municipais da Ordenanza de garantía básica cidadá, da que se falará no seguinte apartado. Incrementouse notablemente o volume cuantitativo e porcentual do número de persoas estranxeiras que residen en Compostela con respecto ao ano anterior, que representa na actualidade o 8,40 % da súa poboación. As zonas de maior asentamento na cidade seguen sendo as mesmas: as zonas do Ensanche compostelán, Porta do Camiño e Monumental, sendo as restantes de menor importancia cuantitativa.

E, por último, na análise social é importante para o Departamento municipal de Servizos Sociais analizar o número de persoas pertencentes ao pobo xitano por zonas de residencia, de acordo ás UTS nas que se estrutura o servizo:

Distribución territorial	Nº	% V
PASS CABES (Vite, Rural Norte)	310	33,62%
PASS FONTIÑAS (Fontiñas, San Lázaro, San Marcos, Sar)	398	43,17%
PASS CONXO (Conxo, Castiñeiriño, Pontepedriña)	186	20,17%
PASS GALERAS (Porta do Carmiño, Monumental)	28	3,04%
Totais	922	100,00%

Fonte: Datos XIESS, analizados polo equipo de educadoras e pola ADL do Plan de Inclusión Social, ano 2024

Santiago de Compostela mantén unha posición demográfica estable con crecemento lixeiro que depende principalmente do saldo migratorio. Enfronta o reto común a moitas cidades europeas: conxugar un envellecemento progresivo coa necesidade de retención de poboación activa e cualificada e garantir acceso a vivenda e servizos.

A cidade mostrou un crecemento moderado na última década, con oscilacións anuais (crecemento natural negativo—máis defuncións que nacementos—compensado por saldo migratorio positivo). En resumo: envellecemento e saldo migratorio neto positivo son as dúas forzas dominantes na dinámica demográfica recente.

A composición por idade sinala unha proporción notable de poboación maior de 65 anos (coeficiente de envellecemento alto) e unha base xuvenil menor en termos relativos; fontes municipais citan arredor dun 24% da poboación con máis de 65 anos. A distribución por sexos tende a mostrar máis mulleres ca homes na cidade (patrón habitual en poboacións envellecidas).

O saldo migratorio (entrada de persoas doutros municipios, outras comunidades e estranxeiros) foi o factor principal que compensou o saldo natural negativo dos últimos anos. Compostela atrae residentes por motivos educativos (Universidade de Santiago), servizos públicos, emprego no sector servizos e calidade de vida. Nas últimas dúas décadas a poboación estranxeira multiplicouse significativamente.

En liñas xerais, existen determinados factores estruturais que condicionaron a dinámica poboacional de Compostela, que se enfronta a determinados retos e conta, á súa vez, con múltiples oportunidades. Vexamos:

FACTORES ESTRUCTURAIS QUE EXPLICAN A DINÁMICA POBOACIONAL	RETOS PRINCIPAIS	OPORTUNIDADES
1. Universidade e estudantes: a presenza da Universidade de Santiago (USC) achega poboación temporal e fixa, inflúe na demanda de vivenda e nos servizos públicos. 2. Turismo e peregrinación: o fluxo constante de peregrinos e turistas (patrón estacional) impacta na economía local, emprego temporal e percepción da cidade. 3. Emprego e terciarización: o sector servizos domina (maioría de afiliacións á Seg. Soc. en servizos), que condiciona renda media. 4. Mercado da vivenda: hai presión sobre vivenda e transformación de vivendas a usos turísticos ou de aluguer temporal.	1. Envellecemento demográfico: maior gasto social e sanitario, menor poboación activa relativa. 2. Sostibilidade do crecemento migratorio: depender en exceso do saldo migratorio pode deixar a cidade vulnerable ante variacións económicas e políticas de vivenda. 3. Hábitat e accesibilidade: presión sobre o mercado inmobiliario; necesidade de políticas de vivenda asequible. 4. Emprego de calidade e retención de xuventude: atraer e manter emprego cualificado máis aló do sector servizos e universitario.	1. Capitalidade cultural e turística: Santiago pode xerar ingresos e proxectos de emprego ligados ao turismo sostible, congresos e economía creativa. 2. Universidade como motor de innovación: potenciar transferencia tecnolóxica, <i>startups</i> (novas empresas) e formación técnica para crear emprego local de maior valor engadido. 3. Políticas demográficas activas: medidas para conciliación, vivenda xuvenil, incentivos a familias e programas de integración para inmigrantes poden mellorar a base poboacional a medio prazo.

3.2.- As persoas sen fogar en Santiago de Compostela.

A problemática das persoas que se atopan sen un teito onde vivir non é algo novo na cidade. Non é un problema social que teña unha relevancia cuantitativa (poden atoparse nesta situación ao redor de 20-25 persoas; a cifra vai oscilar dependendo da época do ano na que nos movamos), pero si o é dende a óptica dos Servizos Sociais Comunitarios, dado que as necesidades que presentan estas persoas son múltiples, complexas e difíciles de abordar.

A realidade persoal, social e sanitaria das persoas sen teito é complexa. Responde a traxectorias vitais difíciles, con moitos puntos débiles, arduos para abordar dende os diversos ámbitos. Achegarse ás persoas sen teito non sempre é doado, pois ás veces amosan temor e recelos cara os servizos públicos e institucionais, sendo imprescindible romper estas barreiras para poder intervir eficazmente. A intervención dende os Servizos Sociais Comunitarios, e fálase aquí nun sentido amplo, pasa por diferentes etapas e ten diferentes tempos (tempos que marcan as propias persoas afectadas, as súas circunstancias e evolución, os dereitos que lles son inherentes). Require pois:

- ☞ Un *achegamento* cara as persoas sen teito, para coñecer polo miúdo a súa situación, a súa traxectoria vital, as súas necesidades, etc. Nunca hai dúas realidades iguais, hai matices que sempre as van a diferenciar. Non se pode plantexar unha batería de “*solucións*” a esta problemática, pois volveríanse ineficaces senón se aborda a casuística dende a individualidade.
- ☞ Débese xerar, como non pode ser doutro xeito, un *marco de confianza* coa persoa que se atopa nesta difícil situación.
- ☞ *Analizar conxuntamente* a súa situación, buscar “*informantes clave*”, persoas que poidan reforzar a intervención. Ás veces é axeitado contar coas súas familias extensas; outras, pola contra, optar por esta alternativa non é posible ou non é o mais axeitado.
- ☞ Realizar un *diagnóstico social* de cada caso, cunha valoración exhaustiva, utilizando os recursos públicos xa existentes ou potenciando a creación doutros novos que poidan ser necesarios.

O *Programa municipal de Apoio á Inclusión Social para as Persoas sen Fogar* (fonte que se utiliza para a facilitación dos datos que se presentan de seguido) vense a consolidar nos anos 2024 e 2025 dentro do Departamento municipal de Servizos Sociais, como liña prioritaria municipal

dentro da política social. Os datos referidos á poboación detectada nalgún momento pernoctando en rúa ao longo do ano 2025 (datos actualizados de toda a anualidade) pódense sintetizar do seguinte xeito:

Táboa: **Datos de persoas detectadas en rúa ano 2025 pola variable sexo.**

SEXO	Nº	% V
H	340	84,79%
M	61	15,21%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

Táboa: **Idade de persoas detectadas en rúa.**

Promedio de idade	48,25
Desviación	12,39
Valor máximo de idade	79,73
Valor mínimo de idade	22,56

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

Táboa: **Situación administrativa.**

SITUACIÓN ADMINISTRATIVA	Nº	% V
Irregular	119	29,68%
Sen tarxeta residencia comunitarios	13	3,24%
Residencia permanente	11	2,74%
Residencia temporal	33	8,23%
Nacionalidade española	225	56,11%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

Táboa: Situación de saúde.

PROBLEMAS DE SAÚDE	Nº	% V
INDICIOS TRASTORNO PSÍQUICO	57	14,21%
INDICIOS PROBLEMAS SAÚDE ORGÁNICOS	34	8,48%
INDICIO DE CONDUCTAS ADICTIVAS	153	38,15%
INDICIO TRASTORNO PSÍQUICO + PROBLEMAS SAÚDE ORGÁNICOS	7	1,75%
INDICIOS TRASTORNO PSÍQUICO + CONDUCTAS ADICTIVAS	40	9,98%
SEN INDICIOS DE PROBLEMAS DE SAÚDE	110	27,43%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

E despois da intervención social realizada, con respecto á alternativa residencial obtense a seguinte información:

Táboa: Análise da situación residencial post intervención social.

CON ALTERNATIVA DE ALOXAMENTO?	Nº	% V
CON ALTERNATIVA DE ALOXAMENTO	178	44,39%
PERNOCTANDO EN RÚA	97	24,19%
DESCOÑÉCESE PARADEIRO	67	16,71%
DE PASO POLO CONCELLO	39	9,73%
VIVENDA OCUPADA	20	4,99%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

E despois da intervención social realizada, con respecto á situación económica obtense a seguinte información:

Táboa: Análise da situación económica post intervención social.

CON RECURSO?	Nº	% V
CON RECURSO SOCIOECONÓMICO	262	65,34%
SEN RECURSO SOCIOECONÓMICO	139	34,66%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

Con frecuencia se escoita que a inmensa maioría dos casos de persoas sen fogar deben ser xudicializados, pola complexidade sociosanitaria que presentan. A realidade e os datos mudan esa crenza radicalmente:

Táboa: **Casos xudicializados.**

CASO XUDICIALIZADO?	Nº	% V
SI	10	2,49%
NON	391	97,51%
TOTAIS	401	100,00%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

Unha vez vistos estes datos, pódese dicir que a situación das persoas que pernoctaron nas rúas de Compostela ao longo de 2025 e despois da intervención realizada se axusta ao seguinte:

CARACTERÍSTICAS DAS PERSOAS QUE PERNOCTARON EN RÚA AO LONGO DO ANO 2025

Sexo:	Varón	84,79%
Promedio de idade:	48,25	anos
Nacionalidade maioritaria:	NACIONALIDADE ESPAÑOLA	55,61%
Problemas de saúde maioritarios:	INDICIO DE CONDUCTAS ADICTIVAS	38,15%
	INDICIOS TRASTORNO PSIQUICO	14,21%
	INDICIOS TRASTORNO PSÍQUICO + CONDUCTAS ADICTIVAS	9,98%
Existencia de menores:	NON	99,50%
Con alternativa residencial post intervención social:	CON ALTERNATIVA DE ALOXAMENTO	44,39%
Con recurso económico post intervención social:	CON RECURSO ECONÓMICO	65,34%
Casos xudicializados:	Non	97,51%

Fonte: Datos Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar, ano 2025.

3.3.- Como se intervén coas persoas sen fogar en Compostela?

O colectivo de persoas sen fogar sempre foi, como non podía ser outra maneira, un dos grupos prioritarios da intervención dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos, por atoparse inmersos en factores graves de exclusión social. Ata o ano 2017 (ano de inflexión neste tipo de intervención social), a súa atención facíase dende os propios Puntos de Atención de Servizo Socias (PASS), sempre con cita previa e segundo a dispoñibilidade da axenda do/da profesional de Traballo Social, coa mesma organización que para calquera atención social, sen prestar atención a casuística específica que se estaba a abordar.

O ano 2017 foi, como se indicou con anterioridade, un punto de “inflexión” na intervención con este colectivo poboacional. A nivel local, considerouse preciso liderar unha intervención social que aglutinara a labor que xa estaban realizando os propios Servizos Sociais Comunitarios Básicos e outras entidades na cidade; tratábase de abordar de forma interdisciplinar e interdepartamental esta situación. Así, impulsouse unha mesa de traballo na que estiveron presentes diversos servizos públicos e entidades de iniciativa social do municipio e que, dende diversas perspectivas, estaban a traballar con persoas que non teñen un teito onde vivir, co obxecto de realizar unha adecuada abordaxe, procurando a coordinación e o traballo en rede de todos os recursos e o seguimento de cada caso en particular. Foi a partir dese momento cando comezaron novos recursos como o “*Equipo de Rúa*” ou o programa de “*pensións*” (froito do convenio que esta Administración Local ten asinado con Cruz Vermella e que mantén na actualidade) e as denominadas “*vivendas de saída*” (cun convenio de colaboración entre este Concello e a Federación de Asociacións de Familiares e Persoas con Enfermidade Mental de Galicia, en adiante FEAFES), seguindo o modelo “*housing first*” (dúas vivendas de titularidade municipal destinada a aloxar a persoas sen fogar, que tiñan asociada algunha patoloxía de saúde mental).

O ano 2020 sitúase como o segundo punto de inflexión na intervención municipal. O concello de Santiago de Compostela considera que debe liderar a complexa abordaxe da situación mais grave de exclusión social coa que nos podemos atopar e decide a contratación dunha traballadora social especificamente para a implementación do “*Programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar*”. Igualmente, reforza o número de vivendas municipais destinadas á transición á vida autónoma, incorporando dúas mais que foron cedidas a Cáritas Diocesana de Santiago de Compostela. A distribución destas vivendas é a que segue:

ENTIDADE	VIVENDA MUNICIPAL
Feafes	Cedida 1 vivenda para homes en situación de senfogarismo, con patoloxía psiquiátrica.
Feafes	Cedida 1 vivenda para mulleres en situación de senfogarismo con patoloxía psiquiátrica
Cáritas Diocesana	Cedida 1 vivenda para persoas sen fogar.
Cáritas Interparroquial	Cedida 1 vivenda para persoas sen fogar.

O ano 2024 supón un novo avance nesta intervención social, ao contratar o concello de Santiago de Compostela a unha segunda profesional de Traballo Social destinada á atención deste colectivo poboacional e ao seguimento das persoas sen fogar que foran realoxadas.

Os Servizos Sociais Comunitarios en Santiago de Compostela veñen, pois, desenvolvendo diferentes proxectos ou implementando diversas liñas de intervención coas persoas que se atopan sen un fogar onde vivir. Podemos destacar as seguintes:

- ◆ Por suposto, a abordaxe técnica dende o Programa municipal de apoio á inclusión social das persoas sen fogar, achegándose á realidade deste colectivo poboacional, tentando analizala, valorando as súas circunstancias e canalizándoos cara os recursos existentes. Estase a falar do trámite de diversas prestacións (Renda de integración social de Galicia¹, Axudas de Inclusión Social, certificados de discapacidade, pensións non contributivas, emisión de certificados para a tramitación de Ingreso Mínimo Vital, tramitación de expedientes de valoración da situación de dependencia, etc.).
- ◆ Conscientes de que non todos os casos se poden abordar cos recursos económicos existentes, dende o Concello de Santiago de Compostela elaborouse, aprobouse e estase a implementar a Ordenanza de garantía básica cidadá, ofrecendo un catálogo de recursos socioeconómicos á veciñanza (renda municipal e prestacións de rescate social).

¹ Mais coñecida como RISGA.

- ◆ O aloxamento segue sendo unha das principais dificultades para a abordaxe do senfogarismo, de aí que dende os Servizos Sociais Comunitarios se traballe dende diferentes liñas:
 - A derivación e o traballo en rede co albergue Xoan XXIII, como recurso de urxencia, co que se mantén un convenio de colaboración interinstitucional.
 - O traballo coordinado con Cruz Vermella, afrontando tres liñas complementarias de intervención: o servizo municipal de urxencias sociais (SEMUS Compostela), a intervención técnica coas persoas sen fogar e programa de pensións.
 - As catro vivendas de transición: vivendas de titularidade municipal cedidas á Cáritas Diocesana, a Cáritas Interparroquial e a FEAFES.
- ◆ Entrando xa nunha especificidade sobre estes supostos e tal como xa se explicou anteriormente, establecéronse estratexias de intervención coordinadas tanto entre os propios servizos municipais (Servizos Sociais + Policía Local) como coas principais entidades sociais da cidade (Servizos Sociais + Centro Vieiro + Cáritas Interparroquial + Cruz Vermella + Albergue Xoán XXIII + Cociña Económica + Feafes).
- ◆ Conscientes tamén que non só con prestacións económicas afróntase unha realidade tan complexa, téntase apostar e activar as potencialidades das persoas a través de proxectos complementarios para apoiar a inclusión social; trabállanse así competencias, aspectos formativos para o desenvolvemento da vida diaria, etc.
- ◆ E como proxecto a curto prazo plantéxase a creación dun recurso institucional propio, a nivel municipal, no que terá cabida a intervención integral coas persoas que pernoctan na rúa e tamén aquelas outras que se atopan nunha situación de vulnerabilidade social (aspecto que se desenvolverá nas liñas de acción do presente plan).

Toda esta información queda sintetizada na seguinte liña temporal, que reflexa os principais fitos da intervención social municipal na materia do senfogarismo:

LIÑA TEMPORAL DA INTERVENCIÓN SOCIAL NO SENFOGARISMO EN SANTIAGO DE COMPOSTELA

Ata o ano 2016

Atención social ordinaria das persoas sen fogar nos **PUNTOS DE ATENCIÓN DE SERVIZOS SOCIAIS (PASS)**

Desenvolvemento á través de convenios de colaboración entre o Concello e as principais entidades de iniciativa social da cidade: Cáritas, Cruz Vermella, Cocina Económica e Albergue Xoán XXIII

Ano 2020

tras a COVID-19 (Pdenc)

Contratase a unha profesional específica para o Programa municipal de apoio á inclusión social das persoas sen fogar

Reforzase o número de vivendas municipais destinadas á transición cara á vida autónoma, pasando de 2 a 4 (total: 13 prazas)

Mantemento de convenios de colaboración coas principais entidades de iniciativa social do municipio

Ano 2017

Implementación da **ORDENANZA DE-GARANTIA BASICA CIDADADA**

Posta en marcha dunha mesa interinstitucional, coa participación de: servizos públicos e entidades de iniciativa social

Mantemento de convenios de colaboración coas principais entidades de iniciativa social do municipio

Cesión de 2 vivendas municipais para o aloxamento de persoas sen fogar con patoloxías de saúde mental (total: 5 prazas)

Ano 2021

Convenio entre Santiago de Compostela e Cruz Vermella para a posta en marcha do Servizo municipal de Urxencias Sociais (SEMUS Compostela)

Incorporación de persoal técnico municipal nas rutas nocturnas do SEMUS Compostela

Dende os Servizos Sociais Comunitarios realízase pois unha intervención flexible e totalmente individualizada para tratar os casos, buscando medidas, recursos e apoios para solventar a situación persoal. A intervención é continuada, sen abandonar en ningún momento a obriga de atender ás persoas en situación de vulnerabilidade social, buscando sempre, como xa se dixo anteriormente, o benestar e a defensa dos dereitos e intereses persoais. O persoal técnico dos Servizos Sociais Comunitarios do Concello traballan desde o silencio, respectando os dereitos, a dignidade das persoas e, sobre todo, non vulnerando a lexislación en materia de protección de datos. En definitiva, os piares que fundamentan a intervención co colectivo de persoas sen teito de Santiago de Compostela son, basicamente, os seguintes:

E estes piares pódense desenvolver do seguinte xeito:

- 🌐 **Liderado local**, que non supón “*monopolizar*” a atención senón responsabilizarse da mesma, garantindo os mínimos e coordinándose coas entidades de iniciativa social.

- ✚ **Responsabilidade pública** na intervención, como calquera cidadá ou cidadán que se atopa nunha situación carencial e que necesita a intervención, o apoio e a orientación dos Servizos Sociais Comunitarios.
- ✚ **Diversificación**; unha das características das persoas que están sen fogar é a heteroxeneidade, necesitados de respostas á súa medida, sen atisbo de discriminación.
- ✚ **Dignificar a atención**, desde o acceso, pasando pola protección de datos, a participación social, o dereito á “*autodeterminación*”, a protección da súa integridade e dos seus dereitos sociais.
- ✚ **Flexibilidade** na aplicación de normativas e na adopción de estratexias de intervención, **integralidade** para maior capacidade de adaptación ás circunstancias dos usuarios/as e aos cambios sociais e **traballo en rede** coordinando os ámbitos de intervención.
- ✚ E, como non, **prevención**, a través da intervención naqueles espazos de vulnerabilidade persoal, familiar e social, intensificando o apoio profesional e dedicando os recursos necesarios para evitar procesos de exclusión que poidan facer que unha persoa chegue a atoparse sen fogar.

Polo tanto, a intervención coas persoas que pernoctan na rúa, neste concello, concrétese en:

A intervención social con persoas que pernoctan na rúa.

- **O traballo coordinado con entidades de iniciativa social:**
 - Para a detección dos casos.
 - Para a intervención social.
- **O traballo en rede entre dispositivos municipais (Servizos Sociais, Protección Civil e Policía Local, como servizos de protección á veciñanza):**
 - Para a detección dos casos.
 - Para o acompañamento na intervención social.
- **O traballo interno dos Servizos Sociais Municipais:**
 - Para o estudo dos casos, valoración e deseño da intervención.
 - Para a mobilización de recursos dirixidos á cobertura de necesidades básicas.

O TRABALLO COORDINADO CON ENTIDADES DE INICIATIVA SOCIAL DA CIDADE, COAS CALES SE TEN ASINADOS CONVENIOS DE COLABORACIÓN

FEAFES
FEDERACIÓN DE FAMILIARES DE ALCOHOLICOS E MENTALES

XOC
Albergue Xoan XXIII

Cocina Económica

Cruz Vermella
Cruz Vermella: Equipo de rúa.

Cáritas
Cáritas: Atención Primaria e Centro Vieiro

É vontade do equipo de goberno do concello de Santiago de Compostela, dos profesionais de Protección Civil e do Departamento municipal de Servizos Sociais realizar un recoñecemento á labor realizada polo persoal técnico e persoas voluntarias que traballan en todas e cada unha das entidades de iniciativa social e que interveñen coas persoas en situación de "rúa".

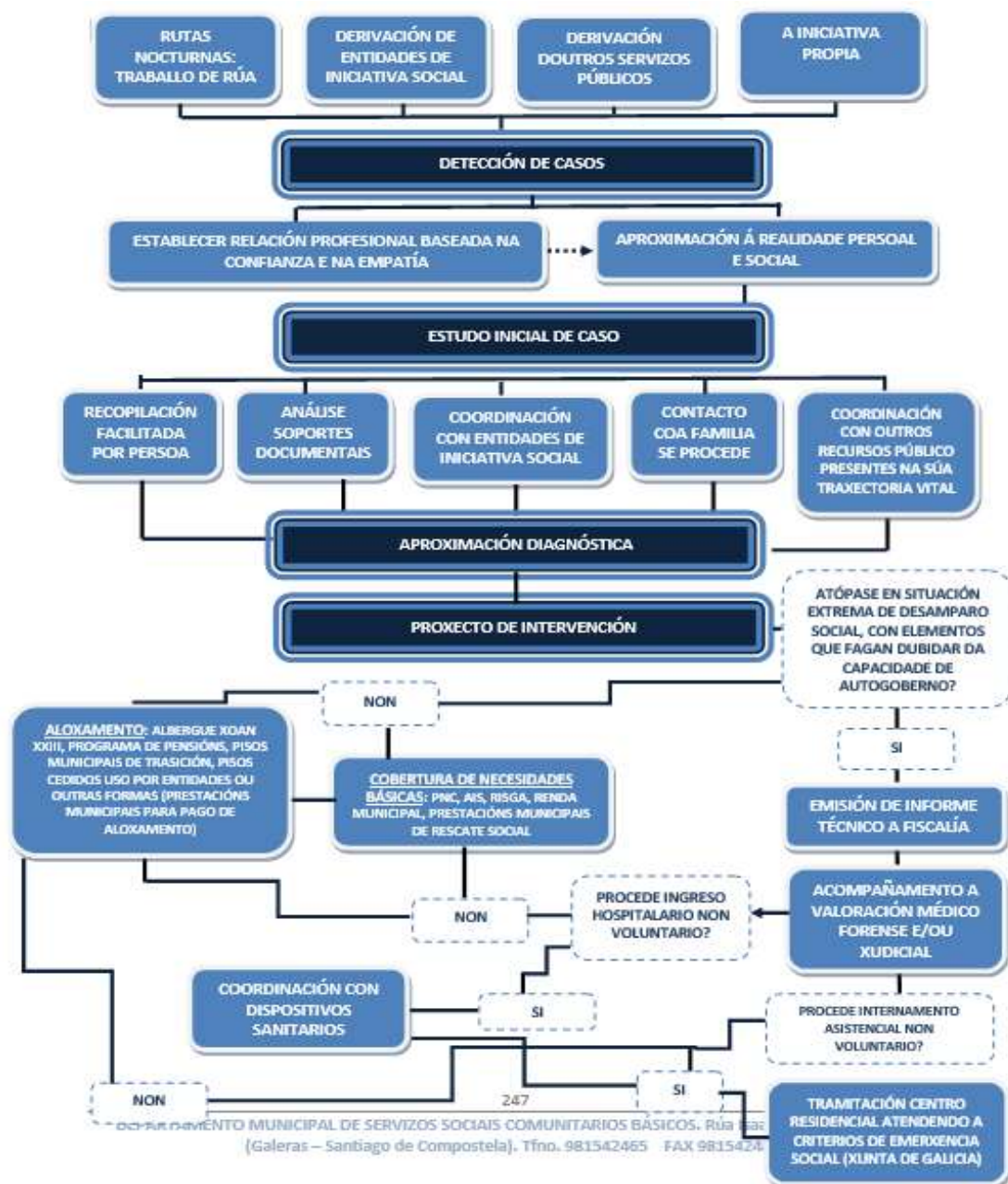
A INTERVENCIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS COMUNITARIOS.

Para o gloxamento: derivación ao albergue (dentro de convenio de colaboración), traballo coordinado con Cáritas (con convenio de colaboración para cobertura de necesidades primarias), traballo coordinado con Cruz Vermella, tanto co equipo de rúa como co Programa de Pensións (dentro do convenio de colaboración), traballo con FEAFES e en concreto co programa de Pisos de Transición (con convenio de colaboración para a atención de persoas que se atopan nunha situación de rúa e que presentan algunha patoloxía psiquiátrica). No ano 2020, incorpóranse dous pisos máis de titularidade municipal adicados a este programa, con convenio de colaboración con Cáritas.

Xestión de prestacións municipais da Ordenanza de garantía básica: prestacións de rescate social.

Para a cobertura das restantes necesidades básicas: derivación a Cáritas Interparroquial, Cruz Vermella e Cocina Económica (as tres entidades con convenios de colaboración co concello), a xestión de recursos económicos autonómicos/estatais (AIS, RISGA, PNC, RAI, fundamentalmente) e a xestión de recursos económicos municipais (RENDA DE GARANTÍA BÁSICA, PRESTACIÓN DE RESCATE SOCIAL, EXENCIÓN DE TAXAS).

FLUXOGRAMA DE INTERVENCIÓN COAS PERSOAS SEN FOGAR NO CONCELLO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA.

E xa dende unha óptica metodolóxica propia do Traballo Social teríamos:

1. Detección e valoración

- *Identificación:* Mediante rutas nocturnas, contacto directo nos diferentes dispositivos de atención social, etc.
- *Primeiro contacto:* Establecemento dun vínculo de confianza e achegamento cun enfoque de dereitos humanos.
- *Avaliación diagnóstica:* Valoración individualizada da situación da persoa, incluíndo:
 - *Dimensións:* Tempo e causas do senfogarismo, situación persoal e familiar, redes sociais, estado de saúde (física e mental), formación, situación laboral e antecedentes de institucionalización.
 - *Ferramentas:* Entrevistas persoais, observacións e uso de escalas como ETHOS (Clasificación Europea de Exclusión Residencial) ou INCLUE para unha avaliación mais completa.

2. Deseño do plan individualizado (PDI)

- *Acordo mutuo:* Elaboración do plan coa participación activa da persoa, definindo obxectivos claros, realistas e consensuados.
- *Multidisciplinariade:* Intervención coordinada entre traballadores sociais, psicólogos, educadores sociais, integradores sociais e outros profesionais.
- *Áreas de intervención:* O plan pode incluír obxectivos en distintas áreas:
 - Aloxamento: Acceso a recursos residenciais (albergues, vivendas de inserción) ou modelos de vivenda mais estables.
 - Saúde: Derivación a servizos sanitarios e de saúde mental.
 - Inclusión social: Fortalecemento de redes sociais, desenvolvemento de habilidades e participación comunitaria.

- Situación económica e laboral: Xestión de prestacións, formación para o emprego e busca activa de traballo.
- Aspectos legais: Tramitación de documentación e regularización da situación administrativa.

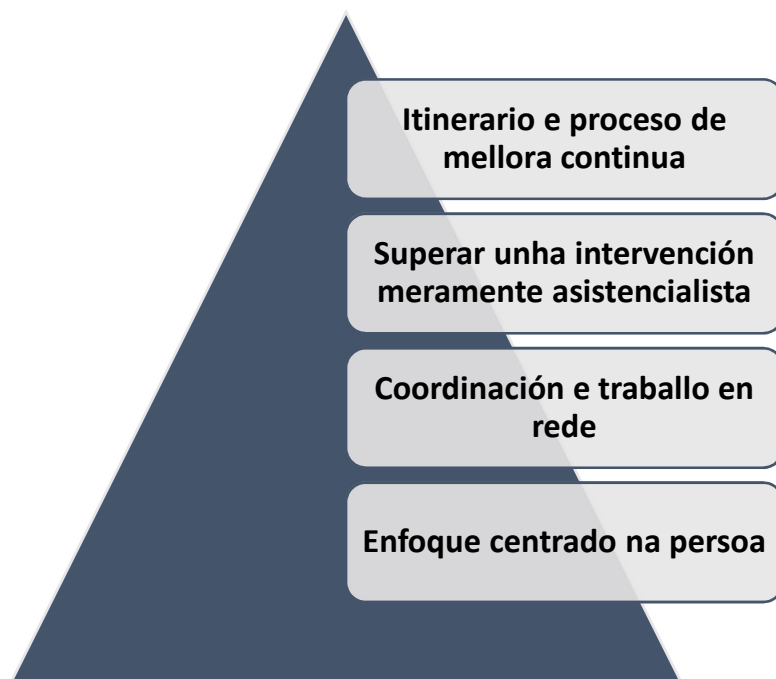
3. Execución e seguimento

- *Execución de accións*: Posta en marcha das medidas e actividades programadas, para avanzar de xeito progresivo na consecución dos obxectivos establecidos no PDI.
- *Acompañamento social*: Apoio continuado por parte do equipo de servizos sociais para motivar, guiar e facilitar o acceso a recursos.
- *Coordinación interinstitucional*: Colaboración con outras entidades (ONG, servizos sanitarios, emprego, etc.) para unha intervención integral e sinérxica.
- *Seguimento periódico*: Xuntanzas regulares coa persoa para revisar os avances, identificar dificultades e axustar o plan si é preciso.

4. Avaliación do plan

- *Valoración do proceso*: Análise do cumprimento dos obxectivos e dos resultados obtidos.
- *Informes e rexistro*: Documentación do caso e rexistro da evolución na historia social única (HSUE).
- *Pече ou reorientación*: Unha vez alcanzados os obxectivos, pódese dar por finalizada a intervención ou, si é necesario, reorientar o plan con novas metas.

E toda esta intervención debe estar baseada en claves ou ítems que poidan propiciar a consecución de resultados:

- *Enfoque centrado na persoa:* Recoñecer a cada persoa como titular de dereitos, respectando o seu ritmo e as súas decisións (principio de autodeterminación).
- *Coordinación e traballo en rede:* A intervención eficaz require unha forte coordinación entre os servizos sociais comunitarios e outras entidades públicas e privadas.
- *Superar o asistencialismo:* Transitar dun modelo centrado na resposta inmediata ás necesidades básicas (asistencialista) a un enfoque que promove a inclusión e a autonomía.
- *Mellora continua:* Os servizos sociais comunitarios deben basearse en datos e experiencias para adaptar as súas estratexias e mellorar a calidade da atención

A intervención coas persoas que se atopan pernoctando na rúa require unha intervención intensa, complexa e coordinada dos servizos públicos e das entidades de iniciativa social. Rematar na rúa é a conclusión dunha cronicidade de elementos disruptivos ou de factores de vulnerabilidade, que desembocan na situación de exclusión social mais grave existente na actualidade. Non é difícil rematar nunha situación así; calquera feito traumático na vida de cada persoa, situación de saúde non abordada correctamente ou déficit económico grave, poden levar a unha situación extrema. A sociedade non pode pechar os ollos a esta realidade; é necesario un firme compromiso social para facer fronte a estas situacións de necesidade extrema. Calquera intervención con este colectivo poboacional vai requirir dun compromiso forte, dunha mobilización de recursos áxil e dunha coordinación permanente entre os dispositivos de atención social e sanitaria; os corpos e forzas de seguridade do Estado son claves para a intervención, non no sentido de “sanción” senón de colaboración na detección de casos, de seguimento e de favorecer a convivencia comunitaria.

Débese recoñecer que se está a intervir en casos de necesidade extrema, con fortes condutas aditivas ou problemas de saúde mental asociados, sen conciencia de enfermidade e, ás veces, sen recoñecer a situación de perigo que están a vivir e que pode afectar nun momento dado á propia integridade física. A colaboración de instancias xudiciais e da Xunta de Galicia é imprescindible para afrontar os casos mais extremos e evitar calquera consecuencia irreparable. De aí que se deban contemplar todas aquelas fórmulas que sexan necesarias para unha adecuada atención en situación de urxencia, unha estabilización e evitar, na medida do posible, repetidas institucionalizacións, polas consecuencias que disto se pode derivar para a propia estabilidade das persoas.

3.4.- Os recursos existentes na atención ás persoas sen fogar no termo municipal compostelán.

- a. **Albergue Xoan XXIII:** entidade de iniciativa social que proporciona a aquelas persoas que carecen de recursos, un lugar no cal poidan, durante un período de tempo, pasar a noite, ter servizo para a hixiene persoal, roupa ademais de acompañamento social. A entidade Centro Cultural Social Xoán XXIII foi creada para tratar de dar resposta a toda necesidade básica que poidan presentar aquelas persoas que chegan ao seu recurso en situación de exclusión social. Trabállase a persoa como un todo e analízanse as diferentes

carencias e necesidades que poida presentar para, dentro das posibilidades da entidade, poder dar unha solución que vaia desde o particular ao xeral. Facer por satisfacer as necesidades máis básicas que presenta inicialmente e desde aí facer fronte a outras que, ata non traballar esas primeiras, non dan a cara e son a raíz real da situación que viven (acollida nocturna, duchas, roupeiro, atención a familias, formación, paquetes de alimentos, derivación a outros recursos, servizos atencións, etc...). Para iso, a entidade, pon ao dispor das persoas usuarias todos os seus recursos materiais e humanos con que conta coa finalidade de poder desenvolver o seu labor do modo máis próximo posible. Os obxectivos que perseguen cos servizos que prestan son os seguintes:

a).- Obxectivos xerais.

- ☞ Ofrecer un aloxamento e acollida tanto diúrna como nocturna, atendendo as necesidades básicas (hixiene, vestimenta, alimentación, orientación, información).
- ☞ Traballar habilidades sociais, orientación para a inserción laboral, cubrir outras áreas de apoio dentro dun proceso máis avanzado de normalización (con formación, packs de alimentos, asesoramento...) para acompañar o devandito proceso nun período posterior á primeira atención.

b).- Obxectivos específicos.

- ☞ Traballar as distintas áreas que compoñen a persoa para paliar as necesidades e carencias que impiden o desenvolvemento e integración normalizada da persoa: Coidado do aseo e a saúde, adquisición de hábitos saudables, formación en áreas diferentes para maior capacitación laboral, apoio procuras activas de emprego, así como outras áreas de apoio particulares de cada caso que poidan presentarse.

O albergue ten 25 prazas de pernocta diaria de media. Polas mañás aténdense unha media de 25 persoas entre o servizo de roupeiro, as duchas a atención no departamento social diaria. Tendo en conta os cursos de formación pódese chegar a unha media de 30 persoas máis que diariamente son atendidas. O que fai unha media de 80 atencións diarias entre as distintas ramas de traballo que mantemos para atender ás persoas usuarias (datos extraídos da xustificación do convenio que ten asinado co concello de Santiago de Compostela, ano 2024). Dispón dos seguintes servizos:

RECEPCIÓN DO DÍA

Ofrecendo os servizos de ducha e roupeiro, así como de refrixerio e bebidas quentes.

Saber máis

ACOLLIDA NOCTURNA

Servizo de ducha, lavado e pasado o ferro de roupa, refrixerio e bebidas quentes, servizo de despacho de billetes e consigna.

Saber máis

CEAS

Servizo de ceas para usuarios pernoctantes internos e para os externos que o soliciten cada día. Respéctanse dietas especiais e relixiosas.

Saber máis

ROUPEIRO

Luns a Venres
Disponible de 10 a 12h

Saber máis

MÉDICO

Jueves
Disponible de 11:30 a 13h

Saber máis

Recepción

- **Benvido durante o día:** con ducha e armario, así como refrescos e bebidas quentes.
- **Benvido pola noite:** contamos con 25 camas para a noite, durante un máximo de 10 días ao mes no aloxamento (extensible en varias situacións), incluíndo servizo de ducha, lavado e pasado o ferro de roupa, snacks e bebidas quentes, servizo de taquilla e slogan exclusivo para todos os que pasan a noite nas instalacións.

Onde estamos?

Horario de V

LUNS A VENRES

- Servizo de roupeiro: 10 a 12h
- (Nota: Cando coincida en días festivos non se dará devandito servizo)
- Rexistro de pernoita por orde de chegada 10 a 14h
- Acolida a pernoctantes xa rexistrados: desde as 18h

SÁBADOS, DOMINGOS E FESTIVOS

- Rexistro e acolida a pernoctantes xa rexistrados: desde as 20h

Horario de Inverno
(do 01 de outubro ao 31 de maio)

LUNS A VENRES

- Servizo de roupeiro: 10 a 12h
- (Nota: Cando coincida en días festivos non se dará devandito servizo)
- Rexistro de pernoita por orde de chegada 10 a 13h e de 16 a 18h
- Acolida a pernoctantes xa rexistrados: desde as 16h

SÁBADOS, DOMINGOS E FESTIVOS

- Rexistro e acolida a pernoctantes xa rexistrados: desde as 18h

Atención Médica

"Servicio Sanitario Centro Juan XXIII" N° de registro: C-15-004915

- Accédese mediante cita previa a través de recepción ou do noso Dpto. Social.

Servizo de dentista

- Accédese mediante cita previa a través de recepción ou do noso Dpto. Social.

Salón de peiteado

- Accédese mediante cita previa a través de recepción ou do noso Dpto. Social.

Ceas

- Servizo de ceas para usuarios pernoctantes internos e para os externos que o soliciten cada día en horario de 10:00 a 12:00.
- Respéctanse dietas especiais e relixiosas.
- A recollida das ceas dos usuarios externos é das 20h. a 20:15h.

Fonte: <https://www.centrojuanxxiii.org>

O concello de Santiago de Compostela ten asinado convenio de colaboración con esta entidade de iniciativa social.

b. **Cáritas Diocesana de Santiago de Compostela.** Os recursos dos que dispón en Compostela para a atención ás persoas sen fogar son os seguintes:

- i. **Centro Vieiro – Atención Social Continuada:** trátase dun centro inaugurado por Cáritas Diocesana de Santiago de Compostela coa finalidade de atender a persoas sen fogar e en situacións de exclusión severa. Funciona como centro de día e como un punto de encontro e de acollidas a persoas en situación de senfogarismo, facilitando as condicións necesarias para realizar a súa hixiene persoal, lavado de roupa, primeiro alimento do día, asesoramento, orientación, apoio emocional, entre outras.
- ii. **Vivendas de acollida (PROGRAMA ALARES DE INCLUSIÓN RESIDENCIAL – Liña de vivendas de transición):** Cáritas Diocesana dispón de vivendas de titularidade eclesiástica que adica á acollida de persoas e familias en situación de elevada vulnerabilidade social. Igualmente, ten cedidas dúas vivendas, de titularidade municipal, para a atención das persoas sen fogar. Este proxecto nace para dar resposta á falta de recursos residenciais de media e longa estancia para aquelas persoas en grave risco e precariedade social nas condicións propias dun fogar. A finalidade é restaurar o seu proxecto vital, saír gradualmente desa situación de exclusión e reincorporarse de maneira activa exercitando todos os seus dereitos e participando en condicións de igualdade nos diferentes ámbitos locais da cidade. O programa recolle os seguintes obxectivos:

a) XERAL:

- Acompañar a persoas en grave risco de exclusión social no seu proceso de incorporación social, proporcionándolles de forma temporal un fogar e un apoio psicotécnico e socioeducativo necesario para que adquiran as habilidades, estratexias e competencias que lles posibiliten un proxecto de vida autónomo e independente.

b) ESPECÍFICOS:

- ☞ Facilitar un aloxamento coas características de seguridade e confort propias dun fogar
- ☞ Garantir a correcta cobertura das súas necesidades básicas
- ☞ Favorecer o exercicio dos dereitos recoñecidos ás persoas: vivenda saúde, educación, xustiza, prestacións sociais, participación...
- ☞ Acompañar no proceso de adquisición de estratexias, habilidades e competencias persoais para xestionar a propia vida de forma positiva e estable
- ☞ Favorecer a adquisición de hábitos saudables e a correcta xestión dos recursos dispoñibles.

O programa ALARES ademais desenvolve outro tipo de actuacións non financiadas polo Concello de Santiago de Compostela que favorecen a inclusión residencial de persoas en situación de senfogarismo encamiñadas a facilitar o acceso e o mantemento da vivenda normalizada. Estas actuacións céntranse no apoio e asesoramento en materia de vivenda e nunha liña de axudas económicas para pago de fianzas ou alugueiros que permitan garantir a estabilidade residencial e o apoio para a cobertura de necesidades básicas (información extraída da memoria anual do programa facilitada dende a entidade social).

- iii. **Atención primaria / necesidades básicas:** esta entidade de iniciativa social ofrece axudas económicas para a cobertura de necesidades básicas e/ou pago de aloxamento.

Cáritas Interparroquial de Santiago de Compostela, a través do programa de Atención Primaria, atende a persoas en risco de exclusión social, tratando de dar resposta a calquera demanda social. Na acollida, a técnica empregada é a entrevista. A atención, por medio da cal, se detectan as necesidades é a orixe do situación carencial. Sempre se trata de resolver cos recursos propios da entidades e cando non foi posible realízase a derivación a outros centros alleos, a administración local ou a outras institucións. Polo tanto perséguese:

- ☞ ACOLLER ás persoas en situación de dificultade, ben sexa económica ou de calquera outra índole.
- ☞ COORDINAR a intervención e traballar en rede coas diferentes entidades sociais e cos propios Servizos Sociais Comunitarios Básicos.
- ☞ SOLVENTAR, na medida do posible, as situacións, de carácter social, demandadas polas persoas usuarias.

Coa intervención realizada coas persoas usuarias, Cáritas Interparroquial a través do programa de atención primaria pretende acadar os seguintes obxectivos:

- ☞ Fomentar a integración das persoas participantes favorecendo a súa autonomía e a resolución dos conflitos.
- ☞ Proporcionar os medios axeitados para a mellora de calidade de vida.
- ☞ Evitar situacións límites por perda de vivenda ou carencia de medios para as actividades da vida diaria.
- ☞ Promover a incorporación á sociedade das persoas participantes en risco de exclusión.
- ☞ Cubrir necesidades urxentes e básicas de alimentación, roupa, medicinas e teito.
- ☞ Formar en habilidades sociais.

- iv. **Acompañamento social personalizado:** o persoal técnico deseñan e implementan itinerarios individuais de atención, seguimento persoal e apoios en diferentes ámbitos da vida diaria (saúde, trámites administrativos, intervención social, entre outros).

O concello de Santiago de Compostela ten asinado convenio de colaboración con esta entidade, ademais da cesión de pisos, de titularidade municipal, destinados á intervención coas persoas sen fogar e outros ámbitos (atención a familias e a persoas menores de idade en situación de vulnerabilidade social)

- c. **Cociña Económica:** A Cociña Económica de Santiago de Compostela é unha institución benéfica privada fundada en 1891, xestionada polas Irmás da Caridade. O seu obxectivo é auxiliar a persoas con medios económicos limitados, proporcionando comidas nutritivas, sas e a prezos módicos, así como apoio social. Os servizos que presta de xeito ordinario son os seguintes:

Servizo	Información básica
Comedor	Ofrecen almorzo, xantar e cea todos os días do ano.
Almorzo	De 9:00 a 9:30 horas.
Xantar	De 12:30 a 14:30 horas.
Cea	De 19:30 a 21:30 horas. Os fins de semana e festivos, a cea é para levar.
Centro de Día	Aberto de luns a venres. Préstase acompañamento, formación, intervención personalizada para mellorar a calidade de vida e inclusión.
Acceso ao servizo	As persoas usuarias poden acceder mediante vales entregados por profesionais do Traballo Social ou pagando un prezo simbólico

A finalidade-obxectivo desta entidade é a de facilitar e proporcionar ás persoas que contén con limitados medios económicos, alimentos e comidas a prezos módicos. A Cocina Económica desenvolve este programa proporcionando almorzos, comidas e ceas nas súas instalacións. Como aspectos mais salientables:

- a) Os menús que ofrece a Cociña están visados por nutricionistas e son variados e equilibrados
- b) Procúrase que as persoas usuarias manteñan unhas normas de respecto co persoal, voluntarios e co resto das persoas beneficiarias, e un bo comportamento no comedor

c) A Cociña proporciona comidas para levar, cando das persoas usuarias non pode acudir ao comedor por idade, enfermidade, razóns laborais ou outros motivos, e tamén a petición da policía local ou dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos de Santiago de Compostela cando se detecta algunha situación carencial grave.

Concretando, o que poden achegar estas accións, ás necesidades e ás persoas beneficiarias, sería cubrir unha das necesidades básicas desas persoas como é, a de poder ter diariamente unha alimentación equilibrada e saudable.

O concello de Santiago de Compostela ten asinado convenio de colaboración con esta entidade de iniciativa social.

d. **Cruz Vermella:** o concello de Santiago de Compostela ten asinado un convenio de colaboración con esta entidade de iniciativa social co fin de financiar varias liñas de intervención social: teleasistencia domiciliaria (non obxecto deste plan de actuación), o programa de atención ás persoas sen fogar e o Servizo Municipal de Urgencias Sociais (SEMUS Compostela). Vexamos cada unha delas:

i. *Programa de atención ás persoas sen fogar:* Cruz Vermella en Santiago atende a través desde programa a persoas en situación de exclusión social severa que non poden acceder ou conservar un aloxamento adecuado, adaptado á súa situación persoal, permanente e que lles proporcione un marco estable de convivencia; xa sexa por razóns económicas ou outras barreiras sociais, ou porque presentan dificultades persoais para unha vida autónoma. Neste sentido, o perfil das persoas atendidas vén sendo o seguinte:

- Persoas que viven nun espazo público, ou que pasan moitas horas neste.
- Persoas que viven nun espazo temporal ou de tránsito, como albergues.
- Persoas que viven en estruturas temporais e non convencionais.

As actuacións do equipo de Cruz Vermella contemplan unha intervención integral e de urxente necesidade, facilitando distintas alternativas que permitan diminuír a estanza das persoas en situación de rúa, fomentando

accións de promoción da saúde e autocoidados e, a medio e longo prazo, a recuperación de habilidades e medios de vida para a conseguir a autonomía das persoas, acompañándoas durante o seu proceso.

Abórdanse, pois, os casos de persoas que están en situación de extrema vulnerabilidade, cunha metodoloxía baseada na xestión de recursos, intervención centrada no presente, cunha relación de axuda estruturada e unha abordaxe interdisciplinar. A intervención técnica persecue os seguintes obxectivos operativos:

- ☞ Orientar sobre dereitos, trámites e recursos, vencellados ao sistema socio-sanitario.
 - ☞ Acompañar ás persoas en exclusión a recursos de saúde e a outros dispositivos co obxectivo de fortalecer arraigo social e/ou regularizar situación administrativa.
 - ☞ Orientar grupal ou individualmente sobre coidado e imaxe persoal/hábitos saudables.
 - ☞ Ofrecer orientación ás persoas sen fogar sobre recursos sociais e/ou comunitarios existentes que contribúan a fortalecer a súa rede social.
 - ☞ Ofrecer a posibilidade de pago de pensións a través de becas estratéxicas ás persoas que pernoctan na rúa como inicio dun traballo individualizado.
 - ☞ Avaliación/valoración das persoas usuarias e participación na elaboración dos itinerarios personalizados de inserción, así como a derivación a entidades que se valoren idóneas atendendo a cada caso.
 - ☞ Intervención de rúa: atender e asistir na rúa ou no lugar no que as persoas viven
- ii. *Pago estratéxico de pensións:* Desde Cruz Vermella enténdese como prioritario facilitar o acceso á vivenda, dentro das posibilidades das que dispón a entidade. Tense comprobado que a intervención cas persoas é moito máis efectiva e proveitosa cando se parte dunha estabilidade

respecto ó aloxamento; transformando modelos de intervención máis tradicionais onde o abandono dos itinerarios é moito máis elevado.

- iii. *Servizo municipal de Urgencias Sociais (SEMUS Compostela):* O SEMUS COMPOSTELA (Servizo Municipal de Urgencia Social) cobre as urxencias de carácter social cando os Servizos Sociais Municipais non están operativos, realizando as súas intervencións no lugar onde se xera a urxencia social, cun tempo de resposta moi breve e ofrecendo solucións acordes ao contexto no que se producen. Ademais da detección de situacións existentes de marxinación, tamén realiza tarefas de prevención, ofrecendo información e apoio ante os primeiros síntomas de determinadas problemáticas sociais e a eliminación das causas puntuais doutras, que poderían conducir a situacións de exclusión e marxinalidade.

A poboación destinataria é a poboación en xeral, que se atopa incurso nalgunha situación de risco, que requira de persoal especializado en intervención social (persoas maiores, menores en situacións de risco, mulleres vítimas de violencia, persoas sen fogar, situacións de rúa sobrevivida, violencia familiar, problemas sociosanitarios, persoas con discapacidade en situación de desprotección...)

O SEMUS tenta ofrecer de xeito inmediato unha atención especializada a persoas, que de forma imprevista, se atopan en situación de vulnerabilidade social. Son obxectivos operativos deste servizo:

- ☞ Complementar a atención dos Servizos Sociais Comunitarios e doutros dispositivos públicos ou privados nos horarios nos que estes non están operativos.
- ☞ Apoiar a labor realizado pola Policía Local, Bombeiros e Protección Civil, cando no desenvolvemento das súas funcións se presenten problemáticas sociais que requiran inmediatez e sistemas especializados de resposta.
- ☞ Dar resposta, no menor tempo posible, ás urxencias sociais individuais e colectivas.

O equipo SEMUS realiza semanalmente saídas coa unidade móbil para dar apoio ás persoas sen fogar que pernoctan nas rúas da cidade. O equipo

fará as seguintes rutas semanais para atender a persoas en situación de rúa:

- ☞ De xaneiro a maio e de outubro a decembro: tres rutas semanais en horario nocturno.
- ☞ De xuño a setembro: dúas rutas semanais en horario nocturno.

Estas saídas están coordinadas co equipo de Atención a Persoas sen Fogar de Cruz Vermella Santiago e os Servizos Sociais do Concello de Santiago de Compostela que solicita confirmación de localizacións, busca de persoas usuarias ás que non se ten localizadas, ou entrega de recados a persoas usuarias concretas, ademais de informar das demandas que realizan e enviar informes da situación na que se atopan. Son obxectivos deste servizo:

- ☞ Aportar datos cuantitativos e cualitativos sobre a situación das persoas sen fogar no Concello de Santiago de Compostela, que faciliten a posterior intervención social.
- ☞ Facilitar a cobertura de produtos de primeira necesidade (sacos e alimentos quentes) que melloren a calidade de vida da persoa durante a súa estancia na rúa e a preveñan de posibles riscos para a súa saúde.
- ☞ Informar sobre recursos.
- ☞ Iniciar a intervención con persoas sen fogar en situación de rúa que permita o acompañamento e deseño dun itinerario para a mellora da súa situación.

Tamén se realizan saídas para a realización de rutas nos días en que hai alertas por variacións bruscas nas condicións climáticas que poden supor un risco ou perigo para as persoas que pernoctan na rúa. Acordáronse uns requisitos (temperaturas inferiores a 4º C, ventos superiores a 80 km/h, choivas torrenciais e outras situacións de especial risco, por calor ou por frío). Son obxectivos desta actividade:

- ☞ A prevención de riscos para a saúde derivados das condicións climatolóxicas adversas que padecen as persoas que se atopan en situación de rúa.
- ☞ Información sobre recursos dispoñible

Por outro lado, cando se detecta unha situación de emerxencia social, os Servizos de Emerxencia activan o SEMUS para que interveña. Trátase de situacións sobrevividas que requiren de intervención inmediata tales como caídas de persoas maiores, menores en situacións de risco, mulleres vítimas de violencia, persoas sen fogar, situacións de rúa sobrevividas, violencia familiar, problemas sociosanitarios...

- e. **FEAFES (Federación de Asociacións de Familiares e Persoas con Enfermidade Mental de Galicia):** o concello de Santiago de Compostela, ademais da cesión de dúas vivendas de transicións, ten conveniado con esta entidade un programa de atención a persoas con enfermidade mental crónica e persoas sen fogar ou en grave risco de exclusión social. Este programa trata de dar resposta á situación de carencias de necesidades básicas, entre elas a vivenda, pola que atravesan persoas con enfermidade mental en grave risco de exclusión en Santiago de Compostela. A intervención fundaméntase principalmente na intervención directa e nas derivacións e coordinacións cos recursos da comunidade para o tratamento destas patoloxías e a atención das súas necesidades. O fin do programa é contribuír a mellorar a atención social e sanitaria deste colectivo así como a súa calidade de vida. Como obxectivos operativos do programa formulan:

Xeral: Mellorar a atención en saúde mental da poboación da área sanitaria de Santiago.

Específicos:

- ☞ Favorecer a integración e o enganche do colectivo nos recursos normalizados, poñendo en marcha as accións e servizos oportunos axustados as súas necesidades básicas (vivenda, atención, información, orientación, asesoramento, acceso a recursos normalizados de atención...)
- ☞ Establecer unha rede de coordinación dos recursos sanitarios e sociais (públicos e ONG) precisa para a intervención.
- ☞ Aumentar a comunicación, difusión e sensibilización sobre o colectivo.

IV.- OBXECTIVOS DO PLAN DE ABORDAXE DO SENFOGARISMO EN COMPOSTELA.

A formulación de obxectivos realistas debe basearse na profunda análise individualizada das necesidades das persoas; trátase de coñecer para deseñar, e de deseñar para actuar, sempre tendo en conta a máximo respecto á vontade das persoas, tal e como recolle todo o articulado da Lei 8/2021, de 2 de xuño, pola que se reforma a lexislación civil e procesal para o apoio ás persoas con discapacidade no exercicio da súa capacidade xurídica (aspecto extrapolable a calquera colectivo poboacional). Así, na propia exposición de motivos, se fai constar o seguinte: *“(...) imponse así o cambio dun sistema como o ata agora vixente no noso ordenamento xurídico, no que predomina a substitución na toma de decisións que afectan ás persoas, por outro baseado no respecto á vontade e ás preferencias da persoa quen, como regra xeral, será a encargada de tomar as súas propias decisións (...)”*. O respecto á vontade das persoas só poderá ter como límite cando esta estea en entredito, si se aprecian signos externos que poden facer inferir dúbidas na capacidade para entender as situacións, analizar os riscos ou os perigos aos que pode estar enfrontándose. Só, cando se dea esa situación, e coa pertinente valoración facultativa, pode ditarse resolución xudicial dirixida á súa protección.

As persoas que se atopan nunha situación de senfogarismo poden presentar necesidades que se denominan “*comúns*” (porque afectan a todas elas) ou necesidades “*específicas*” que dependen xa da realidade de cada unha das persoas. A modo ilustrativo e tal como recolle a *Estratexia para persoas sen fogar de Castela La Mancha 2025-2030*, contéplanse como necesidades as seguintes:

Tomando como base esas necesidades e recollendo principios que deben inspirar a intervención social, pódense formular os seguintes obxectivos:

Intervención centrada na persoa

Coordinación e traballo en rede

Transparencia

Detección
temperá

Atención
integral

Rede de
recursos

Obxectivos xerais:

- ☞ Minguar o número de persoas en situación de senfogarismo en Compostela, ofertando alternativas individualizadas baseadas nun estudo previo de necesidades.
- ☞ Mellorar a calidade de vida das persoas en situación de senfogarismo, contribuíndo á cobertura das súas necesidades básicas e deseñando itinerarios de inclusión social que favorezan a pertenza ao contorno comunitario.

Obxectivos específicos:

- ☞ Establecer unha estratexia de intervención en rede entre os diferentes servizos públicos e entidades de iniciativa social que interveñen coas persoas sen fogar, co fin de evitar duplicidade de accións e de rendabilizar, ao máximo, a intervención profesional.

- ☞ Realizar unha detección dos factores de vulnerabilidade social que poden conducir a unha persoa a unha situación de senfogarismo co fin de intervir precozmente para evitala.
- ☞ Garantir a atención ás persoas con risco de perda de vivenda por impago de cotas de hipoteca ou aluguer, mobilizando as prestacións económicas existentes para minguar débedas existentes e orientando cara unha intervención social.
- ☞ Achegar os recursos existentes ás persoas sen fogar, co fin de facilitar medios para a cobertura de necesidades básicas por si mesmos, sen recorrer a actuacións benéfico-asistenciais, senón a aplicación de recursos en clave dereitos.
- ☞ Implementar o enfoque de intervención centrado nas persoas, individualizando a atención en función das súas necesidades e expectativas, e empoderándoas para que sexan elas as protagonistas na tomas de decisións na súa vida e na proposta de cambio.
- ☞ Establecer un proceso de mellora cualitativa dos recursos existentes para a atención de persoas sen fogar no concello de Santiago de Compostela
- ☞ Fomentar a mellora nas habilidades sociais que favorezan a estabilidade persoal.
- ☞ Promover a inclusión e a participación activa das persoas sen fogar na vida comunitaria.
- ☞ Fomentar a autonomía persoal co fin de establecer ou reconstruír o proxecto vital, conforme ao proceso “*acompañado*” na toma de decisións.
- ☞ Implementar unha intervención social adoptando un enfoque de xénero na atención do senfogarismo.
- ☞ Sensibilizar e fomentar o coñecemento da veciñanza sobre o senfogarismo e os dereitos das persoas que se atopan nesta situación.
- ☞ Transparentar a intervención municipal sobre o senfogarismo, co fin de que a veciñanza poida coñecer a labor técnica e os recursos investidos para afrontar esta situación de exclusión social.

V.- LIÑAS ESTRATÉXICAS E MEDIDAS.

Liña de acción 1: Coordinación e traballo en rede.

1.1.- Contido: A coordinación interinstitucional é un elemento clave na intervención coas persoas sen fogar, xa que as persoas inmersas nesta grave situación de exclusión social presentan necesidades complexas e interconectadas que non poden ser abordadas dende un só

ámbito. A coordinación e o traballo en rede constitúense en ferramenta clave polos seguintes motivos:

- ☞ **Enfoque integral das necesidades:** As persoas sen fogar adoitan estar afectadas por múltiples problemas ou dificultades: falta de vivenda, desemprego, enfermidades orgánicas ou mentais, conductas adictivas, deterioro nas habilidades sociais, ruptura familiar, traxectoria vital disfuncional, entre outros. A coordinación entre servizos sociais, de emerxencia, sanitarios, laborais, de vivenda e do tecido social permite ofrecer unha resposta global e coherente, evitando solucións parciais que non resolven o problema de fondo.
- ☞ **Evita duplicidades e mellora a eficiencia:** Cando diferentes institucións (administración local, autonómica, servizos de saúde, servizos de emerxencia, ONG, etc.) traballan de maneira coordinada, optimizan intervencións e isto tradúcese en maior eficacia na atención e mellor aproveitamento dos recursos públicos e privados.
- ☞ **Facilita itinerarios personalizados de inclusión:** A coordinación fai posible crear itinerarios individualizados, nos que cada persoa recibe acompañamento, pasando de situacións de urxencia (aloxamento temporal, comida, hixiene) a fases de reintegración social e laboral. A existencia de protocolos comúns e comunicación fluída entre institucións garante que non haxa interrupcións no proceso de inserción.
- ☞ **Fortalece o traballo en rede e a corresponsabilidade:** A intervención coas persoas sen fogar require un compromiso conxunto de todas as entidades implicadas. A coordinación fomenta o traballo en rede, onde cada institución achega a súa especialización (por exemplo: saúde mental, orientación laboral, vivenda social, etc.), asumindo responsabilidades compartidas no proceso de inclusión.
- ☞ **Mellora o seguimento e a avaliación dos casos:** Cando existe un sistema coordinado, pódese compartir información relevante, establecer indicadores comúns e avaliar mellor o impacto das intervencións. Isto facilita a detección de carencias no sistema e a mellora continua dos programas.

En definitiva, a coordinación interinstitucional é fundamental para garantir unha resposta eficaz, integral e sostible ao fenómeno do senfogarismo. Sen ela, as intervencións tenden a ser

fragmentadas, asistenciais e pouco duradeiras; con ela, poden converterse en procesos reais de inclusión social e dignificación da persoa.

1.2.- Obxectivos:

- ☞ Establecer unha estratexia de intervención en rede entre os diferentes servizos públicos e entidades de iniciativa social que interveñen coas persoas sen fogar, co fin de evitar duplicidade de accións e de rendabilizar, ao máximo, a intervención profesional.

1.3.- Medidas a implementar:

- ☞ *Medida 1:* Convocatoria de xuntanzas técnicas entre os profesionais dos Servizos Sociais Comunitarios Específicos do concello de Santiago de Compostela (programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar) e o persoal técnico das diferentes entidades de iniciativa social que están a intervir en cada caso. Coa finalidade de garantir o cumprimento do recollido tanto na Lei 13/2008, de 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia e na Lei Orgánica 3/2018, de 5 de decembro, de protección de datos persoais e garantía dos dereitos dixitais, o persoal técnico presente en cada xuntanza debe ser o que estea relacionado directamente cos casos a abordar, co obxecto de facer real e efectivo o dereito de intimidade persoal pero conxugando ao mesmo tempo os principios de “*coordinación e transversalidade*” recollidos no artigo 4 da mencionada Lei 13/2008, de 3 de decembro.

Liña de acción 2: Prevención do senfogarismo.

2.1.- Contido: Previr os factores que poden levar unha persoa a estar sen fogar é fundamental para protexer a súa dignidade, saúde e benestar, evitando problemas físicos, mentais e sociais derivados da falta de vivenda, unido a outros factores de vulnerabilidade. Ademais, a prevención resulta máis eficaz e menos custosa que a intervención posterior, fortalece a cohesión social, garante oportunidades de inclusión laboral e educativa, e cumpre cos dereitos humanos recoñecidos internacionalmente, promovendo unha sociedade máis xusta e solidaria.

A prevención do senfogarismo comprende tanto medidas para evitar que unha persoa chegue a estar sen fogar, como accións para impedir que unha situación de sen fogar se cronifique no

tempo. No primeiro caso, céntrase en identificar factores de risco como problemas económicos, desafiuzamentos, desemprego ou vulnerabilidade social, ofrecendo apoio financeiro, apoio na busca de vivenda e orientación social. No segundo, trabállase para manter o acompañamento, facilitar recursos de reinserción laboral e social, garantir atención sanitaria e psicolóxica, e promover a autonomía, asegurando que as persoas en situación de sen fogar poidan recuperar un fogar estable e integrarse plenamente na sociedade.

2.2.- Obxectivos:

- ☞ Realizar unha detección dos factores de vulnerabilidade social que poden conducir a unha persoa a unha situación de senfogarismo co fin de intervir precozmente para evitala.
- ☞ Garantir a atención ás persoas con risco de perda de vivenda por impago de cotas de hipoteca ou aluguer, mobilizando as prestacións económicas existentes para minguar débedas existentes e orientando cara unha intervención social.

2.3.- Medidas a implementar:

- ☞ *Medida 2:* Detección de casos de risco de desafiuzamento a través dos diferentes Puntos de atención de Servizos Sociais Comunitarios e do servizo municipal de educación e apoio familiar.
- ☞ *Medida 3:* Xestión de recursos autonómicos coa finalidade de mellorar a situación económica da persoa/familiar e evitar desafiuzamento: Axuda de inclusión social para sufragar débedas por impago de vivenda, bono alugueiro, entre outros.
- ☞ *Medida 4:* Xestión de recurso municipal específico, subsidiario e mesmo complementario, de prestación de rescate social para cobertura de necesidades básicas e/ou de habitabilidade e pobreza enerxética (mais información en ANEXO I).
- ☞ *Medida 5:* Elaboración de informes de vulnerabilidade requiridos dende instancias xudiciais para aqueles casos nos que concorren factores de exclusión ou de vulnerabilidade social, co fin de permitir unha ampliación temporal que se encamiñe e dirixa á busca alternativa de vivenda, coa pertinente orientación do servizo municipal de educación e apoio familiar.

Liña de acción 3: Concreción de dereitos.

3.1.- Contido: A regularización administrativa é un dos piares fundamentais na intervención social coas persoas sen fogar, xa que permite garantir o acceso a dereitos básicos e iniciar un proceso real de inclusión social. Sen documentación nin inscricións oficiais, as persoas afectadas por estes factores de exclusión social quedan nunha situación de invisibilidade administrativa, o que limita gravemente a súa autonomía e as posibilidades de mellora da súa situación. Existen trámites necesarios para o inicio de calquera intervención social:

a) *Empadramento* (ver anexo II): é o primeiro paso esencial para o recoñecemento dos dereitos cidadáns porque:

- ☞ Permite acreditar a residencia nun municipio, requisito para acceder á maioría dos recursos.
- ☞ É necesario para solicitar a tarxeta sanitaria, prestacións sociais ou para acceder a programas de vivenda.
- ☞ Serve tamén como instrumento de visibilización, xa que as persoas sen fogar pasan a constar nas estatísticas municipais.

b) *Tarxeta sanitaria*: O acceso á sanidade pública require estar empadroadado, aínda que existen vías excepcionais en casos de urxencia. A regularización da asistencia sanitaria é de máxima importancia porque:

- ☞ Garantiza o acceso á atención médica continuada, á medicación e á prevención sanitaria.
- ☞ É clave para detectar e tratar problemas frecuentes entre as persoas sen fogar, como enfermidades crónicas, conductas adictivas ou trastornos mentais.

c) *Inscrición no SEPE (Servizo Público de Emprego Estatal)*: A inscrición como demandante de emprego é outro paso fundamental na inclusión social.

- ☞ Permite acceder a formación profesional, ofertas de traballo, programas de inserción laboral e prestacións por desemprego.
- ☞ Facilita o desenvolvemento dun proxecto de vida autónomo a medio prazo.

- ☞ Serve tamén como vía para o recoñecemento institucional da persoa e o seu dereito a participar no mercado laboral.

d) *Outras xestións complementarias:*

- ☞ *Obtención ou renovación do DNI/NIE:* indispensable para calquera trámite.
- ☞ *Número da Seguridade Social:* necesario para traballar ou recibir prestacións.
- ☞ *Acceso a prestacións sociais:* RISGA, Ingreso Mínimo Vital, bolsas de formación, prestacións da Ordenanza de garantía básica cidadá, etc.
- ☞ *Regularización de situacións administrativas complexas:* no caso de persoas migrantes, a documentación é clave para iniciar un proceso de arraigo social ou laboral.

Polo tanto, a regularización administrativa é de máxima importancia para o punto de inicio de calquera itinerario de inclusión social porque recoñece á persoa como suxeito de dereitos, non só como beneficiaria de “axuda”, permite o acceso real aos recursos públicos (sanidade, vivenda, emprego, educación), fomenta a autonomía persoal e a participación cidadá, facilita o seguimento profesional e a coordinación entre servizos e contribúe, dalgún xeito, a romper o círculo da exclusión social.

A intervención social coas persoas sen fogar non pode limitarse á mera cobertura das necesidades básicas (alimentación, abrigo, aloxamento). Sen regularización administrativa, non hai inclusión posible. Por iso, o acompañamento nos trámites de empadramento, tarxeta sanitaria, inscrición no SEPE e outros é un eixo estratéxico do traballo social, que transforma a vulnerabilidade en oportunidade de inclusión.

A título informativo indicar que dende o ano 2016 e dando cumprimento á lexislación vixente, persoas en situación de senfogarismo que se incorporan a un itinerario de inclusión social se están a empadrear nas dependencias dos Servizos Sociais Comunitarios. Dende esa data, un total de 417 persoas precisaron dunha actuación administrativa deste tipo, causando baixa un total de 162 por diferentes motivos. Vexamos a casuística:

Persoas empadroadas nos Servizos Sociais Comunitarios	Nº	% V
Persoas que figuran empadroadas na sede dos Servizos Sociais Comunitarios	255	61,15%
Baixa por defunción	18	4,32%
Baixa por inclusión indebida	12	2,88%
Baixa por cambio de residencia a outro municipio	118	28,30%
Baixa por caducidade	14	3,36%
Totais	417	100,00%

Fonte: Datos Padrón municipal de habitantes, análise realizada dende a Sección de Servizos Sociais Comunitarios Básicos, a 20 de outubro de 2025

Como se pode observar na táboa anterior das 162 persoas que causaron baixa no Padrón municipal do concello de Santiago de Compostela, 18 delas foi por falecemento (o que equivale a dicir o 11,11 % das baixas), 12 delas foron por inclusión indebida (7,41 % das baixas), 14 por baixa por caducidade (esta casuística afecta a persoas estranxeiras que debían de realización renovación padronal e que non o fixeron; 8,64 % das baixas) e 118 persoas causan baixa porque cambian de residencia a outro municipio (o que supón baixa no Padrón de Santiago de Compostela e alta noutro concello; 72,84 % das baixas).

Por outra banda, das 255 persoas que figuran empadroadas na sede dos Servizos Sociais Comunitarios, moitas delas xa teñen alternativa residencial, pero por motivos diferentes non poden empadroarse no lugar onde se atopan residindo, por iso se manteñen en Isaac Díaz Pardo. Tamén existen outras persoas que non manteñen unha residencia estable en Santiago de Compostela, pasando determinados períodos aquí e outros, fora do termo municipal; pese a esa “non estabilidade”, estase a manter o empadramento nesta cidade.

3.2.- Obxectivos:

- ☞ Promover a inclusión e a participación activa das persoas sen fogar na vida comunitaria.

3.3.- Medidas a implementar:

- ☞ *Medida 6:* Analizar as situacións administrativas de cada persoa que se atopa en situación de senfogarismo, co fin de apoialos e acompañalos no proceso de regularización que corresponda.

- ☞ *Medida 7:* Formalizar o empadramento en Santiago de Compostela das persoas en situación de senfogarismo e que incorporen a un itinerario de inclusión social deseñado ou validados dende os Servizos Sociais Comunitarios.
- ☞ *Medida 8:* Realizar un acompañamento para acadar a regularización no sistema sanitario (tarxeta sanitaria, asignación de centro de saúde de referencia, solicitude das pertinentes citas co sistema de saúde, entre outras).
- ☞ *Medida 9:* Realizar un acompañamento para acadar a inscrición no Servizo Público de Emprego (SEPE), de cara a poder incluírse en programas de formación básica ou o trámite das prestacións que procedan, de ser o caso.

Liña de acción 4: Concreción da protección social e atención integral.

- ☞ **4.1.- Contido:** A protección social concrétese garantindo que as persoas sen fogar teñan acceso real e efectivo aos dereitos básicos recollidos na Constitución Española e nas políticas públicas. Isto implica tanto medidas asistenciais inmediatas como estratexias de inclusión a medio e longo prazo. A protección social ten que estar encamiñada a cubrir as necesidades primarias vitais das persoas:
 - ☞ *Aloxamento e abrigo:* acceso a recursos residenciais (albergues, centros de acollida, pisos tutelados ou vivendas de inserción).
 - ☞ *Cobertura das necesidades básicas:* alimentación, hixiene, roupa, atención sanitaria.
 - ☞ *Regularización administrativa:* empadramento, tarxeta sanitaria, inscrición no SEPE, documentación persoal.
 - ☞ *Acceso ás prestacións sociais:* RISGA, Ingreso Mínimo Vital, axudas de emerxencia, subvencións de alugueiro, etc.
 - ☞ *Acompañamento social continuado:* seguimento persoal, orientación laboral e de busca de vivenda, apoio emocional, abordaxe das patoloxías sanitarias (si é o caso)

A atención integral significa abordar a situación da persoa desde todas as súas dimensións, non só a falta de vivenda. Supón un enfoque global, personalizado e coordinado entre diferentes profesionais e institucións. Polo tanto, este enfoque de intervención (básico e único para o sistema dos Servizos Sociais Comunitarios) debe adoptar os seguintes principios:

- ☞ *Persoa no centro*: recoñecer á persoa como suxeito de dereitos, con historia, capacidades e potencialidades.
- ☞ *Intervención multidisciplinar*: colaboración entre traballadores sociais, psicólogos, educadores, profesionais sanitarios e orientadores laborais.
- ☞ *Coordinación institucional*: entre servizos municipais, ONGs, administración autonómica e entidades privadas.
- ☞ *Proceso continuo*: acompañamento estable no tempo, adaptado ás fases de cambio e ás necesidades individuais.
- ☞ *Atención ás diferentes esferas*: física, mental, social, laboral, administrativa e habitacional.

Este modelo de intervención ten como obxectivo permanente e último o de promover a inclusión social plena, é dicir, que a persoa poida vivir de maneira autónoma, con rede social e acceso aos dereitos fundamentais.

A intervención con persoas sen fogar debe combinar recursos materiais, técnicos e humanos. Estes pódense agrupar en catro grandes áreas:

a).- *Atención personalizada por persoal técnico do propio departamento de Servizos Sociais Comunitarios*; débese manter o principio de “*responsabilidade pública*” na intervención cun dos colectivos nos que mais factores de exclusión social concorren.

A responsabilidade pública na intervención coas persoas sen fogar refírese á obriga que teñen as administracións de garantir a protección social, a igualdade de oportunidades e o acceso aos dereitos fundamentais destas persoas. Non se trata dunha cuestión de caridade ou boa vontade, senón dun deber legal e ético baseado nos principios da xustiza social e da dignidade humana. As persoas sen fogar son cidadáns con dereitos recoñecidos, e os poderes públicos deben actuar para evitar que permanezan en situacións de exclusión e vulnerabilidade. Esta responsabilidade atópase avalada por diferentes marcos normativos. A Constitución Española, nos seus artigos

9.2 e 41, obriga aos poderes públicos a promover as condicións necesarias para que a igualdade sexa real e efectiva, e a manter un sistema público de servizos sociais e protección social. Do mesmo xeito, a Lei de Servizos Sociais de Galicia (Lei 13/2008) reconece o dereito das persoas a recibir apoio en situacións de exclusión e establece o deber das administracións de ofrecer unha atención integral e coordinada. A responsabilidade pública concrétese a diferentes niveis administrativos.

Entre as funcións clave da responsabilidade pública destacan a detección e prevención das situacións de risco, a atención inmediata a través de recursos de urxencia, o acompañamento social personalizado e a coordinación institucional entre servizos sociais, sanitarios, de emprego e vivenda. Tamén é fundamental a sensibilización social, coa finalidade de reducir o estigma e fomentar unha visión baseada na solidariedade e no respecto aos dereitos humanos.

En definitiva, a responsabilidade pública na intervención coas persoas sen fogar implica un compromiso firme das institucións para garantir non só a cobertura das necesidades básicas, senón tamén a inclusión social, o acceso á vivenda e a participación cidadá. É necesario avanzar cara a políticas públicas estables e coordinadas que aborden as causas estruturais da exclusión e promovan itinerarios de inserción que permitan ás persoas recuperar a súa autonomía e dignidade.

b) *Recursos de emerxencia*: A existencia de recursos de emerxencia nos concellos é fundamental para garantir unha resposta inmediata e eficaz ante as necesidades das persoas sen fogar. Estes recursos constitúen a primeira porta de entrada ao sistema de protección social e permiten ofrecer unha atención básica que evite riscos graves para a saúde, a seguridade e a vida das persoas que se atopan en situación de exclusión residencial. Sen esta cobertura inicial, moitas persoas quedarían completamente desprotexidas e fóra de calquera itinerario de inclusión.

Os recursos de emerxencia inclúen albergues e centros de acollida, servizos de hixiene e lavandería, comedores sociais, puntos de atención de urxencia social e equipos de rúa que realizan labores de detección e acompañamento. Estes servizos permiten atender necesidades inmediatas como o descanso, a alimentación, a hixiene e a seguridade persoal. Ademais, ofrecen un espazo de contacto co sistema público, onde os profesionais poden comezar un proceso de avaliación e derivación cara a outros recursos máis estables.

É importante subliñar que a intervención dende os recursos de emerxencia non debe limitarse a “*dar un teito por unha noite*”, senón que debe estar enmarcada nun proceso integral de inclusión. Estes servizos deben facilitar o acceso a atención sanitaria, orientación social, tramitación administrativa (empadramento, documentación, tarxeta sanitaria) e programas de inserción laboral ou formativa. Así, os recursos de emerxencia funcionan como primeiro chanzo dun itinerario de inclusión social, que vai máis alá da resposta asistencial.

A responsabilidade dos concellos é esencial neste ámbito, xa que son a administración máis próxima á veciñanza e coñecen mellor a realidade local. Dispoñer de recursos propios permite unha intervención máis rápida, flexible e adaptada ás necesidades concretas da poboación sen fogar. Ademais, facilita a coordinación cos servizos sociais municipais, coas entidades sociais e cos dispositivos sanitarios e de emprego. Os concellos, ao contar con recursos propios de emerxencia, poden tamén actuar de maneira preventiva ante situacións de risco, evitando que a exclusión se cronifique.

En conclusión, a dispoñibilidade de recursos de emerxencia nos concellos é un elemento clave da responsabilidade pública e da cohesión social. Estes servizos non só salvan vidas e atenúan as urxencias sociais, senón que tamén abren a porta a procesos de acompañamento, recuperación e inclusión. Apostar por unha rede municipal sólida e ben coordinada de recursos de emerxencia significa avanzar cara a unha sociedade máis xusta, igualitaria e comprometida cos dereitos das persoas máis vulnerables.

c).- *Recursos de media estancia*: Este tipo de recursos constitúen un elemento esencial na intervención coas persoas sen fogar, xa que representan o paso intermedio entre a atención de emerxencia e a plena inclusión social. Mentres os dispositivos de urxencia cobren as necesidades máis inmediatas (abrigo, alimentación e seguridade), os recursos de media estancia permiten traballar con máis tempo e estabilidade aspectos fundamentais para a recuperación persoal e social das persoas.

Nestes recursos, as persoas dispoñen dun aloxamento temporal pero estable, no que poden permanecer durante semanas ou meses, dependendo da súa situación. Isto permite crear un espazo seguro e estruturado no que é posible desenvolver un itinerario de inserción personalizado. A estabilidade que ofrece un recurso de media estancia favorece a adquisición de

hábitos de convivencia, de hixiene e de responsabilidade, ademais de facilitar o acceso a programas de formación, orientación laboral e apoio psicolóxico.

A importancia destes recursos reside tamén en que permiten realizar unha intervención máis profunda e integral. Os profesionais —de Traballo Social, de Educacións Social, de Psicoloxía, de Integración Social ou de orientación laboral— poden coñecer mellor as causas da exclusión, establecer obxectivos concretos e acompañar a persoa no seu proceso de cambio. A atención non se limita á cobertura das necesidades básicas, senón que se orienta á recuperación da autonomía persoal, á mellora da autoestima e á reconstrución das relacións sociais.

Os recursos de media estancia tamén funcionan como ponte cara á vivenda estable ou cara a inclusión social na comunidade, ben sexa a través de pisos tutelados, vivendas de inserción ou programas de alugueiro social. Neste sentido, contribúen a evitar o círculo de retorno á rúa e a consolidar procesos de inclusión máis duradeiros. Ademais, permiten avaliar o grao de autonomía da persoa antes de acceder a recursos de longa duración ou vivendas independentes.

En liñas xerais, pódese afirmar que os recursos de media estancia son unha peza clave dentro da rede de atención ás persoas sen fogar. Ofrecen tempo, acompañamento e estabilidade, tres condicións imprescindibles para que a intervención sexa efectiva. Grazas a eles, é posible pasar dunha resposta asistencial a unha resposta de inclusión real, baseada na recuperación da autonomía, a dignidade e a participación social.

d).- *Recursos de inclusión social*: A importancia dos recursos de inclusión social na intervención coas persoas sen fogar radica en que permiten ofrecer unha atención integral ás súas necesidades básicas e garantir a súa dignidade. Espazos como aloxamentos temporais, comedores sociais, centros de día ou programas de inserción laboral proporcionan alimento, hixiene e refuxio, servindo tamén como punto de partida para abordar cuestións máis complexas, como a saúde mental, as adiccións ou a reinserción social e laboral.

Dispor dun espazo estable e seguro é clave para que as persoas sen fogar poidan recuperar rutinas, mellorar o descanso e manter un equilibrio emocional. Esta estabilidade permite que as persoas avanza nos seus procesos de cambio persoal, xa que sen seguridade material resulta moi difícil afrontar outras dimensións da súa vida.

Outro aspecto fundamental é a inserción laboral e a formación. Moitos recursos de inclusión social inclúen obradoiros ocupacionais, programas de emprego ou formación profesional, que contribúen a mellorar as competencias persoais e profesionais das persoas, facilitando o acceso ao mercado laboral e, en consecuencia, o seu proceso de saída da exclusión.

Ademais, estes recursos permiten establecer unha rede de apoio e acompañamento que combate o illamento e favorece o fortalecemento de vínculos de confianza entre as persoas e os profesionais. A través destes programas foméntase a participación comunitaria e o apoio mutuo, factores fundamentais para a recuperación e a integración social.

Os equipos interdisciplinares que xestionan estes recursos (traballadores sociais, educadores, psicólogos, entre outros) abordan as situacións das persoas sen fogar desde unha perspectiva preventiva e rehabilitadora. Isto facilita a identificación de riscos antes de que se agraven e o acceso a recursos sanitarios e de saúde mental.

Finalmente, os recursos de inclusión social teñen un valor tamén a nivel social e cidadán, xa que lembran que a vivenda, o traballo e a participación social son dereitos fundamentais. Contribúen a reducir o estigma asociado ás persoas sen fogar e fomentan unha sociedade máis xusta e solidaria. En resumo, estes recursos non son só axuda material, senón ferramentas de transformación social que permiten ás persoas reconstruír o seu proxecto de vida e recuperar o exercicio pleno da súa cidadanía.

A protección social das persoas sen fogar debe entenderse como un dereito humano fundamental, non como unha asistencia puntual. A atención integral garante que a intervención non se limite a cubrir necesidades básicas, senón que procure a autonomía, dignidade e participación social da persoa. E para iso é necesario un conxunto coordinado de recursos habitacionais, sanitarios, laborais, administrativos e sociais, articulados mediante un itinerario de inclusión personalizado.

e).- O firme apoio do sistema sanitario na intervención global coas persoas sen fogar:

O sistema sanitario desempeña un papel esencial na intervención integral coas persoas sen fogar, xa que a saúde é un dos ámbitos máis afectados pola súa traxectoria vital. Vivir na rúa implica exposición constante a condicións climáticas adversas, falta de hixiene, malas pautas

alimenticias e altos niveis de estrés, o que deriva en múltiples enfermidades orgánicas e mentais. Por iso, o acceso á atención sanitaria debe ser un dos piares fundamentais das políticas públicas dirixidas a este colectivo.

Un dos principais obxectivos do sistema sanitario debe ser garantir o acceso universal e efectivo aos servizos de saúde, independentemente da situación administrativa ou de residencia das persoas. Moitas persoas sen fogar atopan dificultades para empadroarse ou conseguir tarxeta sanitaria, o que lles impide recibir atención médica regular. Resulta imprescindible que os concellos e os servizos de saúde colaboren para eliminar estas barreiras burocráticas e asegurar unha atención continua e digna.

O sistema sanitario tamén debe apostar por equipos de intervención comunitaria, formados por profesionais de enfermaría, medicina, traballo social e saúde mental, que realicen un seguimento activo das persoas sen fogar nos espazos onde viven. Estes equipos poden ofrecer atención de proximidade, vacinacións, control de enfermidades crónicas, distribución de material hixiénico e derivación a outros servizos sociais. A atención na rúa ou en centros de acollida permite detectar problemas de saúde antes de que se agraven e evita o uso excesivo e ineficiente dos servizos de urxencias.

A saúde mental² merece unha mención especial, xa que moitas persoas sen fogar padecen trastornos mentais non tratados ou agravados pola súa situación. O sistema sanitario debe integrar programas específicos de saúde mental e de condutas adictivas, coordinados cos servizos sociais e as entidades do terceiro sector. A intervención debe ser flexible, personalizada e centrada na persoa, ofrecendo apoio terapéutico, medicación e acompañamento psicosocial.

O Decreto 389/1994, do 15 de decembro, polo que se regula a saúde mental en Galicia, representa un fito fundamental na organización da atención psiquiátrica dentro do sistema público galego. A súa aprobación insírese no contexto da reforma psiquiátrica española, iniciada na década de 1980 coa promulgación da Lei Xeral de Sanidade (Lei 14/1986), que proclamou a necesidade de superar o mero modelo asistencial centrado nos hospitais psiquiátricos tradicionais. O obxectivo principal desta norma galega é consolidar un modelo de atención

² Recóllese así a aportación realizada no seu día ao anterior borrador de plan de intervención no senfogarismo de Compostela realizada pola Asociación Galega de Saúde Mental - AEN

comunitaria e integral, que garanta o dereito á saúde mental dende unha perspectiva humana, social e non exclusivamente médica.

O decreto establece como principio esencial que a atención á saúde mental debe poñer sempre a énfase na **atención na comunidade e para a comunidade**, superando os criterios que centran a intervención nos hospitais. Este enunciado legal non é meramente declarativo, senón que ten consecuencias organizativas directas: implica que os recursos, os profesionais e as estratexias de actuación deben orientarse cara á prevención, a rehabilitación e a inclusión social das persoas con enfermidade mental, desenvolvendo a súa vida no seu propio contorno e mantendo os seus vínculos familiares e sociais. Deste xeito, o modelo comunitario substitúe o antigo paradigma de atención, que separaba e illaba aos pacientes en institucións afastadas da sociedade.

Neste marco, o Decreto 389/1994 dispón que as unidades de saúde mental comunitaria (en adiante, USM) serán o dispositivo básico sobre o que se asentarán todas as accións de saúde mental. Esta previsión normativa é de especial relevancia, pois determina que a planificación e execución da política sanitaria neste ámbito debe xirar arredor destas unidades. As USM concíbense como equipos multidisciplinares, integrados por profesionais de diferentes ámbitos (psiquiatría, psicoloxía, enfermaría, traballo social, terapia ocupacional, entre outros), cuxa función é ofrecer unha atención integral, coordinada e continuada ás persoas usuarias, tanto na vertente clínica como social e familiar. O seu carácter comunitario e interdisciplinar debe garantir unha resposta máis próxima, humana e adaptada ás necesidades reais das persoas con trastornos mentais.

Porén, a aplicación práctica deste modelo non sempre respectou os principios legais establecidos. En moitas ocasións, observouse unha deriva cara a un modelo máis hospitalario e medicalizado, no que as consultas externas e os servizos especializados de hospitalización seguen a ter un protagonismo excesivo. Segundo diversas análises, parece que o papel central das unidades de saúde mental comunitaria quedou diluído, substituído na práctica por dispositivos máis próximos ao ámbito hospitalario. Isto supón un desvío do mandato legal contido no Decreto 389/1994, que establece con claridade a prioridade da atención comunitaria sobre a asistencial puramente hospitalaria.

Neste contexto, tamén se detecta a tendencia a delegar certas funcións propias das unidades de saúde mental en entidades do terceiro sector. Se ben é certo que estas entidades xogan un papel importante de colaboración e apoio complementario —especialmente en programas de rehabilitación psicosocial, acompañamento e sensibilización—, legalmente non poden substituír

nin asumir as competencias públicas que o decreto atribúe ás USM. A externalización parcial destas funcións provoca que se perda a visión integral e interdisciplinar que caracteriza o modelo legalmente establecido, e pode xerar desigualdades no acceso á atención.

Outra das críticas formuladas é que, nalgúns protocolos elaborados polas EOXI (Estruturas Organizativas de Xestión Integrada) do Servizo Galego de Saúde, nin sequera se menciona expresamente a existencia das Unidades de Saúde Mental Comunitaria, aparecendo no seu lugar referencias xenéricas a “*consultas externas*”. Este feito non é menor, xa que supón obviar a orientación comunitaria e interdisciplinar que a norma quixo consolidar. Mentres as consultas externas se centran nunha atención máis clínica e puntual, as USM teñen unha función moito máis ampla: coordinar a intervención sanitaria e social, promover a prevención, garantir a continuidade asistencial e favorecer a reinserción social das persoas con enfermidade mental.

Dende un punto de vista legal, esta situación implica que non se está cumprindo plenamente o espírito nin a letra do Decreto 389/1994, xa que as disposicións normativas son de obrigado cumprimento para a Administración sanitaria galega. O sistema sanitario ten a obriga de desenvolver e manter unha rede de saúde mental asentada nas unidades comunitarias, con equipos profesionais estábeis, recursos suficientes e coordinación co resto de dispositivos sociosanitarios e de benestar. A súa ausencia ou funcionamento parcial non pode ser substituído por acordos puntuais con entidades alleas, nin por dispositivos exclusivamente hospitalarios.

Os informes e comunicacións dirixidos á Xerencia da EOXI —como os mencionados na aportación realizada en febreiro do 2019 pola Asociación Galega de Saúde Mental —(AEN)— sinalan que, aínda que o protocolo oficial recoñece as limitacións actuais, non achega respostas estruturais nin efectivas para corrixilas. A falta de resposta administrativa ás demandas presentadas demostra unha certa inercia institucional que impide avanzar cara ao modelo comunitario previsto pola norma. Polo tanto, pódese concluír que, malia existir un marco legal claro e avanzado, a súa aplicación práctica segue pendente de consolidación real, sendo necesario un maior compromiso institucional para que o sistema galego de saúde mental responda de verdade aos principios de universalidade, equidade e atención integral que inspiraron o Decreto 389/1994.

Por último, cómpre lembrar que a labor do sistema sanitario non se limita á atención médica, senón que forma parte dunha estratexia integral de inclusión social. A coordinación entre saúde, servizos sociais e políticas de vivenda é fundamental para romper o círculo da exclusión. A saúde mellora cando existe un fogar, e a estabilidade residencial só é sostible se vai acompañada dun

bo estado físico e mental. Por tanto, o sistema sanitario debe actuar non só como curador, senón tamén como axente de cambio social, promovendo o benestar, a dignidade e a reintegración das persoas sen fogar na comunidade.

4.2.- Obxectivos:

- ☞ Achegar os recursos existentes ás persoas sen fogar, co fin de facilitar medios para a cobertura de necesidades básicas por si mesmos, sen recorrer a actuacións benéfico-asistenciais, senón a aplicación de recursos en clave dereitos.
- ☞ Implementar o enfoque de intervención centrado nas persoas, individualizando a atención en función das súas necesidades e expectativas, e empoderándoas para que sexan elas as protagonistas na tomas de decisións na súa vida e na proposta de cambio.
- ☞ Establecer un proceso de mellora cualitativa dos recursos existentes para a atención de persoas sen fogar no concello de Santiago de Compostela
- ☞ Fomentar a mellora nas habilidades sociais que favorezan a estabilidade persoal.
- ☞ Promover a inclusión e a participación activa das persoas sen fogar na vida comunitaria.

4.3.- Medidas a implementar:

- ☞ *Medida 10:* Manter a adicación de dúas profesionais do Traballo Social adicadas en exclusividade ao programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar.
- ☞ *Medida 11:* Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e o albergue Xoan XXIII para a atención de urxencia e de emerxencia.
- ☞ *Medida 12:* Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e a Cociña Económica de Santiago de Compostela para garantir a cobertura da necesidade de alimentación das persoas sen fogar.
- ☞ *Medida 13:* Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e a Cruz Vermella para a implementación do programa de atención ás persoas sen fogar e o proxecto de pensións, reforzando incluso a dotación para este último recurso.
- ☞ *Medida 14:* Manter a implementación do servizo municipal de urxencias sociais (SEMUS Compostela), na actualidade xestionado a través dun convenio de colaboración entre a Cruz Vermella e o concello de Santiago de Compostela, coa finalidade de prestar atención inmediata ante supostos de urxencia social (VER anexo III ao plan).

- ☞ *Medida 15:* Manter convenios de colaboración entre o concello de Santiago de Compostela e entidades sociais (Cáritas Diocesana e Cruz Vermella) para sufragar gastos relacionados coa vivenda habitual.
- ☞ *Medida 16:* Posta en marcha do centro municipal de acollida e transición á vida autónoma, recurso específico propio do concello de Santiago de Compostela, que combinará unha xestión indirecta, coa atención propia do persoal municipal, garantindo un traballo coordinado e en rede³.
- ☞ *Medida 17:* Continuar coa implementación das catro vivendas de transición existentes para o traballo coas persoas sen fogar, inmersas en itinerarios de inclusión social, como paso previo á incorporación plena no ámbito comunitario.
- ☞ *Medida 18:* Incorporar ás persoas sen fogar que o precisen en sesións de apoio psicolóxico, que permitan afrontar as súas dificultades para abordar factores estresantes da súa traxectoria vital (ver anexo IV deste plan).
- ☞ *Medida 19:* Incorporar ás persoas sen fogar que teñan recurso de aloxamento (ben sexa vivendas particulares, centro de acollida para a transición da vida autónoma ou vivendas de transición) e que o precisen ao servizo municipal de axuda no fogar (ver anexo V deste plan).
- ☞ *Medida 20:* Apoiar o desenvolvemento das persoas, facilitándolle formación básica, ocupacional e/ou orientación para o emprego, dependendo da etapa na que se atopen no seu itinerario de inclusión social (ver anexo V deste plan).

Liña de acción 5: Establecemento ou restauración de proxectos vitais. Enfoque inclusivo e de promoción da autonomía.

5.1.- Contido: Establecer ou restaurar proxectos vitais na intervención coas persoas sen fogar é un elemento central para favorecer a súa recuperación e reinserción social. Isto refírese a

³ A asociación veciñal “A Xuntanza”, nas aportacións realizadas ao anterior borrador do plan de intervención do senfogarismo, pedía ampliación de información sobre o contido e o funcionamento do centro de acollida para a transición á vida autónoma de Belvís; este recurso institucional non é obxecto único do plan que se está a elaborar e dispón dun programa elaborado especificamente ao respecto.

apoiar ás persoas a reconstruír ou redefinir o seu proxecto de vida, con obxectivos persoais, sociais e laborais que lles permitan recuperar o control sobre a súa existencia. Moitas veces, a situación de exclusión leva a perder referencias e motivacións vitais: a falta de vivenda, o illamento social, os problemas de saúde ou as adiccións poden provocar unha sensación de desorientación e desesperanza. Neste contexto, a intervención social centrada en proxectos vitais proporciona un fío condutor que conecta a atención ás necesidades básicas coa reconstrución da autonomía e o sentido de propósito.

O proceso de establecer ou restaurar proxectos vitais implica identificar metas realistas e significativas para a persoa, apoiándoa en aspectos como a formación, a inserción laboral, o acceso a vivenda e a mellora das relacións sociais. Ademais, fomenta a toma de decisións e a responsabilidade sobre a propia vida, elementos fundamentais para desenvolver autoestima, confianza e resiliencia.

O acceso á vivenda é un dos piares do Estado do Benestar e as administracións públicas teñen a obriga de garantilo a través de medidas eficaces e efectivas que alcancen tamén os colectivos máis fráxiles e vulnerables. O acceso a unha vivenda estable é condición indispensable para poder iniciar un proceso real de recuperación persoal, social e laboral.

As administracións deben dispoñer de parques públicos de vivenda suficientemente amplos e robustos para atender as necesidades habitacionais de diferentes colectivos, incluídas as persoas que están en situación ou risco de exclusión residencial.

As vivendas que se incorporen aos parques públicos poden proceder da rehabilitación de inmobles baleiros, da colaboración con entidades financeiras ou da adquisición de vivendas por parte das administracións. É fundamental que estas vivendas se distribúan por diferentes zonas da cidade, evitando a concentración e favorecendo a convivencia e a integración comunitaria.

O Concello de Santiago de Compostela, a través do servizo de Rehabilitación e Vivenda, puxo en marcha o proceso de rehabilitación de cinco edificios de titularidade municipal na ruela da Caramoniña. Esta actuación permitirá crear polo menos nove vivendas dotacionais no centro da cidade que se destinarán a colectivos específicos, tendo en conta a súa cualificación urbanística como equipamento asistencial.

Tamén se propón a creación dun servizo municipal de acompañamento social personalizado, formado por profesionais de traballo social, psicoloxía e educación social. Este servizo apoiaría as persoas beneficiarias na xestión da vivenda, na mellora das súas habilidades persoais e na

busca de emprego. O obxectivo é que non só dispoñan dun teito, senón tamén dos medios necesarios para manter a súa autonomía e integración social a longo prazo.

Todos estes ámbitos deben ser valorados polas Administracións Públicas competentes e, por suposto, polos servizos con competencia específica no ámbito da vivenda.

Tamén é importante destacar que a intervención centrada en proxectos vitais non se limita a cubrir necesidades inmediatas, senón que busca unha transformación a medio e longo prazo. Axuda ás persoas sen fogar a planificar etapas de vida, visualizar oportunidades e construír redes de apoio que fortalezan a súa inclusión social. En definitiva, establecer ou restaurar proxectos vitais é clave porque ofrece ás persoas sen fogar un sentido de dirección e propósito, promovendo a súa autonomía, a recuperación da autoestima e a integración plena na sociedade.

5.2.- Obxectivos:

- ☞ Fomentar a autonomía persoal co fin de establecer ou reconstruír o proxecto vital, conforme ao proceso “*acompañado*” na toma de decisións.
- ☞ Implementar unha intervención social adoptando un enfoque de xénero na atención do senfogarismo.

5.3.- Medidas:

- ☞ *Medida 21:* Elaborar e implementar itinerarios de inclusión social, que respecten as expectativas das persoas e activen as súas potencialidades; itinerarios que deben abranguer todos os ámbitos da vida da persoa (habilidades sociais, déficits de saúde, condutas aditivas, formación básica, formación para o emprego, actuacións para a busca de vivenda, realización de xestións administrativas básicas, entre outras).
- ☞ *Medida 22:* Ofrecer obradoiros grupais para a mellora das habilidades básicas e sociais, que incidan positivamente no desenvolvemento da vida diaria de xeito autónomo.
- ☞ *Medida 23:* Realizar orientación individualizada e grupal en tarefas básicas para a busca de emprego.
- ☞ *Medida 24:* Apoiar e potenciar, no caso en que sexa posible, a reconexión coas familias de orixe ou rede de apoio seguras.

- ☞ **Medida 25:** Favorecer a participación en actividades comunitarias e a colaboración coas redes comunitarias mais próximas⁴.

Liña de acción 6: Transparencia, sensibilización, loita contra a discriminación e os delitos de odio.

6.1.- Contido: A transparencia, a sensibilización, a loita contra a discriminación e os delitos de odio son elementos fundamentais na intervención coas persoas sen fogar porque permiten construír un marco de respecto, igualdade e protección que favorece a inclusión social e o exercicio pleno da cidadanía.

A *transparencia* nas actuacións e nos programas sociais xera confianza entre as persoas sen fogar e os profesionais, xa que as accións quedan claras e accesibles, evitando confusións ou sensacións de arbitrariedade. Isto facilita que as persoas se impliquen nos proxectos de intervención e comprendan os pasos necesarios para mellorar a súa situación.

A *sensibilización* da sociedade en xeral, e dos propios profesionais en particular, permite combater prexuízos e estigmas asociados á falta de vivenda. A través de campañas informativas, formación e difusión de experiencias reais, increméntase a comprensión das dificultades que afrontan estas persoas e a valoración do seu dereito a unha vida digna.

⁴ Indicar que nas redes comunitarias que están a funcionar na actividade están a participar servizos públicos, entidades de iniciativa social e tecido asociativo, vinculado aos diferentes sistemas de protección e benestar (Servizos Sociais, Saúde, Educación, etc.). Polo tanto, contéplase a suxestión presentada no seu día polo BNG con respecto á participación e ao achegamento desta problemática integral ao ámbito educativo.

Igualmente, recóllese tamén a aportación realizada pola asociación veciñal A Xuntanza, co fin de utilizar como canle de comunicación co concello en materia de senfogarismo as propias redes comunitarias que están a funcionar no municipio, das que forman parte de xeito activo os Servizos Sociais Comunitarios. Igualmente, pódese vincular a realización de actividades, que se consideren de interese, de xeito coordinado entre o programa municipal de apoio á inclusión social e as propias redes comunitarias (accións conxuntas, participativas e de interese público).

A *loita contra a discriminación* é clave para garantir que todas as persoas sen fogar teñan acceso aos mesmos recursos e oportunidades, sen importar xénero, idade, orientación sexual, orixe ou situación socioeconómica. Isto evita exclusións secundarias e fortalece a equidade nas políticas de intervención.

Finalmente, abordar os *delitos de odio* —ataques verbais ou físicos motivados pola situación de vulnerabilidade— é esencial para protexer a integridade física e psicolóxica das persoas sen fogar. A prevención e sanción destes delitos contribúe a crear un ambiente seguro, no que se promove o respecto e a convivencia pacífica.

O que se consegue con estas medidas é múltiple:

- ☞ Incrementar a confianza das persoas sen fogar nos recursos sociais e nos profesionais.
- ☞ Mellorar a súa autoestima e sensación de seguridade.
- ☞ Reducir o estigma social e fomentar a inclusión plena.
- ☞ Garantir igualdade de oportunidades e protección fronte a abusos ou agresións.
- ☞ Crear unha sociedade máis xusta, consciente e solidaria, que recoñece o dereito de todos a vivir con dignidade.

6.2.- Obxectivos:

- ☞ Sensibilizar e fomentar o coñecemento da veciñanza sobre o senfogarismo e os dereitos das persoas que se atopan nesta situación.
- ☞ Transparentar a intervención municipal sobre o senfogarismo, co fin de que a veciñanza poida coñecer a labor técnica e os recursos investidos para afrontar esta situación de exclusión social.

6.3.- Medidas:

- ☞ *Medida 26:* Creación dunha Comisión de Seguimento sobre a intervención municipal coas persoas sen fogar.

A comisión estará presidida pola Concelleira/-o con competencias na materia. Existirá a representación técnica do Departamento de Servizos Sociais, coa asistencia dos profesionais que teñan entre as súas funcións a intervención con este colectivo

poboacional. Igualmente, será convocada unha persoa de cada grupo político presente na corporación, que será nomeado por este.

- ☞ *Medida 27:* Dar a coñecer a intervención que o concello de Santiago de Compostela, a través do departamento municipal de Servizos Sociais, realiza coas persoas en situación de senfogarismo, a través de encontros cos medios de comunicación, accións formativas diversas, elaboración de memorias, entre outros.
- ☞ *Medida 28:* Elaboración de tríptico informativo sobre os recursos municipais existentes en materia de senfogarismo, co fin de dar a coñecer a súa existencia entre a poboación susceptibles de utilizalos.
- ☞ *Medida 29:* Incorporar na web municipal de Servizos Sociais información detallada sobre os recursos e as accións municipais para a intervención social coas persoas sen fogar.
- ☞ *Medida 30:* Deseño e implementación dunha campaña de sensibilización social no contorno comunitario. O senfogarismo é unha das expresións máis visibles da exclusión social e unha realidade que afecta a moitas persoas na nosa contorna. Con frecuencia, as persoas sen fogar sofren non só a falta dun teito, senón tamén a perda de vínculos sociais, a invisibilidade e a estigmatización. Ante esta situación, propóñese unha campaña de sensibilización social, cuxo obxectivo principal sexa promover a empatía, o respecto e a comprensión cara a quen vive nesta situación, ao tempo que se fomenta a implicación activa da veciñanza na construción dunha sociedade máis xusta e inclusiva. Esta campaña pretende desmontar os prexuízos e falsas crenzas que rodean o senfogarismo, amosando que non se trata dunha elección persoal, senón do resultado de múltiples factores estruturais como a falta de vivenda, o desemprego, as rupturas familiares, as traxectorias vitais, os problemas de saúde ou as desigualdades.

En definitiva, o plan estrutúrase en 6 liñas de acción, con 30 medidas operativas:

Liña de acción 1: Coordinación e traballo en rede.

Liña de acción 2: Prevención do senfogarismo.

Liña de acción 3: Concreción de dereitos.

Liña de acción 4: Concreción da protección social e atención integral.

Liña de acción 5: Establecemento ou restauración de proxectos vitais. Enfoque inclusivo e de promoción da autonomía.

Liña de acción 6: Transparencia, sensibilización, loita contra a discriminación e os delitos de odio.

- ✎ **Medida 1:** Convocatoria de xuntanzas técnicas entre os profesionais dos Servizos Sociais Comunitarios Específicos do concello de Santiago de Compostela (programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar) e o persoal técnico das diferentes entidades de iniciativa social que están a intervir en cada caso.
- ✎ **Medida 2:** Detección de casos de risco de desafiuzamento a través dos diferentes Puntos de atención de Servizos Sociais Comunitarios e do servizo municipal de educación e apoio familiar.
- ✎ **Medida 3:** Xestión de recursos autonómicos coa finalidade de mellorar a situación económica da persoa/familiar e evitar desafiuzamento: Axuda de inclusión social para sufragar débedas por impago de vivenda, bono alugueiro, entre outros.
- ✎ **Medida 4:** Xestión de recurso municipal específico, subsidiario e mesmo complementario, de prestación de rescate social.
- ✎ **Medida 5:** Elaboración de informes de vulnerabilidade requiridos dende instancias xudiciais para aqueles casos nos que concorren factores de exclusión ou de

vulnerabilidade social, co fin de permitir unha ampliación temporal que se encamiñe e dirixa á busca alternativa de vivenda, coa pertinente orientación do servizo municipal de educación e apoio familiar.
☞ <i>Medida 6:</i> Analizar as situacións administrativas de cada persoa que se atopa en situación de senfogarismo, co fin de apoialos e acompañalos no proceso de regularización que corresponda.
☞ <i>Medida 7:</i> Formalizar o empadramento en Santiago de Compostela das persoas en situación de senfogarismo e que incorporen a un itinerario de inclusión social deseñado ou validados dende os Servizos Sociais Comunitarios.
☞ <i>Medida 8:</i> Realizar un acompañamento para acadar a regularización no sistema sanitario (tarxeta sanitaria, asignación de centro de saúde de referencia, solicitude das pertinentes citas co sistema de saúde, entre outras).
☞ <i>Medida 9:</i> Realizar un acompañamento para acadar a inscrición no Servizo Público de Emprego (SEPE), de cara a poder incluírse en programas de formación básica ou o trámite das prestacións que procedan, de ser o caso.
☞ <i>Medida 10:</i> Manter a adicación de dúas profesionais do Traballo Social adicadas en exclusividade ao programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar.
☞ <i>Medida 11:</i> Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e o albergue Xoan XXIII para a atención de urxencia e de emerxencia.
☞ <i>Medida 12:</i> Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e a Cociña Económica de Santiago de Compostela para garantir a cobertura da necesidade de alimentación das persoas sen fogar.
☞ <i>Medida 13:</i> Manter convenio de colaboración asinado entre o concello de Santiago de Compostela e a Cruz Vermella para a implementación do programa de atención ás persoas sen fogar e o proxecto de pensións, reforzando incluso a dotación para este último recurso.
☞ <i>Medida 14:</i> Manter a implementación do servizo municipal de urxencias sociais (SEMUS Compostela), na actualidade xestionado a través dun convenio de

colaboración entre a Cruz Vermella e o concello de Santiago de Compostela, coa finalidade de prestar atención inmediata ante supostos de urxencia social.
☞ <i>Medida 15:</i> Manter convenios de colaboración entre o concello de Santiago de Compostela e entidades sociais (Cáritas Diocesana e Cruz Vermella) para sufragar gastos relacionados coa vivenda habitual.
☞ <i>Medida 16:</i> Posta en marcha do centro municipal de acollida e transición á vida autónoma, recurso específico propio do concello de Santiago de Compostela, que combinará unha xestión indirecta, coa atención propia do persoal municipal, garantindo un traballo coordinado e en rede.
☞ <i>Medida 17:</i> Continuar coa implementación das catro vivendas de transición existentes para o traballo coas persoas sen fogar, inmersas en itinerarios de inclusión social, como paso previo á incorporación plena no ámbito comunitario.
☞ <i>Medida 18:</i> Incorporar ás persoas sen fogar que o precisen en sesións de apoio psicolóxico, que permitan afrontar as súas dificultades para abordar factores estresantes da súa traxectoria vital.
☞ <i>Medida 19:</i> Incorporar ás persoas sen fogar que teñan recurso de aloxamento (ben sexa vivendas particulares, centro de acollida para a transición da vida autónoma ou vivendas de transición) e que o precisen ao servizo municipal de axuda no fogar.
☞ <i>Medida 20:</i> Apoiar o desenvolvemento das persoas, facilitándolle formación básica, ocupacional e/ou orientación para o emprego, dependendo da etapa na que se atopen no seu itinerario de inclusión social.
☞ <i>Medida 21:</i> Elaborar e implementar itinerarios de inclusión social, que respecten as expectativas das persoas e activen as súas potencialidades; itinerarios que deben abranguer todos os ámbitos da vida da persoa (habilidades sociais, déficits de saúde, condutas aditivas, formación básica, formación para o emprego, actuacións para a busca de vivenda, realización de xestións administrativas básicas, entre outras).
☞ <i>Medida 22:</i> Ofrecer obradoiros grupais para a mellora das habilidades básicas e sociais, que incidan positivamente no desenvolvemento da vida diaria de xeito autónomo.

☞ <i>Medida 23:</i> Realizar orientación individualizada e grupal en tarefas básicas para a busca de emprego.
☞ <i>Medida 24:</i> Apoiar e potenciar, no caso en que sexa posible, a reconexión coas familias de orixe ou rede de apoio seguras.
☞ <i>Medida 25:</i> Favorecer a participación en actividades comunitarias e a colaboración coas redes comunitarias mais próximas.
☞ <i>Medida 26:</i> Creación dunha Comisión de Seguimento sobre a intervención municipal coas persoas sen fogar.
☞ <i>Medida 27:</i> Dar a coñecer a intervención que o concello de Santiago de Compostela, a través do departamento municipal de Servizos Sociais, realiza coas persoas en situación de senfogarismo, a través de encontros cos medios de comunicación, accións formativas diversas, elaboración de memorias, entre outros.
☞ <i>Medida 28:</i> Elaboración de tríptico informativo sobre os recursos municipais existentes en materia de senfogarismo, co fin de dar a coñecer a súa existencia entre a poboación susceptibles de utilizalos.
☞ <i>Medida 29:</i> Incorporar na web municipal de Servizos Sociais información detallada sobre os recursos e as accións municipais para a intervención social coas persoas sen fogar.
☞ <i>Medida 30:</i> Deseño e implementación dunha campaña de sensibilización social no contorno comunitario.

VI.- ORGANIZACIÓN E COORDINACIÓN.

O plan municipal de atención ao senfogarismo de Compostela enmárcase estruturalmente dentro da Concellaría de Dereitos e Servizos Sociais e a nivel técnico-administrativo, no marco dos Servizos Sociais Comunitarios; trátase dun programa público, básico e esencial, que persegue intervir cun dos colectivos nos que concorre maiores factores de exclusión social, tal como recolle a Lei 10/2013, de 27 de novembro, de inclusión social de Galicia.

A coordinación na intervención coas persoas sen fogar é básica para acadar obxectivos na intervención social, mais complexa que existe nestes intres; esta coordinación refírese ao proceso mediante o cal distintos axentes e institucións (servizos sociais, centros de emerxencia, sanidade, ONGs, corpos de seguridade cidadá, instancias xudiciais, entre outros) traballan xuntos, de forma planificada e organizada, para garantir unha atención integral, continua e adaptada ás necesidades das persoas sen fogar. Non se trata só de ofrecer recursos básicos como aloxamento ou comida, senón de facilitar a inclusión social, a autonomía e a mellora das condicións de vida de cada persoa, coordinando esforzos para evitar duplicidades e cubrir todas as dimensións da exclusión social.

A importancia da coordinación intra e interinstitucional, tal como se mencionou en diferentes apartados desta planificación, radica en varios aspectos:

1. *Atención integral*: Permite que cada persoa reciba apoio en todas as áreas necesarias — vivenda, saúde, formación, emprego, acompañamento social— sen que queden necesidades básicas non atendidas correctamente.
2. *Prevención de exclusión prolongada*: A detección precoz de situacións de vulnerabilidade e a intervención en rede evitan que os problemas se agraven ou se cronifiquen.
3. *Uso eficiente dos recursos*: Ao traballar conxuntamente, os axentes aproveitan mellor os recursos dispoñibles, evitando duplicación de esforzos e garantindo un seguimento máis eficaz.
4. *Continuidade e seguimento*: A coordinación permite acompañamento, incluso cando as persoas abandonan programas temporais, favorecendo unha recuperación estable e sostible.
5. *Colaboración e participación*: Fomenta a implicación activa das persoas usuarias e fortalece as relacións entre administración, terceiro sector e comunidade, o que multiplica o impacto das intervencións.

O obxectivo principal da coordinación é garantir unha atención integral e continua ás persoas sen fogar, adaptándose ás súas necesidades específicas e promovendo a súa inclusión social e mellora das condicións de vida. Entre os obxectivos específicos destacan a detección precoz de situacións de exclusión social, o acceso a recursos básicos como vivenda, alimentación e atención sanitaria, o fomento da autonomía e participación activa das persoas usuarias, e a promoción da colaboración entre institucións públicas, privadas e entidades do terceiro sector.

A coordinación implica a participación de diversos actores. Os Servizos Sociais Comunitarios encárganse de identificar necesidades e realizar seguimento social, mentres que os centros de emerxencia e aloxamento temporal proporcionan atención inmediata, aloxamento e alimentación. O ámbito sanitario debe garantir o acceso a servizos médicos e psicolóxicos, e as áreas de formación traballan en programas de reinserción social e/ou laboral. Ademais, ONGs e entidades do terceiro sector achegan atención específica e acompañamento, mentres que os corpos de seguridade deben de realizar unha labor non coercitiva, senón que favoreza a orde pública e se garanta a convivencia no contorno comunitario, exenta de conflitos; as forzas de seguridade deben actuar en prol da convivencia, con labores de mediación, para a resolución de conflitos que poidan xurdir nun momento dado.

A estratexia de coordinación baséase en cinco liñas principais. Primeiro, realiza un diagnóstico compartido mediante a recollida de datos e identificación de necesidades individuais e colectivas. Despois, establece unha planificación conxunta con obxectivos a curto, medio e longo prazo, identificando recursos dispoñibles e carencias. A distribución de responsabilidades asegura que cada institución ou servizo teña claro o seu papel, desde a implementación de accións, a xestión de recursos, o apoio na realización de trámites e xestións, o acompañamento, o apoio no desenvolvemento de habilidades, a formación ou a atención da súa saúde. A comunicación constante e o rexistro centralizado facilitan o seguimento das intervencións, e finalmente, o proceso inclúe avaliación de resultados e axustes do plan segundo as necesidades cambiantes.

Para apoiar esta coordinación, no ámbito dos Servizos Sociais Comunitarios utilízanse ferramentas e recursos específicos, como software de xestión social para o seguimento de casos: o expediente social único que se está a implementar co aplicativo informático XIESS e que verte información na Historia Social Único Electrónica (HSUE). O expediente social único, recollido na Lei 13/2008, do 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia, é o instrumento que concentra nun só rexistro toda a información sobre as intervencións e servizos prestados a unha persoa usuaria no sistema galego de servizos sociais. Trátase dun expediente social básico, único no ámbito dos servizos sociais comunitarios, que debe ser actualizado cos datos procedentes dos servizos específicos ou especializados, mediante protocolos de retorno da información. O seu obxectivo é garantir a coordinación, continuidade e coherencia da atención social, evitando duplicidades e perdas de información, ao tempo que se asegura a confidencialidade e protección dos datos persoais. A súa xestión electrónica regúlase no Decreto 89/2016, do 30 de xuño, que crea a historia social única electrónica como soporte técnico deste expediente.

En definitiva, a coordinación é clave para que a intervención coas persoas sen fogar sexa eficaz, sustentable e centrada nas persoas, transformando unha atención puntual nun proceso real de inclusión social e de mellora das condicións de vida. É útil ter identificadas as fases que deben existir en calquera protocolo de intervención para a atención ás persoas sen fogar:

1. DETECCIÓN E PRIMEIRA VALORACIÓN

Responsable: Servizos Sociais Comunitarios / Equipos de rúa (pertencente ao SEMUS Compostela)

Accións:

- Identificación de persoas en situación de rúa.
- Recollida de información básica: datos persoais, situación sanitaria, necesidades inmediatas (aloxamento, alimentación, roupa, medicación).
- Avaliación inicial de vulnerabilidade (saúde, idade, violencia, adicións, saúde mental), de risco e de factores de desprotección.

Ferramentas: Ficha de valoración social, cuestionario de necesidades básicas.

2. DERIVACIÓN E COORDINACIÓN INMEDIATA (TRABALLO EN REDE)

Responsable: Servizos Sociais Comunitarios / Equipos de rúa (pertencente ao SEMUS Compostela)

Accións:

- Derivación inmediata a recursos emerxentes se hai risco inminente (albergue, establecementos hosteleiros, centro de acollida para a transición da vida autónoma).
- Comunicación cos equipos sanitarios, psicolóxicos ou de intervención en condutas adictivas segundo necesidades detectadas.
- Notificación a ONGs colaboradoras ou programas especializados.

Ferramentas: Listado actualizado de recursos locais con criterios de ingreso e contacto directo.

3. ELABORACIÓN DO PLAN INDIVIDUALIZADO

Responsable: Traballador/a social xestora do caso, tal como se recolle na Lei 13/2008, do 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia.

Accións:

- Xuntanza con todos os actores implicados (servizos sociais comunitarios, saúde, inclusión social, terceiro sector).
- Definición de obxectivos a curto, medio e longo prazo: aloxamento, participación en actividades grupais, formación en habilidades sociais, formación básica e prelaboral cando proceda, inserción laboral, saúde, apoio psicosocial cando proceda.
- Establecemento de cronograma de intervención e responsabilidades de cada dispositivo de atención social.

Ferramentas: Modelo de plan individualizado con obxectivos alcanzables e non utópicos e prazos definidos.

4. SEGUIMENTO E APOIO CONTINUADO

Responsable: Servizos Sociais Comunitarios + entidades colaboradoras

Accións:

- Visitas periódicas ou chamadas para avaliar a evolución.
- Axustes do plan segundo cambios nas necesidades ou situación persoal.
- Coordinación constante entre servizos: xuntanzas periódicas.

Ferramentas: Rexistro centralizado de casos, reunións de coordinación interinstitucional.

5. AVALIACIÓN E RETROALIMENTACIÓN

Responsable: Servizos Sociais + Dirección de Servizos Comunitarios

Accións:

- Avaliación dos resultados: número de persoas atendidas, mellora en condicións de vida, inserción social, saúde.

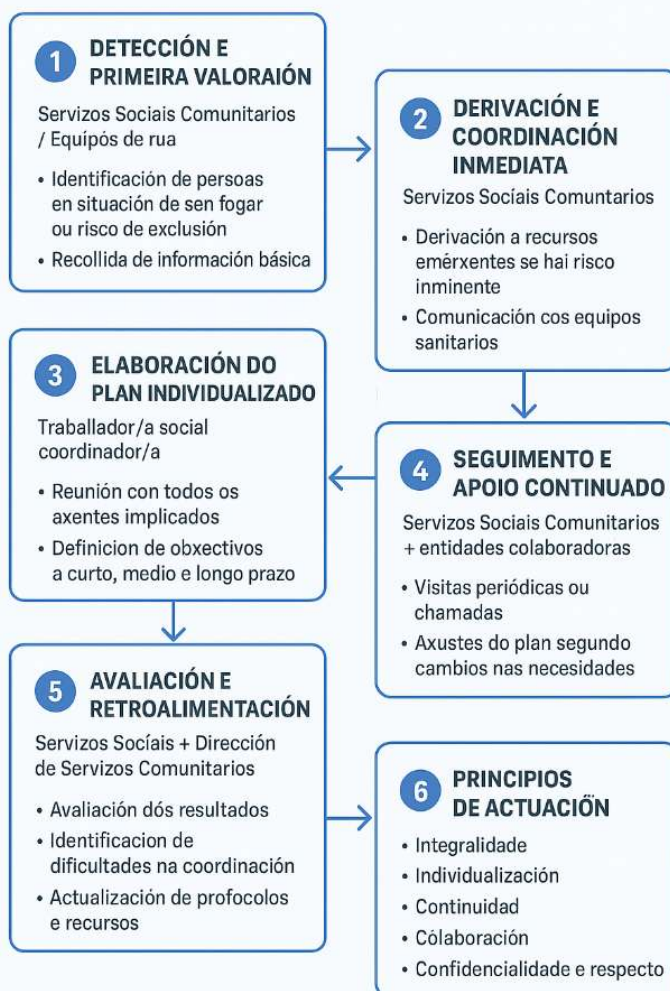
- Identificación de dificultades na coordinación e propostas de mellora.
- Actualización periódica de protocolos e recursos dispoñibles.

Ferramentas: Informes trimestrais ou semestrais, indicadores de desempeño social.

6. PRINCIPIOS DE ACTUACIÓN

1. **Integralidade:** abordar todas as dimensións da exclusión social.
2. **Individualización:** adaptar intervencións ás necesidades de cada persoa.
3. **Continuidade:** manter apoio incluso tras saír de programas temporais.
4. **Colaboración e traballo en rede:** compartir información e responsabilidades entre todos os axentes.
5. **Confidencialidade e respecto:** garantir a dignidade e dereitos da persoa atendida.

PROTOCOLO DE COORDINACIÓN PARA A ATENCIÓN A PERSOAS SEN FOGAR

VII.- PERÍODO DE IMPLEMENTACIÓN DO PLAN.

O presente plan ten un carácter plurianual (4 anos), que abarca dende o ano 2026 ao ano 2030.

VIII.- SEGUIMENTO E AVALIACIÓN⁵.

A avaliación e o seguimento das accións dun plan de intervención coas persoas sen fogar constitúen unha parte esencial do proceso de intervención social, xa que permiten garantir que as actuacións desenvolvidas sexan eficaces, pertinentes e adaptadas ás necesidades reais das persoas atendidas. O seguimento refírese á valoración continua das accións que se están levando a cabo, coa finalidade de comprobar se se realizan conforme ao previsto, identificar posibles dificultades e introducir modificacións cando sexa necesario. Pola súa parte, a avaliación implica unha análise sistemática dos resultados acadados, comparándoos cos obxectivos fixados inicialmente, e pode realizarse de maneira puntual, tanto durante o proceso como ao rematar, para medir o impacto real da intervención.

Os principais obxectivos da avaliación e do seguimento son verificar o grao de cumprimento dos obxectivos do plan, detectar desviacións ou dificultades no proceso, garantir a coherencia entre recursos, accións e resultados, e fomentar a participación da persoa sen fogar no seu propio proceso de mellora (enfoque non meramente asistencialista, senón participativo). Ademais, contribúen a asegurar a coordinación entre os diferentes profesionais e entidades implicadas, así como a facilitar a rendición de contas ante os servizos sociais e outras institucións colaboradoras.

Na avaliación do plan de intervención cómpre analizar diversos elementos. En primeiro lugar, o proceso, que inclúe a execución das accións previstas, a frecuencia dos contactos e o grao de implicación da persoa usuaria. En segundo lugar, os resultados, entendidos como os cambios observables na situación da persoa, por exemplo en materia de aloxamento, saúde, hábitos ou inserción laboral. En terceiro lugar, o impacto, é dicir, a mellora global na calidade de vida e na

⁵ *Incorpórase a aportación realizada pola Asociación veciñal A Xuntanza, co fin de incluír mecanismos e indicadores de Avaliación do contido do presente plan.*

inclusión social. Finalmente, tamén se debe ter en conta a satisfacción tanto da persoa usuaria como dos profesionais implicados.

Para levar a cabo o seguimento e a avaliación, vanse empregar diversas ferramentas e técnicas. Entre elas destacan os rexistros e informes de seguimento, as entrevistas periódicas coa persoa usuaria, as xuntanzas de coordinación con outros servizos e o uso de indicadores cuantitativos e cualitativos, como o número de noites en aloxamento estable, a participación en programas formativos, o nivel de autonomía persoal ou o grao de cumprimento do itinerario individualizado.

Existen distintos tipos de avaliación segundo o momento en que se realicen. A *avaliación inicial* permite establecer o punto de partida e definir obxectivos realistas; a *avaliación continua* serve para introducir axustes durante o proceso; a avaliación final permite valorar os resultados e aprendizaxes; e a avaliación *ex post*, realizada a medio ou longo prazo, comproba a consolidación dos cambios acadados.

A avaliación debe ser un proceso participativo no que a persoa sen fogar teña un papel activo. É importante que poida expresar as súas opinións e expectativas, coñecer os seus avances e dificultades, e participar na redefinición dos obxectivos e das accións do seu itinerario persoal. Esta implicación favorece a corresponsabilidade e a motivación para o cambio.

Finalmente, os resultados do seguimento e da avaliación deben empregarse para reorientar o plan de intervención, mellorar a calidade dos servizos sociais básicos ou específicos, compartir boas prácticas entre profesionais e entidades e elaborar informes técnicos e memorias de actividades. En conxunto, a avaliación e o seguimento non son meros trámites administrativos, senón ferramentas clave para asegurar unha intervención social efectiva, sostible e centrada na persoa.

Área	Indicador	Tipo	Fonte de información	Frecuencia de avaliación	Responsable do seguimento
Aloxamento e estabilidade residencial	Nº de noites en aloxamento estable	Cuantitativo	Rexistros do recurso	Mensual	Traballador/a social de referencia
	Tempo medio de permanencia en recurso habitacional	Cuantitativo	Rexistros internos	Trimestral	Traballador/a social de referencia

Área	Indicador	Tipo	Fonte de información	Frecuencia de avaliación	Responsable do seguimento
	Grao de satisfacción coa aloxamento	Cualitativo	Entrevista coa persoa usuaria	Trimestral	Traballador/a social de referencia
	Percepción de seguridade e confort no lugar onde reside	Cualitativo	Cuestionario de valoración persoal	Semestral	Traballador/a social de referencia
Área laboral e formativa	Nº de accións formativas iniciadas e completadas	Cuantitativo	Informes de formación / entidades colaboradoras	Trimestral	Técnico/a de inclusión
	Inserción laboral (nº de contratos ou días traballados)	Cuantitativo	Informe laboral / SEPE	Trimestral	Técnico/a de inclusión
	Nivel de motivación e implicación na procura de emprego	Cualitativo	Observación directa / entrevista	Trimestral	Técnico/a de inclusión
Saúde física e mental	Nº de citas médicas cumpridas fronte ás programadas	Cuantitativo	Rexistro sanitario / seguimento profesional	Trimestral	Traballador/a social de referencia
	Adherencia a tratamentos médicos ou terapéuticos	Cualitativo	Entrevista / informes médicos	Trimestral	Traballador/a social de referencia
	Percepción de mellora da saúde e benestar emocional	Cualitativo	Autoavaliación da persoa usuaria	Semestral	Traballador/a social de referencia
Relacións persoais e integración social	Participación en actividades comunitarias	Cuantitativo	Rexistros de participación	Trimestral	Traballador/a social de referencia / integrador/-a social
	Nivel de apoio social percibido	Cualitativo	Entrevista / escala de valoración	Semestral	Traballador/a social de referencia / integrador/-a social
	Frecuencia de contacto con familiares ou amigos	Cuantitativo	Entrevista / observación	Trimestral	Traballador/a social de referencia / integrador/-a social
Autonomía persoal e desenvolvemento	Capacidade para xestionar documentación persoal	Cualitativo	Revisión documental	Trimestral	Traballador/a social de referencia / integrador/-a social

Área	Indicador	Tipo	Fonte de información	Frecuencia de avaliación	Responsable do seguimento
	Nivel de autonomía na xestión económica	Cualitativo	Entrevista / rexistros de gastos	Trimestral	Traballador/a social de referencia / integrador/-a social
	Cumprimento das tarefas do itinerario individualizado	Cuantitativo	Ficha de seguimento	Mensual	Traballador/a social de referencia
Área administrativa e profesional	Nº de sesións de seguimento realizadas	Cuantitativo	Rexistros profesionais	Mensual	Traballador/a social de referencia
	Coordinación entre servizos implicados	Cualitativo	Actas de reunións / informes	Trimestral	Traballador/a social de referencia
	Tempo medio de resposta ante incidencias	Cuantitativo	Rexistros de atención	Trimestral	Traballador/a social de referencia
Impacto global	Porcentaxe de persoas que melloran a súa situación residencial	Cuantitativo	Base de datos do programa	Anual	Traballador/a social de referencia // xefatura de sección de Servizos Sociais Comunitarios
	Nivel de satisfacción global coa intervención	Cualitativo	Enquisa de satisfacción	Anual	Traballador/a social de referencia // xefatura de sección de Servizos Sociais Comunitarios
	Grado de cumprimento dos obxectivos do plan	Cuantitativo	Avaliación final	Anual	Equipo interdisciplinar de Servizos Sociais

Os resultados óptimos na implementación dun plan de intervención coas persoas sen fogar non se limitan só a cifras ou obxectivos cuantitativos, senón que implican melloras reais e sostibles na calidade de vida, autonomía e integración social das persoas atendidas. O obxectivo principal é garantir que a persoa acade unha situación estable e segura, tanto a nivel residencial como persoal, laboral e social.

No ámbito do *aloxamento e a estabilidade residencial*, considéranse resultados óptimos cando a persoa accede a un recurso habitacional digno e estable, como un piso tutelado, unha habitación ou outro recurso adaptado ás súas necesidades. É importante que se reduza significativamente o tempo pasado en situacións de emerxencia ou na rúa, mantendo a estabilidade residencial durante un período continuado, e que a persoa desenvolva habilidades básicas de convivencia e coidado do fogar. Sempre que sexa viable, os resultados óptimos inclúen unha transición progresiva cara á vivenda autónoma.

En relación coa *inserción laboral e formativa*, os resultados óptimos comprenden a participación activa en itinerarios de formación e emprego adaptados ao perfil da persoa. Isto implica conseguir un emprego formal ou unha ocupación estable, mellorar a disposición e motivación para traballar e incrementar a autonomía económica. Ademais, considérase positivo que a persoa adquira competencias sociolaborais básicas, como puntualidade, responsabilidade e capacidade de traballo en equipo.

No eido da *saúde física e mental*, os resultados óptimos implican que a persoa acceda regularmente a servizos sanitarios ordinarios (e non só aos dispositivos de urxencias) e siga os tratamentos necesarios, mellorando o seu estado xeral de saúde. Tamén se valora a diminución do consumo de substancias tóxicas ou o mantemento dun seguimento estable en programas de redución de danos. A coordinación efectiva entre servizos sociais e sanitarios, así como a adquisición de hábitos saudables, son tamén indicadores de éxito neste ámbito.

No ámbito das *relacións persoais e integración social*, considérase óptimo que a persoa recupere ou cree vínculos familiares e sociais positivos, participe en actividades comunitarias, culturais ou de lecer, e incremente a súa rede de apoio social. Estes cambios contribúen a reducir o illamento social e emocional e a fomentar un sentido de pertenza á comunidade.

No que respecta á *autonomía persoal e desenvolvemento*, os resultados óptimos implican que a persoa sexa capaz de xestionar de forma autónoma a súa documentación e trámites, mellore na organización do tempo e na toma de decisións, e demostre responsabilidade e compromiso co seu proceso de cambio. Ademais, é esencial que aumente a súa autoestima, confianza e percepción de control sobre a súa vida.

Por último, a *xestión profesional e a coordinación institucional* tamén forman parte dos resultados óptimos. Isto implica que o plan de intervención se implemente de forma coherente co diagnóstico inicial, que o equipo profesional realice un seguimento continuo e coordinado cos demais servizos implicados, que existan protocolos de derivación e comunicación efectivos, e que os recursos utilizados sexan axeitados e rendibles en relación cos resultados obtidos.

En resumo, os resultados óptimos non se limitan a que a persoa deixe de vivir na rúa, senón que se pretende que poida reconstruír o seu proxecto vital, dispoña dun entorno estable e seguro e teña a capacidade real de integración social e económica a longo prazo.

Área	Resultado esperado	Indicador	Nivel de logro
Aloxamento e estabilidade residencial	Acceso a un recurso habitacional estable e seguro	Nº de noites en aloxamento estable / continuidade no recurso	<i>Acadado: +90% das noites en aloxamento estable En proceso: 60-90% Non acadado: <60%</i>
	Redución do tempo na rúa	Tempo pasado en situación de emerxencia ou rúa	<i>Acadado: ≤1 mes ao ano En proceso: 1-3 meses Non acadado: >3 meses</i>
	Mellora das habilidades de convivencia	Avaliación cualitativa do persoal / autoavaliación	<i>Acadado: Competencias adquiridas e aplicadas En proceso: Mellora parcial Non acadado: Sen mellora significativa</i>
Inserción laboral e formativa	Participación activa en formación ou emprego	Nº de accións formativas/completadas e días de traballo	<i>Acadado: Participación completa e estable En proceso: Participación parcial Non acadado: Non participa ou abandona</i>
	Mellora da autonomía económica	Ingresos propios / implicación no traballo	<i>Acadado: Ingresos regulares e suficientes En proceso: Ingresos irregulares</i>

Área	Resultado esperado	Indicador	Nivel de logro
			<i>Non acadado: Sen ingresos ou dependencia total</i>
Saúde física e mental	Acceso e cumprimento de tratamentos	Nº de citas médicas cumpridas / adherencia a tratamentos	<i>Acadado: >90% de cumprimento En proceso: 60-90% Non acadado: <60%</i>
	Mellora do estado de saúde e benestar	Avaliación profesional e autoavaliación	<i>Acadado: Mellora significativa En proceso: Mellora parcial Non acadado: Sen mellora</i>
Relacións persoais e integración social	Incremento da rede de apoio social	Nº de contactos ou participación en actividades	<i>Acadado: Participación regular e rede activa En proceso: Participación ocasional Non acadado: Illamento social mantido</i>
	Participación comunitaria	Asistencia a actividades comunitarias/culturais	<i>Acadado: Participa activamente En proceso: Participa puntualmente Non acadado: Non participa</i>
Autonomía persoal e desenvolvemento	Xestión autónoma de trámites e documentación	Cumprimento de trámites / autoavaliación	<i>Acadado: Realiza trámites sen apoio En proceso: Precisa asistencia parcial Non acadado: Depende totalmente</i>
	Mellora da autoestima e percepción de control	Escala de autoavaliación / observación do persoal	<i>Acadado: Alta autoestima e control En proceso: Mellora parcial Non acadado: Sen mellora notable</i>

Área	Resultado esperado	Indicador	Nivel de logro
Xestión profesional e coordinación	Implementación coherente do plan	Cumprimento do itinerario e coordinación cos servizos	<i>Acadado: Seguimento completo e coordinado En proceso: Seguimento parcial Non acadado: Seguimento irregular ou incoherente</i>
	Utilización axeitada de recursos	Rendibilidade e eficacia dos recursos empregados	<i>Acadado: Recursos axeitados e eficientes En proceso: Algún recurso subutilizado Non acadado: Recursos ineficientes ou insuficientes</i>
Impacto global	Mellora sostible na calidade de vida	Avaliación integral / percepción da persoa usuaria	<i>Acadado: Mellora sostible e consolidada En proceso: Mellora parcial Non acadado: Sen mellora global significativa</i>
	Capacidade de integración social e autonomía	Cumprimento dos obxectivos do plan	<i>Acadado: Obxectivos principais acadados En proceso: Algúns obxectivos acadados Non acadado: Obxectivos non acadados</i>

IX.- BIBLIOGRAFIA.

- 📖 **Pleace, N. & Bretherton, J.** (2013). Housing First in England: An Evaluation of Nine Services. University of York, York, Reino Unido.
- 📖 **Busch-Geertsema, V., Culhane, D. & Fitzpatrick, S.** (2016). Developing a Global Framework for Understanding Homelessness. Habitat International / Elsevier, Amsterdam, Países Baixos.

- **FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless)** (2017). European Typology of Homelessness and Housing Exclusion (ETHOS Light). FEANTSA, Brussels, Bélxica.
- **Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030** (2023). Estrategia Nacional para la Erradicación del Sinhogarismo 2023–2030. Gobierno de España, Madrid, España.
- **FOESSA / Cáritas Española** (2022). VIII Informe FOESSA sobre Exclusión y Desarrollo Social en España. Fundación FOESSA, Madrid, España.
- **RAIS Fundación** (2018). Evaluación del Programa Hábitat – Housing First en España (2014–2017). RAIS Fundación, Madrid, España.
- **Cruz, J.** (2021). Intervención Social con Personas sin Hogar: Perspectivas desde la Investigación-Acción Participativa en Andalucía. Universidad de Córdoba, Córdoba, España.
- **Aranguren, M. J. & García-Merino, M.** (2019). La Exclusión Residencial en España: Una Aproximación desde los Servicios Sociales. Editorial Síntesis, Madrid, España.
- **Observatorio Hatento** (2020). Informe sobre Delitos de Odio y Sinhogarismo en España. Fundación Hatento, Madrid, España.
- **Instituto Nacional de Estadística (INE)** (2022). Encuesta sobre las Personas sin Hogar 2022. INE, Madrid, España.
- **Xunta de Galicia - Consellería de Política Social e Igualdade** (2019). Plan de Atención ás Persoas Sen Fogar en Galicia. Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, Galicia, España.
- **Xunta de Galicia - Consellería de Política Social e Igualdade** (2021). Plan Galego de Inclusión Social 2021–2027. Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, Galicia, España.
- **Provivienda** (2023). Lumieira: Programa de atención á emerxencia habitacional en Vigo e Santiago de Compostela. Provivienda, Madrid / Galicia, España.
- **Fundación Ronsel** (2024). Programas de inclusión sociolaboral e acompañamento en Galicia. Fundación Ronsel, Vigo / Santiago, Galicia, España.
- **ARROUPA (Cáritas Diocesana de Santiago de Compostela)** (2022). Programas de atención e inserción para persoas en risco de exclusión. Cáritas Diocesana de Santiago, Santiago de Compostela, Galicia, España.
- **Xunta de Galicia** (2024). Axudas para rehabilitación e equipamento de vivendas destinadas á atención a persoas sen fogar (Convocatoria 2024–2025). Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, Galicia, España.
- **Hogar Sí** (2020). Informe e materiais sobre políticas para a erradicación do senfogarismo en España. Hogar Sí, Madrid, España.

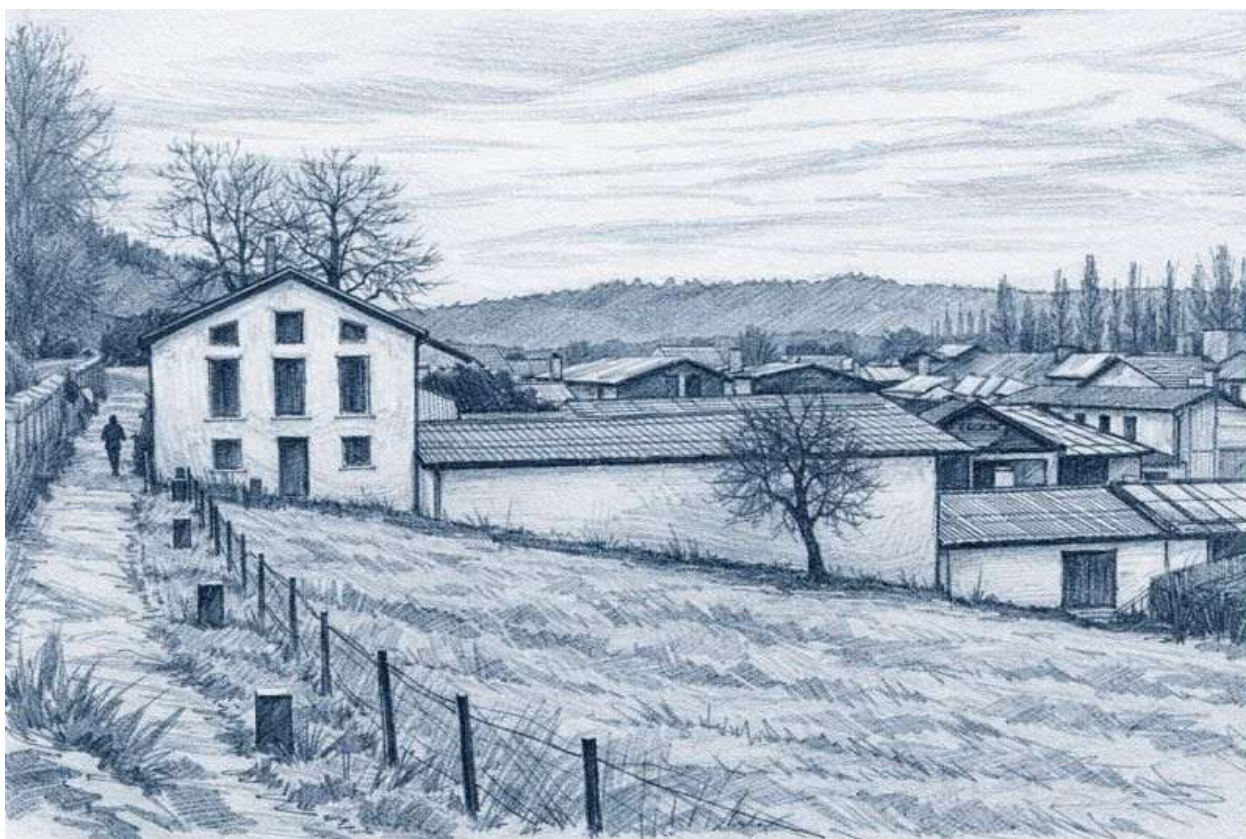
📖 **Provivienda** (2022). Proxectos e vivendas de baixa esixencia con acompañamento (modelo Housing First).. Provivienda, Madrid, España.

A continuación recóllense plans e programas de intervención con persoas sen fogar que se empregaron para a elaboración do presente documento:

Territorio	Plan / Programa	Elementos salientables
Zaragoza	Gobierno de Zaragoza. (2018). Plan Integral de Atención a las Personas sin Hogar.	https://www.zaragoza.es/contenidos/derechosociales/sinhogarismo/Plan-Integral-Sinhogarismo18.pdf
Andalucía	I Estrategia de Atención a Personas sin Hogar en Andalucía 2023-2026	Inclúe 20 programas e 100 medidas para a prevención e redución do senfogarismo na comunidade.
Comunidad de Madrid	Plan de Inclusión de Personas sin Hogar de la Comunidad de Madrid 2016-2021	Plan autonómico con 76 medidas, articulado en cinco eixos de actuación.
Municipio de Móstoles (Madrid)	Programa de Inserción Social para personas sin hogar (2023)	Inclúe rutas de intervención en la calle, acompañamento social individualizado, campañas de sensibilización.
Ayuntamiento de Murcia	Plan estratégico municipal para personas sin hogar (2022)	Documento con 5 obxectivos prioritarios e 13 liñas de actuación, participativo coa terceiro sector.
Ayuntamiento de Barcelona (Cataluña)	Plan de atención social al sinhogarismo – servicio “SOASS” específico para orientación	Nova unidade de orientación para persoas sen fogar que necesiten atopar unha habitación, para facilitar o acceso á vivenda.
Zaragoza	Gobierno de Zaragoza. (2024). Nuevo Plan Integral para Personas sin Hogar 2025.	https://www.heraldo.es/noticias/aragon/zaragoza/2024/12/12/zaragoza-impulsara-nuevo-plan-integral-personas-sin-hogar-2025-1784810.html
Castilla La Mancha	Gobierno de Castilla-La Mancha. (2025). Estrategia de Atención a las Personas sin Hogar 2025–2030.	https://www.castillalamancha.es/sites/default/files/documentos/pdf/20250612/estrategia_para_personas_sin_hogar_de_castilla_la_mancha_2025-2030.pdf

E como documentos mais concretos e xa axustados no municipio de Santiago de Compostela:

- 📖 **Vieito, Miguel** (2018). Borrador de plan de intervención coas persoas sen fogar en Compostela. Concello de Santiago de Compostela
- 📖 **Del Río, Lucía** (2018). Proxecto de centro para persoas sen fogar de Santiago de Compostela. Concello de Santiago de Compostela
- 📖 **CIGESOC** (2025). Proxecto de centro de acollida e inclusión (transición á vida autónoma) para persoas sen fogar en Santiago de Compostela.

Anexos

ANEXO I: PRESTACIÓNS REGULADAS POLA ORDENANZA DE GARANTÍA BÁSICA CIDADÁ.

- ◆ A Ordenanza de garantía básica cidadá do Concello de Santiago de Compostela foi aprobada inicialmente na sesión ordinaria do Pleno da corporación que tivo lugar o 16 de xuño de 2016. Publicado o trámite de información pública e audiencia aos interesados o 27 de xuño de 2016 no BOP de A Coruña. Transcorrido o prazo sen que se teñan presentado reclamacións ou suxestións, enténdese definitivamente aprobada.
- ◆ A Ordenanza publícase no BOP de A Coruña nº 165, de 31 de agosto de 2016 e entra en vigor o 30 de setembro de 2016.
- ◆ A Ordenanza de garantía básica cidadá ten por obxecto regular o conxunto de dereitos e recursos municipais específicos para a cidadanía do Concello de Santiago de Compostela que se atopan en situación de vulnerabilidade social e/ou en situación de risco de exclusión social (art. 1). O catálogo de prestacións que recolle a devandita ordenanza é o seguinte:

a) Renda municipal de garantía básica cidadá (Título II).

b) Prestacións de rescate social (Título III).

- (1) Prestación para cobertura de necesidades básicas.
- (2) Prestacións de habitabilidade, pobreza enerxética e equipamento básico da vivenda:
 - (i) Débedas asociadas á pobreza enerxética (subministro de luz e gas).
 - (ii) Gastos asociados a altas de contratos de subministración enerxética nunha nova vivenda.
 - (iii) Gastos asociados a débeda de comunidade de propietarios.
 - (iv) Gastos por endebedamento previo relacionados con aloxamento habitual.
 - (v) Equipamento básico da vivenda.
- (3) Prestacións complementarias á dependencia/discapacidade.
- (4) Outros gastos excepcionais.
- (5) Prestacións de fomento dereito á educación para estudos non universitarios.
- (6) Prestacións para a saúde buco-dental.

- 🌳 Renda Municipal de Garantía Básica Cidadá
 - └─ Garantía de ingresos mínimos para necesidades básicas
- 🌳 Prestacións de Rescate Social
 - └─ 🍲 Necesidades básicas (Art. 23)
 - | Cobertura de alimentación, vestimenta y bienes esenciales
 - └─ 🏠 Habitabilidad y pobreza enerxética (Art. 24)
 - | └─ 💡 Débedas de luz y gas
 - | └─ 🍷 Gastos de altas de subministración en nueva vivenda
 - | └─ 🏢 Débedas de comunidade de propietarios
 - | └─ 💳 Endebedamento previo por aloxamento habitual
 - | └─ 🛋 Equipamento básico da vivenda
 - └─ ♿ Dependencia/discapacidade (Art. 25)
 - | Axudas complementarias para persoas con dependencia ou discapacidade
 - └─ ⚡ Outros gastos excepcionais (Art. 26)
 - | Axudas en situacións extraordinarias
 - └─ 🎓 Educación non universitaria (Art. 27)
 - | Apoio económico para estudos de primaria, secundaria e FP
 - └─ 😊 Saúde buco-dental (Art. 28)
 - | Cobertura de tratamentos dentais non asumibles doutros xeitos

Cómpre subliñar que todas as prestacións recollidas na Ordenanza de garantía básica cidadá réxense polo principio de *subsidiariedade* (art. 7.8 do devandito texto normativo). Artelladas como prestacións económicas orientadas a paliar situacións de necesidade e garantir mínimos de subsistencia (artigo 21 da Lei 13/2008, de 27 de novembro, de inclusión social de Galicia), as sinaladas na Ordenanza de Garantía Básica Cidadá concíbense como un instrumento de apoio a procesos de inclusión, vinculándose simultaneamente a itinerarios para traballar, incidir e activar potencialidades persoais, encamiñadas á mellora da súa autonomía, participación e integración normalizada no seu contorno social.

Por que é importante contar coa Ordenanza de Garantía Básica en Compostela?

- a. Garante un mínimo vital, sen discriminación por razón de orixe e/ou de regularidade-irregularidade documental:
 - A ordenanza establece un marco legal para asegurar que todas as persoas teñan cubertas as necesidades básicas, como alimentación, vivenda, etc.
 - Mingua a exclusión social extrema e a pobreza máis severa dentro do municipio.
- b. Ofrece protección fronte á pobreza e na vivenda:
 - Inclúe prestacións específicas para débedas de luz, gas, aluguer ou comunidade, así como equipamento básico do fogar. Isto é crucial en cidades como Santiago, onde os custos de vivenda poden ser elevados para familias con ingresos baixos.
- c. Presta apoio ás veciñas e veciños nos que mais concorren factores de vulnerabilidade social:
 - Contempla axudas para persoas con dependencia ou discapacidade, estudantes non universitarios e persoas con necesidades excepcionais.
 - Isto permite un enfoque inclusivo, garantindo que ninguén quede fóra do sistema de protección social por motivos de idade, condición física ou situación educativa.
- d. É unha ferramenta para a prevención e a inclusión social:
 - Ao garantir necesidades básicas, a ordenanza fomenta a integración e a participación cidadá, reducindo desigualdades e promovendo a cohesión social.
 - Tamén actúa como un mecanismo de prevención fronte á exclusión social e problemas asociados, como saúde deficiente ou abandono escolar.
- e. Conta cun marco normativo local:
 - Ao garantir necesidades básicas, a ordenanza fomenta a inclusión social e a participación cidadá, reducindo desigualdades e promovendo a cohesión social.
 - Tamén actúa como un mecanismo de prevención fronte á exclusión social e problemas asociados, como saúde deficiente ou abandono escolar.
 - Non son ferramentas asistencialistas; contéplase e régúlase en clave de dereitos.

En resumo, a Ordenanza de Garantía Básica Cidadá en Santiago é unha ferramenta clave para combater a pobreza, garantir dereitos fundamentais e promover unha sociedade máis equitativa e inclusiva.

ANEXO II: EMPADROAMENTO DAS PERSOAS SEN FOGAR NO TERMO MUNICIPAL DE SANTIAGO DE COMPOSTELA.

Lexislación de aplicación:

XERAL DOS SERVIZOS SOCIAIS COMUNITARIOS	■ Lei 7/1985, de 2 de abril, de Bases de Réxime Local ■ Lei 5/1997, de 22 de xullo, de Administración Local de Galicia. ■ Lei 13/2008, de 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia. ■ Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os Servizos Sociais Comunitarios e o seu financiamento.
ESPECÍFICA, EN TEMAS DE EMPADROAMENTO	■ Resolución do 16 de marzo de 2015, da Subsecretaría, pola que se publica a Resolución de 30 de xaneiro de 2015, da Presidencia do Instituto Nacional de Estatística e da Dirección Xeral de Coordinación de Competencias coas Comunidades Autónomas e as Entidades Locais, sobre instrucións técnicas aos concello sobre a xestión do Padrón municipal.

Procedemento:

Co obxecto de clarificar calquera dúbida respecto ao empadramento das persoas que se atopan en situación de rúa (“*sen teito*”) en Santiago de Compostela, dende o Departamento municipal de Servizos Sociais, previa coordinación co Departamento municipal de Estatística, conxugarase o establecido na lexislación autonómica que regula o sistema de Servizos Sociais referido á necesidade de intervención social coas persoas que se atopan nunha situación de exclusión social, co recollido na lexislación estatal específica en temas de empadramento. Lembrar que, neste caso e por parte do Departamento municipal de Servizos Sociais, o empadramento non é o fin de ningunha intervención social, senón un mero trámite para acadar a mobilización de recursos ou servizos destinados a garantir a protección integral das persoas que se atopan nunha situación de emerxencia social.

Reprodúcese a continuación o establecido no art. 3.3 da Resolución do 16 de marzo de 2015, pola que se publica a Resolución de 30 de xaneiro de 2015, da Presidencia do Instituto Nacional de Estatística e da Dirección Xeral de Coordinación de Competencias coas Comunidades Autónomas e as Entidades Locais, sobre instrucións técnicas aos concellos sobre a xestión do Padrón municipal, referido ao “*empadramento das persoas sen domicilio*”:

“O Padrón debe reflexar o domicilio onde realmente vive cada veciño do municipio e da mesma maneira que a inscrición padronal é completamente independente das controversias xurídico-privadas sobre a titularidade da vivenda, o é tamén das circunstancias físicas, hixiénico-sanitarias ou doutra índole que afectan ao domicilio. En consecuencia, as infravivendas (chabolas, caravanas, covas, etc., e incluso a ausencia total de teito) poden e deben figurar como domicilios válidos no Padrón. As situacións mais extremas poden plantexar a dúbida sobre a procedencia ou non da súa constancia no Padrón Municipal. O criterio que debe presidir esta decisión ven determinado pola posibilidade ou imposibilidade de dirixir á persoas empadroada unha comunicación ao domicilio que figure na súa inscrición. No caso de que sexa razoable esperar que esa comunicación chegue ao coñecemento da persoa destinataria, débese de empadroar nesa dirección.

A correcta aplicación deste criterio determina, por un lado, que se deba aceptar como domicilio calquera dirección onde efectivamente vivan os veciños, e por outro, que poida e deba recurrirse a un “domicilio ficticio” nos supostos en que unha persoa que carece de teito reside habitualmente no municipio e sexa coñecida polos Servizos Sociais correspondentes. As condicións que deben cumprirse para este tipo de empadroamento son as seguintes:

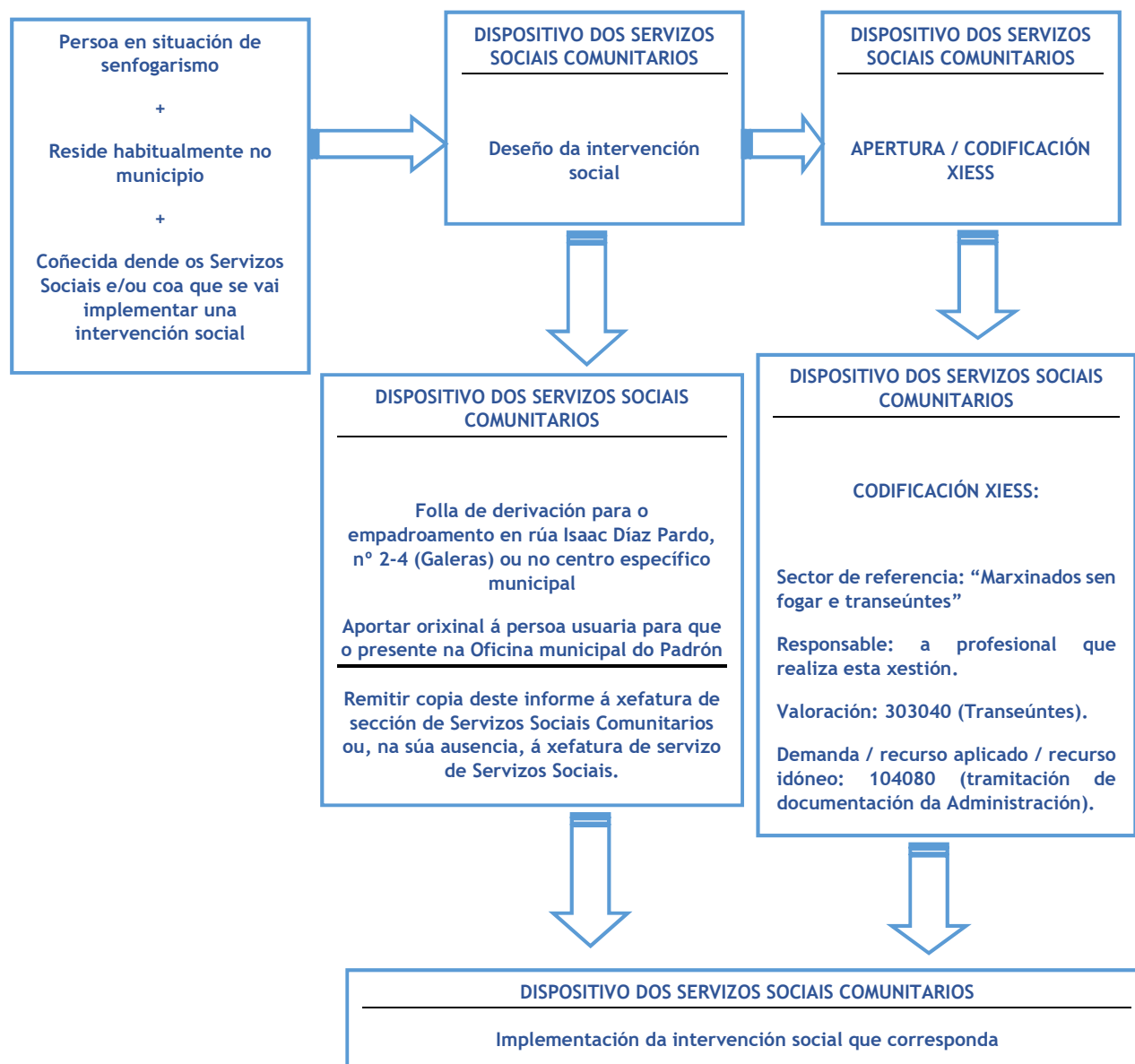
- Que os Servizos Sociais estean integrados na estrutura orgánica dalgunha Administración Pública ou baixo a súa coordinación e supervisión.*
- Que os responsables destes servizos informen sobre a habitualidade da residencia no municipio do veciño que se pretende empadroar.*
- Que os Servizos Sociais indiquen a dirección que debe figurar na inscrición padronal e se comprometan a intentar a práctica da notificación cando se reciba nesa dirección una comunicación procedente dalgunha Administración Pública. Nesas condicións, a dirección de empadroamento será a que sinalen os Servizos Sociais: a dirección do propio servizo, a do albergue municipal, a do punto xeográfico onde ese veciño soa pernoctar, etc. Para practicar este tipo de inscrición non é necesario garantir que a notificación chegara ao seu destinatario, senón que simplemente que é razoable esperar que nun prazo prudente se lle poderá facer chegar”.*

Polo exposto, cando se estea ante un suposto dunha “*persoa sen fogar*”, da que se teña constancia que reside habitualmente no termo municipal de Santiago de Compostela e se plantexa una intervención social coa mesma, a actuación referida ao empadramento neste municipio realizarase do seguinte xeito:

- A persoa terá cita coa traballadora social do Programa de apoio á inclusión das persoas sen fogar. Esta deseñará a intervención social para a persoa segundo ás necesidades.
- Para proceder ao empadramento, realizará a correspondente folla de derivación (de acordo ao modelo que figura no Anexo I), que lle entregará á persoa usuaria para que a aporte, xunto co seu DNI ou documento que acredite a súa identidade, á Oficina do Padrón Municipal. Remitirá una copia deste informe á xefa de sección de Servizos Sociais Comunitarios ou, na ausencia da anterior, á xefa de servizo de Servizos Sociais, coa finalidade de que se teña constancia das persoas que figuren empadroadas neste enderezo e das profesionais que realizan o mencionado trámite.
- Con posterioridade, si se recibe calquera comunicación dirixida a esta persoa, dende a Unidade Administrativa farán constar a data de recepción da mesma e a remitirán á xefa de sección de Servizos Sociais Comunitarios ou, na súa ausencia, á xefa de servizo de Servizos Sociais. Estas comprobarán que profesional foi quen realizou a xestión do empadramento e lle remitirán a devandita comunicación para que lla faga chegar, á maior brevidade posible, á persoa usuaria (prazo: 15 días).
- No caso de que se poida practicar a entrega desta notificación, as profesionais indicarán á persoa usuaria que asinen un documento conforme esta lle foi entregada e será incorporado na xestión correspondente de XIESS.
- No caso de que a persoa usuaria non sexa localizada, a profesional que realizou o trámite do empadramento procederá á devolución da comunicación recibida, cumprimentando o modelo que figura no anexo III e achegando a carta recibida. Esta xestión debe quedar reflexada en XIESS.

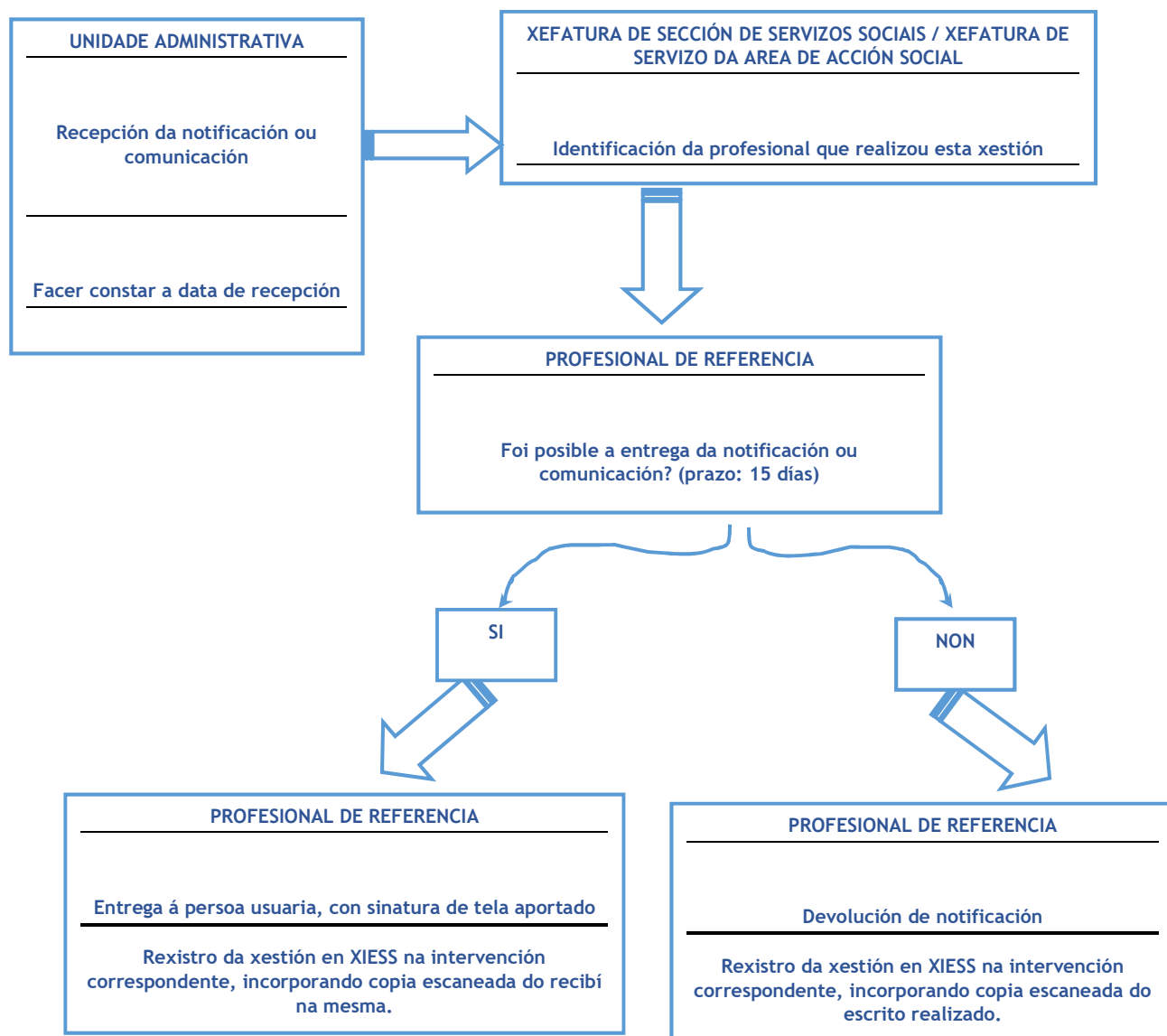
Indicar que o empadramento no enderezo do centro municipal de Servizos Sociais ou nas dependencias do centro municipal de acollida para a transición á vida autónoma debe ser temporal e o período estritamente necesario. Atendendo ao principio de “*normalización*” recollido na Lei 13/2008, de 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia, no momento que a persoa usuaria dispoña dun aloxamento, as profesionais de referencia deberán dar a orientación oportuna para proceder ao cambio de domicilio no Padrón Municipal.

Fluxograma: Empadramento das persoas sen teito no termo municipal de Santiago de Compostela (procedemento).

Nota: A codificación que se propón en XIESS é a recollida a nivel estatal en SIUSS, de obrigado cumprimento para os Servizos Sociais Comunitarios.

Fluxograma: Recepción de notificacións e/ou comunicación dirixidas a persoas empadroadas no Departamento municipal de Servizos Sociais

Nota: A codificación que se propón en XIESS é a recollida a nivel estatal en SIUSS, de obrigado cumprimento para os Servizos Sociais Comunitarios.

A.- Modelo de informe para o empadramento das persoas sen teito.

D./Dona **XXXXXXXXXXXX**, traballadora social do programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios), **EXPON:**

- Que dende o Departamento municipal de Servizos Sociais Comunitarios se ten constancia que D./Dona **XXXXXX**, con DNI / NIE (ou documento que acredite a súa identificación) nº **XXXXXX**, se atopa pernoctando na rúa e reside habitualmente no termo municipal de Santiago de Compostela.
- Dada a situación de exclusión social na que se atopa, dende este Departamento se está a deseñar e a implementar a correspondente intervención social, coa finalidade de propiciar recursos dirixidos a solventar esta situación.

Por tal motivo, **SOLICÍTASE** que:

Dando cumprimento ao establecido no artigo 3 da Resolución do 16 de marzo de 2015, da Subsecretaría, pola que se publica a Resolución de 30 de xaneiro de 2015, da Presidencia do Instituto Nacional de Estatística e da Dirección Xeral de Coordinación de Competencias coas Comunidades Autónomas e as Entidades Locais, sobre instrucións técnicas aos concello sobre a xestión do Padrón municipal, se empadroe a D./Dona **XXXXXX**, con documento de identidade nº **XXXXXX**, no seguinte enderezo: **RUA ISAAC DIAZ PARDO, Nº 2-4 (Galeras) – SANTIAGO DE COMPOSTELA** ou no **CENTRO MUNICIPAL DE TRANSICIÓN** (sinalar o que proceda no seu caso).

Santiago de Compostela, a data de sinatura dixital

Asdo.: Traballadora social, colexiada nº

AVISO DE CONFIDENCIALIDADE: A información aquí contida e transmitida atópase sometida a segredo profesional. É confidencial e para uso exclusivo do destinatario indicado, de acordo ao disposto no Regulamento (UE) 2016/679 do Parlamento Europeo e do Consello, de 27 de abril de 2016, relativo á protección das persoas físicas no que respecta ao tratamento de datos persoais e á libre circulación destes datos, á Lei Orgánica 3/2018, de 5 de decembro, de protección de datos persoais e garantía de dereitos dixitais e ao Código Deontolóxico de Traballo Social (aprobado o 9/06/2012). A información, o diagnóstico e a valoración profesional que se formula no presente informe refírese única e exclusivamente á situación que existe no momento en que se asina, sen que por isto se poida extrapolar a outras circunstancias e a outros momentos temporais.

EXCMO. CONCELLO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA. Padrón Municipal.

B.- Modelo que acredita a recepción de notificacións.

D./Dona **XXXXXXXXXX**, con documento de identidade nº **XXXXXXXX**, fai constar que no día de hoxe lle foi entregada por parte da profesional D./Dona **XXXXXXXX**, traballadora social / educadora familiar (elixir o que proceda) a comunicación / notificación remitida por parte de: **XXXXXXXX** (sinalar o organismo que lle envía esta comunicación).

Santiago de Compostela, a data.

Asdo.: XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

EXCMO. CONCELLO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA.

Padrón Municipal.

C.- Modelo de devolución de notificacións.

Organismo ao que se devolve a notificación:	
Enderezo:	

D./Dona XXXXXXXXXXXX, traballadora social do programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar do Departamento municipal de Servizos Sociais Comunitarios, **EXPON** que:

- D./Dona XXXXX, con documento de identidade nº XXXXX se atopaba en “*situación de rúa*”, polo que dando cumprimento ao establecido no artigo 3 da Resolución do 16 de marzo de 2015, da Subsecretaría, pola que se publica a Resolución de 30 de xaneiro de 2015, da Presidencia do Instituto Nacional de Estatística e da Dirección Xeral de Coordinación de Competencias coas Comunidades Autónomas e as Entidades Locais, sobre instrucións técnicas aos concello sobre a xestión do Padrón municipal procedeuse ao seu empadramento no enderezo dos Servizos Sociais Comunitarios: **RUA ISAAC DIAZ PARDO, Nº 2-4 (Galeras) ou no CENTRO MUNICIPAL ESPECÍFICO DE TRANSICIÓN** (indicar o que proceda)
- Con data XXXXX, recibíuse na Unidade Administrativa dos Servizos Sociais Comunitarios deste concello una notificación ao seu nome.
- Que transcorridos XXXXX días da súa recepción e despois da realización de diversas xestións (especificar: XXXX), non foi posible a súa entrega por non terse localizado á persoa de referencia.

Por tal motivo, **procédese á devolución da correspondente notificación, facendo constar a imposibilidade de ser entregada a D./Dona XXXXXX no prazo indicado.**

Santiago de Compostela, a data de sinatura electrónica

Asdo.: Traballadora social, colexiada nº

■ **AVISO DE CONFIDENCIALIDADE:** A información aquí contida e transmitida atópase sometida a segredo profesional. É confidencial e para uso exclusivo do destinatario indicado, de acordo ao disposto no Regulamento (UE) 2016/679 do Parlamento Europeo e do Consello, de 27 de abril de 2016, relativo á protección das persoas físicas no que respecta ao tratamento de datos persoais e á libre circulación destes datos, á Lei Orgánica 3/2018, de 5 de decembro, de protección de datos persoais e garantía de dereitos dixitais e ao Código Deontolóxico de Traballo Social (aprobado o 9/06/2012). A información, o diagnóstico e a valoración profesional que se formula no presente informe refírese única e exclusivamente á situación que existe no momento en que se asina, sen que por isto se poida extrapolar a outras circunstancias e a outros momentos temporais

ANEXO III: DESENVOLVEMENTO DA MEDIDA 14 DO PRESENTE PLAN (CONTINUIDADE DA IMPLEMENTACIÓN DO SERVIZO MUNICIPAL DE URXENCIAS SOCIAIS – SEMUS COMPOSTELA).

O SEMUS COMPOSTELA é o servizo municipal de urxencias sociais do Concello de Santiago. Ofrece unha atención especializada de xeito inmediato ás persoas que, de forma imprevista, se atopen en situación de vulnerabilidade social. Os obxectivos son complementar a atención dos Servizos Sociais Comunitarios nos horarios nos que estes non están operativos, así como apoiar o labor realizado pola Policía local, bombeiros e Protección Civil, cando no desenvolvemento das súas funcións se presenten problemáticas sociais que requiran inmediatez e sistemas especializados de resposta.

Realizan as súas intervencións no lugar onde se xera a urxencia social, cun tempo de resposta breve e ofrecendo solucións acordes ao contexto no que se producen. Ademais da detección de situacións existentes de marxinación, tamén realiza tarefas de prevención, ofrecendo información e apoio ante os primeiros síntomas de determinadas problemáticas sociais e a eliminación das causas puntuais de outras, que poderían conducir a situacións de exclusión o marxinalidade.

O SEMUS está dispoñible os 365 días do ano, de luns a venres en horario de 15:00H a 8:00h. Sábados, domingos e festivos 24h.

CÓMO SE ACTIVA?

A veciñanza que presencia algunha situación de urxencia social deberá chamar ao 112 o número de emerxencias, ou á Policía local no 981542323 e serán estes os que activen os recursos necesarios en cada caso.

PERSOAS DESTINATARIAS

A poboación destinataria é a poboación que se atopa incurso nalgunha situación de risco, que requira de persoal especializado en intervención social: (persoas maiores, menores en situacións de risco, mulleres vítimas de violencia, persoas sen fogar, persoas con discapacidade o con problemas de saúde mental en situación de desprotección...).

ACTIVIDADES

Activacións en urxencias sociais

Rutas de atención a persoas sen fogar

Dispositivo por climatoloxía adversa

a).- Activacións en urxencias sociais: atención de todas as activacións por urxencias sociais, valoración da situación in situ. Trátase de situacións sobrevividas que requiren de intervención inmediata tales como caídas non sanitarias de persoas maiores, menores en situacións de risco, mulleres vítimas de violencia, persoas sen fogar, situacións de rúa sobrevivida, violencia familiar, persoas en situación de vulnerabilidade con problemas de saúde mental que requiren dunha atención sanitaria de urxencia.

Obxectivos da actividade:

- ☞ Acompañamento no proceso, na busca e ensaio de respostas de saída, IPIS-Derivación aos recursos especializados adecuados a cada situación.
- ☞ Dar unha resposta de urxencia social, derivar aos recursos pertinentes, conter a situación que propiciou a emerxencia, informar a Servizos Sociais.

b).- Rutas de atención a persoas sen fogar: o equipo SEMUS, realiza semanalmente saídas coa unidade móbil para dar apoio ás persoas sen fogar que pernoctan nas rúas da cidade. O equipo realiza as seguintes rutas semanais para atender a persoas en situación de rúa:

- ☞ De xaneiro a maio e de outubro a decembro: tres rutas semanais en horario nocturno. Luns, mércores e venres de 20:00-23:00 aprox.
- ☞ De xuño a setembro: dúas rutas semanais en horario nocturno. Martes e venres de 20:00-23:00 aprox.

Estas saídas están coordinadas co equipo de Atención a Persoas sen Fogar de Cruz Vermella Santiago e os Servizos Sociais Comunitarios do Concello de Santiago de Compostela.

Obxectivos da actividade:

- ☞ Aportar datos cuantitativos e cualitativos sobre a situación das persoas sen fogar no Concello de Santiago de Compostela, que faciliten a posterior intervención social.
- ☞ Facilitar a cobertura de produtos de primeira necesidade (produtos de abrigo e de alimentación) que melloren a calidade de vida da persoa durante a súa estancia na rúa e a preveñan de posibles riscos para a súa saúde.
- ☞ Informar sobre recursos sociais.
- ☞ Iniciar a intervención con persoas sen fogar en situación de rúa que permita o acompañamento e deseño dun itinerario para a mellora da súa situación.

c).- Dispositivo por climatoloxía adversa: saídas para a realización de rutas nos días en que hai alertas por variacións bruscas nas condicións climáticas que poden supor un risco ou perigo para as persoas que pernoctan na rúa. Requisitos para as saídas (temperaturas inferiores a 4º, ventos superiores a 80 km/ h, alerta laranxa por choivas torrenciais e outras situacións de especial risco, por calor ou por frío). Axencia de referencia: Meteogalicia.

Obxectivos da actividade:

- ☞ A prevención de riscos para a saúde derivados das condicións climatolóxicas adversas que padecen as persoas que se atopan en situación de rúa.
- ☞ Información sobre recursos dispoñibles.

O **Concello de Santiago**, co apoio da **Deputación da Coruña** e a colaboración de **Cruz Vermella**, pon en marcha o **SEMUS Compostela**, un novo servizo co que dar resposta ás urxencias sociais da cidadanía.

PRESTACIONS QUE OFRECE O SERVIZO SEMUS

- 👉 Atención á petición de auxilio de carácter social, tanto individual como colectiva ou derivada doutros servizos.

- ✎ Derivación aos recursos especializados adecuados a cada situación e posterior comunicación aos Servizos Sociais Comunitarios mediante informe de intervención.
- ✎ Entrega de produtos de primeira necesidade que melloren a calidade de vida da persoa durante a súa estancia na rúa e que preveñan de posibles riscos para a súa saúde.
- ✎ Xestión de recurso habitacional en situacións de emerxencia ou urxencia social.
- ✎ Información sobre recursos.
Acompañamentos sociais.
- ✎ Atención a persoas maiores que caen nos seus domicilios (caídas non sanitarias).
- ✎ Atención a persoas en situación de exclusión social con problemas de saúde mental que requira dunha intervención sanitaria (activacións do servizo ACOUGO, froito da coordinación

SEMUS Compostela urxencias sociais

Qué é?

É o Servizo Municipal de Urxencias Sociais do Concello de Santiago. Ofrece unha atención especializada de xeito inmediato ás persoas que, de forma imprevista, se atopen en situación de vulnerabilidade social. Os obxectivos son complementar a atención dos Servizos Sociais Municipais nos horarios nos que estes non están operativos, así como apoiar o labor realizado pola Policía Local, Bombeiros e Protección Civil, cando no desenvolvemento das súas funcións se presenten problemáticas sociais que requiran inmediatez e sistemas especializados de resposta.

- Activación en caso de urxencias sociais.
- Rutas coa unidade móbil para dar apoio ás persoas sen fogar.
- Dispositivo especial de atención a persoas sen fogar ante climatoloxía adversa.

O SEMUS Compostela estará dispoñible os 365 días do ano, entre semana en horario de 15h a 8h, e sábados, domingos e festivos 24h.

Como se activa?

A cidadanía que presencie algunha situación de urxencia ou precise asistencia, deberá chamar ao 112, o número único de emerxencias, ou á Policía Local no 981 54 23 23, e serán estes os que activen os recursos necesarios en cada caso.

interinstitucional⁶). Dar unha resposta de urxencia social, derivar aos recursos pertinentes, conter a situación que propiciou a emerxencia, e posterior información servizos sociais.

⁶ O Programa ACOUGO foi creado pola Fundación 061 – Urgencias Sanitarias de Galicia, en colaboración coa Consellería de Sanidade, a Delegación do Goberno en Galicia e a Consellería de Xustiza e Interior. Este protocolo ten como obxectivo garantir unha resposta rápida, coordinada e eficiente fronte a situacións de crise psiquiátrica que requiren o traslado ou ingreso non voluntario e urxente de persoas con enfermidade ou trastorno mental. Entre os seus obxectivos destacan facilitar o acceso aos servizos asistenciais adecuados, establecer un procedemento común para coordinar emerxencias sanitarias, unidades de psiquiatría, autoridades xudiciais e, se fose necesario, forzas de seguridade, así como asegurar que o traslado se realice en condicións de seguridade. O ámbito de aplicación é autonómico, cubrindo as crisis psiquiátricas graves que non poden ser atendidas doutro xeito. O procedemento xeral do protocolo comeza coa detección da crise. Unha vez detectada a crise, actívase internamente o protocolo: a central de urxencias mobiliza aos axentes implicados, incluíndo servizos de transporte sanitario, unidades hospitalarias e, se fose necesario, acompañamento policial. O traslado ao centro adecuado debe realizarse en condicións de seguridade, rapidez e dignidade, adaptándose ás condicións clínicas da persoa. Unha vez no centro hospitalario ou unidade de saúde mental de referencia, a persoa recibe unha valoración inmediata por parte de profesionais de psiquiatría, enfermaría e traballo social. Esta valoración permite determinar o risco, a necesidade de contención, a indicación de ingreso e o plan de tratamento. O protocolo garante que, en casos de ingreso involuntario, se cumpran todas as garantías legais, incluíndo dereitos da persoa, consentimento informado e recursos de defensa. Durante o ingreso ou tratamento urxente establécese un seguimento continuo e unha coordinación cos servizos comunitarios de saúde mental. Cando a persoa estabilízase, planifícase a saída, que pode incluír alta hospitalaria, derivación a unidades de hospital de día ou seguimento comunitario. Tamén contempla guías de actuación específicas segundo o tipo de crise. Para pacientes con alteracións de conduta, o protocolo indica contención e traslado inmediato; no caso de traslados involuntarios, define criterios claros sobre responsabilidades, documentación e rexistro. Para pacientes axitados, establece medidas de contención adaptadas e transporte seguro; para persoas con psicoses, prioriza o ingreso hospitalario; e para pacientes con depresión ou ideación suicida, establece vías rápidas de derivación e seguimento comunitario. Esta variedade de guías permite que o programa non se limite ao traslado, senón que constitúa un marco integral para abordar distintas crises psiquiátricas.

O impacto do Programa ACOUGO no sistema galego de saúde mental foi significativo. Permitiu mellorar a rapidez de resposta, clarificar responsabilidades, optimizar a cobertura de situacións de crise e aumentar a seguridade de pacientes e profesionais. Non obstante, o protocolo presenta desafíos, como a necesidade de recursos suficientes, a sobrecarga de servizos, a coordinación continua entre equipos e a protección dos dereitos da persoa nun contexto de ingreso non voluntario. A formación continua dos profesionais, a comunicación efectiva e a integración de datos son aspectos clave para garantir o éxito do programa. En resumo, o Programa ACOUGO supón un marco completo de actuación fronte a crises psiquiátricas urxentes en Galicia, combinando eficiencia operativa, coordinación interinstitucional, seguridade, respecto aos dereitos das persoas e planificación integral do seguimento, sendo un instrumento central na resposta ás emerxencias de saúde mental na comunidade autónoma.

ANEXO IV: DESENVOLVEMENTO DA MEDIDA 18 DO PRESENTE PLAN (INCORPORACIÓN DAS PERSOAS SEN FOGAR QUE O PRECISEN EN SESIÓNS DE APOIO PSICOLÓXICO, QUE PERMITAN ABORDAR FACTORES ESTRESANTES DA SÚA TRAXECTORIA VITAL).

As persoas en situación de senfogarismo poden ser beneficiarias do Programa municipal de apoio psicológico do Plan de Inclusión de Santiago (PAPIS). As sesións de apoio psicológico terán como obxectivo dar resposta á necesidade crecente de intervención psicolóxica que se detecta nas persoas usuarias en situación de Senfogarismo, manifestada polas profesionais do programa, que detectan a necesidade de traballar aspectos derivados da súa historia de vida e/ou situación actual dun xeito especializado, para poder así ofertar unha atención integral e acadar a consecución dos itinerarios personalizados e a reinserción plena na sociedade.

O *obxectivo* da inclusión social é mellorar de maneira integral as condicións de vida das persoas, para ofrecerlles as mesmas oportunidades educativas, laborais e económicas das que goza o resto da sociedade. Inclusión social, pois, significa oportunidades de traballo, a posibilidade de ter unha vivenda digna, acceso ao sistema educativo e de saúde... no que se incluíría a atención psicolóxica.

En suma, o que persegue a inclusión social é que todos os cidadáns, independentemente da súa orixe ou condición, poidan gozar plenamente dos seus dereitos, desenvolver as súas potencialidades como individuos, e aproveitar ao máximo as oportunidades para vivir en benestar, situación na que incide de xeito importante a súa saúde mental, polo que a importancia de ofertar un servizo de apoio e acompañamento psicosocial a aquelas persoas que podan precisar del nalgún intre da súa vida é de capital importancia.

A *poboación destinataria* deste tipo de accións profesionais son aquelas persoas usuarias dos Servizos Sociais Comunitarios que se atopen en situación de senfogarismo e que requiran de apoio puntual ou intervención continuada para a xestión emocional de situacións de dificultade a nivel persoal ou de convivencia. Non se inclúen persoas nas seguintes situacións:

- Persoas con signos externos de patoloxía psiquiátrica ou que estean sendo tratados polos servizos ordinarios de saúde.
- Persoas con condutas aditivas ou consumidores activos de substancias (alcohol, drogas,...)

Estes dous supostos deben ser abordados dende o sistema específico ou especializado na materia (ámbito sanitario).

No que respecta ao traballo coas persoas beneficiarias das sesións municipais de apoio psicolóxico, a *metodoloxía* se basea no acompañamento persoal, guiando e tutelando o proceso individual de recuperación emocional e competencial. A actuación realizarase con carácter individual, o que permitirá ofertar unha atención personalizada e integral que posibilita coñecer e dar resposta ás necesidades individuais. Proporcionarase apoio psicolóxico á persoa e deseñase un plan de intervención individualizado en base ao diagnóstico da súa situación, que se desenvolve nun marco temporal de actuación acorde coas necesidades da persoa, e permite modificacións segundo a súa evolución.

En liñas xerais, a metodoloxía do programa basearase na flexibilidade e necesidades de cada individuo, axustándose aos ritmos de evolución de cada persoa e ás súas necesidades. Considérase á persoa como axente activo do seu cambio, favorecendo unha comunicación bidireccional entre a profesional e as persoas participantes.

A atención levarase a cabo nun sitio neutral, fóra do seu lugar de residencia, xa que se quere evitar estigmatizar as persoas usuarias do programa e tamén a asistencia psicolóxica que poidan estar recibindo.

Co desenvolvemento deste servizo, preténdese favorecer a prevención de situacións de crise, completando a abordaxe multidisciplinar dos casos co traballo que a profesional de Psicología realizará de xeito coordinado traballando en rede co resto persoal técnico do programa municipal de apoio á inclusión das persoas sen fogar.

Obxectivo Xeral

└─ Mellorar condicións de vida e promover inclusión social

└─ Poboación destinataria

- └─ Persoas en situación de senfogarismo
- └─ Necesidade de apoio puntual ou continuado
- └─ Non inclúense:
 - Patoloxía psiquiátrica en tratamento
 - Conductas aditivas ou consumo activo

└─ Obxectivos específicos

- └─ Atención psicolóxica a necesidades individuais
- └─ Traballo sobre historia de vida e situación actual
- └─ Atención integral e personalizada
- └─ Itinerarios de inclusión social e reinserción

└─ Metodoloxía

- └─ Acompañamento persoal
- └─ Plan de intervención individualizado e flexible
- └─ Persoa como axente activo do cambio
- └─ Comunicación bidireccional
- └─ Espazo neutro para evitar estigmatización

└─ Coordinación e enfoque

- └─ Prevención de situacións de crise
- └─ Complemento ao traballo multidisciplinar
- └─ Coordinación en rede co persoal técnico

ANEXO V: DESENVOLVEMENTO DA MEDIDA 19 DO PRESENTE PLAN (INCORPORACIÓN DAS PERSOAS SEN FOGAR QUE TEÑAN RECURSO DE ALOXAMENTO E QUE O PRECISEN AO SERVIZO MUNICIPAL DE AXUDA NO FOGAR).

O Servizo municipal de Axuda no Fogar (SAF) para persoas sen fogar é un tema complexo pero esencial, xa que implica levar servizos básicos, apoio emocional e social directamente ás persoas en situación de rúa, que en moitas ocasións non acceden por si mesmas aos recursos dispoñibles.

O obxectivo do servizo de axuda no fogar municipal sería ofrecer unha atención integral directamente no entorno onde se atopa a persoa (recurso de acollida). O obxectivo principal sería mellorar a calidade de vida e apoiar na posibilidade dunha transición cara unha vida autónoma.

As tarefas do persoal auxiliar estarían adaptadas ás necesidades específicas deste colectivo que son diferentes ás dunha persoa maior ou dependente no seu domicilio habitual. As tarefas están máis centradas no acompañamento social, na cobertura de necesidades básicas, na motivación para o cambio, ... sempre dende o respecto e a dignidade.

De forma máis concreta as tarefas previstas dende o servizo de axuda no fogar a nivel de atención persoal incluíría principalmente o apoio no aseo persoal, ensinar ou reforzar hábitos de hixiene e imaxe persoal, información sobre hábitos de alimentación saudable, supervisión da alimentación, apoio ou supervisión na toma de medicación.

Dentro das tarefas de carácter instrumental terían especial relevancia o apoio para preparación de comida, a axuda para o cambio de roupa, lavado de prendas, apoio para o mantemento da vivenda ou espazo habitacional.

Por outra banda tamén ten especial relevancia o apoio emocional a través dunha relación baseada no respecto, participar no reforzo da autoestima e dignidade da persoa, axudar a estruturar o día a día con pequenas rutinas saudables, fomentar o autocoidado e a organización persoal, motivar cara os procesos de mellora persoal.

Tamén se considera importante observar signos externos de deterioro, crisis ou recaídas e comunicalos ao equipo de intervención específico.

🌟 OBXECTIVO XERAL 🌟

Mellorar calidade de vida e apoiar transición
cara vida autónoma

 Atención Persoal	 Tarefas Instrumentais
• Apoio no aseo persoal • Hixiene e imaxe persoal • Alimentación saudable • Supervisión da medicación	• Preparación de comida • Cambio e lavado de roupa • Mantemento do espazo

💖 Apoio Emocional 💖

• Relación baseada no respecto e dignidade • Reforzo da autoestima • Rutinas saudables e estruturación do día • Fomento do autocoidado e organización persoal • Motivación para procesos de mellora persoal • Observación de sinais de deterioro, crises ou recaídas

🏆 Principio Clave 🏆

Adaptación ás necesidades específicas das persoas sen fogar

ANEXO VI: DESENVOLVEMENTO DA MEDIDA 20 DO PRESENTE PLAN (APOIAR O DSENVOLVEMENTO DAS PERSOAS, FACILITÁNDOLE O ACCESO A FORMACIÓN BÁSICA, OCUPACIONAL E/OU ORIENTACIÓN PARA O EMPREGO, DEPENDENDO DA ETAPA NA QUE SE ATOPEN NO SEU ITINERARIO DE INCLUSIÓN SOCIAL).

A intervención con persoas sen fogar, nunha etapa avanzada destinada a acadar a súa inclusión activa na comunidade a través da participación social, a formación e o emprego, pode nutrirse dos recursos que o *Programa Local de Inclusión Social de colectivos en risco de exclusión de Santiago de Compostela* pon a disposición das persoas usuarias do municipio. Tendo en conta as liñas de traballo desenvolvidas ao longo da súa existencia e a aposta pola inclusión activa como elemento mobilizador e de cambio, o programa pode contribuír como recurso complementario aos efectos de ofrecer un apoio e acompañamento integral para contribuír a que as persoas sen fogar con predisposición e interese en participar en itinerarios de inclusión activa poidan beneficiarse da información, actividades e recursos á súa disposición.

En canto ao perfil das persoas participantes, falaríase de persoas procedentes dunha situación de senfogarismo, nunha última etapa de transición cara a vida autónoma. Pártese xa dunha situación de estabilidade, na que as súas necesidades básicas (aloxamento, manutención...) estean atendidas, e amosen interese, corresponsabilidade e compromiso en participar nun programa que permita avanzar niveis na súa recuperación social, desenvolvendo estratexias individuais no seu proceso de inclusión activa. Entre os recursos que o programa pode ofertar figuran:

- Participación na *Escola de Segunda Oportunidade*, destinada á obtención de certificacións básicas para o acceso á formación e/u emprego (como as Competencias Clave). A través da participación nela se traballan tamén aspectos como a participación social, o cumprimento de normas, as habilidades sociais e relacionais, o tecido de redes informais, etc., que contribúen ao desenvolvemento persoal e benestar emocional. Falaríamos aquí dunha liña de acción básica coa que se iniciaría a intervención.
- Como liña de acción intermedia, a *orientación e información de recursos formativos externos* adaptados ás súas necesidades e intereses, que permitan “*abrir o círculo*” e continuar no avance cara a súa autonomía e recuperación persoal.

- *A orientación e acompañamento cara a inserción laboral*, recurso avanzado a empregar no caso de perfís con avances no seu proceso persoal, con necesidade e interese en profundizar na mellora de habilidades conducentes á consecución e mantemento dun emprego normalizado.

☀ Obxectivo Xeral

└ Fomentar a inclusión activa na comunidade a través da:

- Participación social
- Formación
- Inserción laboral

☀ Perfil das persoas participantes

- └ Procedentes dunha situación de senfogarismo
- └ Última etapa de transición cara a vida autónoma
- └ Situación estable: necesidades básicas cubertas (aloxamento, manutención...)
- └ Actitudes: interese, corresponsabilidade e compromiso co programa

☀ Recursos e liñas de intervención

- └ **1** Acción básica: Escola de Segunda Oportunidade
 - Obtención de certificacións básicas (Competencias Clave)
 - Desenvolvemento de participación social
 - Cumprimento de normas e habilidades sociais
 - Creación de redes informais e benestar emocional
- └ **2** Acción intermedia: Orientación e recursos formativos externos
 - Adaptados ás necesidades e intereses da persoa
 - Facilitan “abrir o círculo” cara á autonomía e recuperación persoal
- └ **3** Acción avanzada: Inserción laboral
 - Orientación e acompañamento cara ao emprego normalizado
 - Mellora de habilidades para conseguir e manter un emprego
 - Para perfís con avances significativos no seu proceso persoal

Agradecementos

Os Servizos Sociais Comunitarios do concello de Santiago de Compostela desexan facer un recoñecemento á labor realizada dende todos os servizos públicos (tanto municipais como doutras Administracións), todas as entidades de iniciativa social e tecido asociativo con presenza no municipio, pola implicación amosada, pola colaboración permanente co persoal técnico municipal e por ser quen de tecer unha metodoloxía de traballo conxunta.

Servizos, entidades e tecido asociativo que, día a día, traballan xunto ao persoal técnico municipal en prol do benestar das veciñas e veciños de Compostela, da convivencia plural e diversa e na construción dunha comunidade forte, cohesionada, mais xusta e solidaria.

Dende aquí..., grazas!

